

Міністерство освіти і науки України
Національний університет “Острозька академія”
Інститут соціально-гуманітарного менеджменту
Кафедра журналістики та PR-менеджменту

ЗАТВЕРДЖЕНО
на засіданні кафедри журналістики
та PR-менеджменту
(протокол №_ від_____ 2021р.)
Завідувач кафедри журналістики
та PR-менеджменту
_____ Роман ШУЛИК

Кваліфікаційна робота
На здобуття освітнього ступеня магістра
на тему: «Сучасний український релігійний медіадискурс:
ключові меседжі, функції, практики»

Виконав студент VI курсу, групи Мжурн-61
спеціальності 061 Журналістика
Іващук Михайло Миколайович

Керівник - кандидат філологічних наук, доцент
Годунок Зоряна Валентинівна
Рецензент - Кандидат історичних наук, доцент
Филипчук Світлана Василівна

Острог, 2021

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1.РЕЛІГІЙНІ МЕДІА ТА ДИСКУРС: ОСНОВНІ ВИЗНАЧЕННЯ ТА ПЕРЕДУМОВИ.....	7
1.1. Дискурс і мова як основні інструменти дослідження медіатекстів.....	7
1.2. Релігійний медіадискурс: формування, підходи та дефініції.....	13
Висновки до 1 розділу.....	18
РОЗДІЛ 2. РЕЛІГІЙНІ МЕДІА ТА ДИСКУРС: МЕСЕДЖІ Й ОСНОВНІ ПРАКТИКИ.....	20
2.1. Історія та передумови дослідження релігійних видань.....	20
2.2.Особливості висвітлення медіатекстів в релігійному виданні “Релігійна правда”.....	24
2.3.Особливості висвітлення медіатекстів в медіа про релігію “Релігійно-інформаційна служба України”.....	44
2.4.Особливості висвітлення медіатекстів в релігійному медіа “Слово про Слово”.....	61
Висновки до 2 розділу	73
ВИСНОВКИ.....	75
СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ ТА ДЖЕРЕЛ.....	79

ВСТУП

АКТУАЛЬНІСТЬ ДОСЛІДЖЕННЯ. Сфера релігійної журналістики й комунікацій знаходиться на стадії становлення. Перші релігійні видання на теренах України з'явилися в часи СРСР як підпільні газети, що інформували про життя різних релігійних груп (Братский вестник і т.д.). Із 1991 року на пострадянському просторі почали з'являтися перші газети й християнські журнали, які публікували переважно розшифровки проповідей, історії та свідчення християн. Розвиток релігійних організацій розширив коло матеріалів і підхід до релігійної журналістики. Першим відомим релігійним онлайн-виданням став проєкт Українського Католицького університету “Релігійно-інформаційна служба України”, створений у 2001 році.

За даними Центру Разумкова за березень 2021р., серед суспільних інституцій, що мають найбільший рівень довіри церква (64%) займає 3 місце, поступаючись лише Збройним силам України (70%) та волонтерським організаціям (65%)[31]. Щоб зрозуміти природу довіри суспільства до церкви, потрібне дослідження релігійного медіадискурсу, ключових меседжів, які поширюють ці видання.

Проте релігійні комунікації залишаються сферою, яка потребує глибинних досліджень. Різниця в репрезентації, тоні голосу, подачі матеріалів та послідовності комунікації — ці аспекти є важливою частиною для дослідження впливу на цільову аудиторію через наявні канали комунікації.

МЕТА ДОСЛІДЖЕННЯ. Визначити особливості функціонування релігійного медіадискурсу.

ЗАВДАННЯ ДОСЛІДЖЕННЯ:

1. Вивчити основні підходи до визначення поняття “дискурс” та “релігійний дискурс”.

2. Проаналізувати особливості функціонування релігійного медіадискурсу в українському медіапросторі.
3. Дослідити особливості висвітлення політичних і суспільних тем всеукраїнськими релігійними медіа.
4. Визначити спільні риси політичного й релігійного дискурсів.
5. Порівняти особливості підходів до транслявання новин відповідної тематики журналістами різних ЗМІК.

ОБ'ЄКТ ДОСЛІДЖЕННЯ — релігійний дискурс українських онлайн-ЗМІК.

ПРЕДМЕТ ДОСЛІДЖЕННЯ — ключові меседжі, концепти, теми релігійного дискурсу українських онлайн-ЗМІК.

МАТЕРІАЛ ДОСЛІДЖЕННЯ — 36 новинних текстів із кожного медіа, опубліковані впродовж 2019 року в онлайн-виданнях “Релігійна правда”, “Релігійно-інформаційна служба України” та “Всеукраїнський Собор”. Загалом до вибірки увійшли 108 текстів, дібраних за трьома критеріями: мовцем, дискурсом мовленням, магістральними темами.

На початку дослідження для репрезентації протестантської аудиторії було обране видання “Всеукраїнський собор”, яке пізніше було замінено на “Слово про Слово”. На це вплинуло декілька чинників:

1. Періодом дослідження був обраний 2019 рік. Всеукраїнський собор був створений 22 січня 2019 року.
2. Відсутність навігації по сайту й архіву новин, що внеможливило доступ до новин за 2019 рік.
3. Відсутність контакту з редакцією. Офіційний канал комунікації з редакцією — електронна пошта, на яку був надісланий лист із проханням про роз'яснення й можливості співпраці. У період упродовж двох тижнів відповіді ми не отримали.

ТЕОРЕТИЧНЕ ЗНАЧЕННЯ ДОСЛІДЖЕННЯ. Релігійний дискурс та релігійні комунікації є доволі давніми в практичній площині. Проте

постійний розвиток технологій та підходів до цього поняття, змін у вираженні, каналах, меседжах кидає новий виклик дослідникам релігійних комунікацій. У нашій роботі основну увагу присвячено релігійному дискурсу в релігійних ЗМІК. Це порівняно новий напрямок досліджень з огляду на період функціювання відповідних медіа. Деякі видання активно працюють лише 3-4 роки. Розгляд релігійного медіадискурсу дозволить ширше подивитись на взаємозв'язки між авторами й читачами матеріалів, формування загальних/універсальних смислів для різних релігійних течій і дати оцінку новим явищам, які виникають у релігійній комунікації.

МЕТОДИ ДОСЛІДЖЕННЯ: моніторинг, контент-аналіз, інтент-аналіз (додатково) та дискурс-аналіз, глибинні інтерв'ю з редакторами досліджуваних ЗМІК та експертами у релігійних комунікаціях.

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНЕ ПІДГРУНТЯ. Проблематика наукових досліджень у сфері релігійного медіадискурсу набуває останнім часом ґрунтовних методологічних основ, стаючи об'єктом дослідження вітчизняних і зарубіжних науковців. Серед них доречно згадати М. Фуко, який у своїх працях намагався сформулювати власне уявлення про дискурс, Д. Маттісона, В. Бодак, М. Петрушкевич, Л. Виговського, А. Колодного, М. Балаклицького, Л. Филипович, Н. Дебольського, С. Филипчук, Л. Ситниченко, Є. Юнусову, Г. Почепцова та інших дослідників. У своїх працях вони розглядають поняття дискурсу, релігійної комунікації, відносини між релігією та масовою культурою та інші.

ПРАКТИЧНЕ ЗНАЧЕННЯ ДОСЛІДЖЕННЯ полягає в можливості створення практичних посібників та курсів, що присвячені проблематиці релігійного дискурсу в нових медіа для викладачів університетів та експертів, що працюють у сфері релігійної комунікації.

НАУКОВА НОВИЗНА ДОСЛІДЖЕННЯ. Подане дослідження стане одним з перших системних та порівняльних аналізів медіатекстів у сфері релігійних комунікацій.

Апробація матеріалів дослідження. У 2021 році взяв участь у щорічній науково-практичній студентсько-викладацькій конференції “Дні науки” в Національному університеті “Острозька академія” (тези доповіді Релігійний світ та медіадискурс: порівняльний аналіз видань “РІСУ” та “Релігійна правда”). Зовнішня апробація — публікація наукової статті “Маніпулятивні технології в релігійному видання “Всеукраїнський собор” у науковому збірнику за результатами IV міжнародної науково-практичної конференції у м. Ванкувер, Канада, 1-3 грудня 2021.

Структура магістерської роботи відповідає поставленій меті та розв’язанню основних завдань дослідження і складається зі вступу, 2 розділів з підрозділами, висновків до кожного розділу, загальних висновків, списку використаної літератури (68 найменувань).

У 1 розділі проаналізовані 4 основних загальнонаукових підходи до поняття “дискурс”. Охарактеризовані особливості релігійного дискурсу та визначені основні дефініції, що використовуються у магістерській роботі.

У 2 розділі здійснено дослідження матеріалів трьох всеукраїнських релігійних видань (“Релігійна правда”, “Релігійно-інформаційна служба України” та “Слово про Слово”) упродовж 2019 року. За результатами дослідженням були виокремлені основні підходи до вибору тем, мовців текстів. Були охарактеризовані основний дискурс, який використовується у медіатекстах і спільні риси політичного та релігійного дискурсів.

У висновках зазначений короткий виклад основного матеріалу.

РОЗДІЛ І.

РЕЛІГІЙНІ МЕДІА ТА ДИСКУРС: ОСНОВНІ ВИЗНАЧЕННЯ ТА ПЕРЕДУМОВИ

1.1. Дискурс і мова як основні інструменти дослідження медіатекстів

Поняття дискурсу є достатньо новим для сучасних дослідників соціальних комунікацій і медіатекстів. Вважають, що першість у вживанні близького за значенням терміну забирає американський лінгвіст Заллінг Харріс у 1952 році у статті “Discourse Analysis”. Утвердженню ж цього терміну як наукового слід завдячувати Емілю Бенвеністу на початку 1970-х років. За його визначенням, *“Дискурс - це усіяке висловлювання, яке зумовлює наявність комунікантів: адресата, адресанта, а, також намірів адресанта певним чином впливати на свого співрозмовника”* [64].

Подальший розвиток поняття пов'язаний із розвитком медіа й збільшенням медіалізації суспільства. Д. Маттісон у книзі “Медіа-дискурс. Аналіз медіатекстів. Дослідження медіа і культури” зазначає, що *“основним стимулом для дослідження медіа є припущення, що різні канали комунікації й типи медіа нараощують власний вплив на культуру й суспільство”* [26]. Цей вплив зумовлений масовістю аудиторії, уніфікацією термінології та значень, які споживає середньостатистичний читач.

Із плином часу видання формують певні загальноприйняті фрейми й категорії смислів, які стають загальноприйнятими. Спільні категорії значень формуються завдяки культурі, а саме масовій культурі. Це явище доволі складне й має багато граней. У своїй праці “Сенс і призначення історії” К. Ясперс зазначає, що ми переживали багато спроб створення єдності, що відбувалось через дотикання людей та культур [62]. Це відбувалось впродовж довгих років за допомогою багатьох способів. Друга половина XX століття характеризується утвердженням феномену масової культури. Це стає можливим завдяки науково-технічній революції, яка

дозволила певною мірою уніфікувати й стандартизувати культуру. На зміну точковим, локальним цінностям прийшли глобальні, що виражаються в уніфікації манер, танців, фільмів, одягу, а особливо мови й мовних виразів. У розрізі комунікацій масова культура набуває конкретної ваги через орієнтацію на масове споживання (*спрямоване на пасивне сприйняття*), повторюваність образів та ідей, експлуатацію іміджів і стереотипів, а також орієнтованість на маргінальну свідомість споживачів її продукції. А крім кінематографу, музики, візуального мистецтва й масової художньої літератури важливою формою вираження, формування й розвитку масової культури стали засоби масової комунікації: радіо, друковані видання та онлайн-медіа.

Подібна уніфікація відкриває двері для широкого, масштабного впливу на маси. Д. Маттісон зазначає, що реальною владою є вирішувати, що має зміст, що є нормальним і правильним. Для цього створюють глобальні шаблони, які дозволяють формувати думки й мову читачів медіа. Такі патерни формує кожне велике медіа через різні канали комунікації. Так формується актуальна новинна повістка, соціальні стереотипи, стандарти, правила поведінки.

Іншими словами уніфікація культурних норм, дозволила посилити вплив і використовувати більший інструментарій для впливу на широкі маси. Починаючи з 70-х років XX століття в науковому світі почав утверджуватися термін “дискурс”.

Власне, дискурс має прямий зв’язок із тим, як формуються загальні категорії сприйняття, зв’язки між автором і читачами. Дискурс дає можливість не лише побачити загальні категорії, а й проаналізувати які форми взаємодії формує медіатекст між людьми й світом, як ті, хто має вплив, його використовують і які способи мислення ми можемо знайти всередині тексту.

У матеріалах “Філософського словника” за ред. І. Фролової поняття дискурсу визначають як таке, що простіше описати, ніж визначити[56]. Висловлюючи подану думку, апелюють до іншомовного походження поданого терміну (термін прийшов із французької або англійської мови), яке не має єдиного точного відповідника в українській мові. Крім поняття “дискурс”, окремі дослідники використовували також “мовлення”, “слово”, “мова”, “текст”, “міркування” чи інші подібні слова [24]. Зрозуміло, що це ускладнює розуміння означеного поняття, бо кожне з поданих уже має певний набір значень в українській мові. У дослідженні дискурсу існують базові загальнонаукові підходи, які мають власний набір дефініцій.

До прикладу, типовими представниками лінгвістичного підходу вважаються Е. Бенвеніст, З. Харріс, Б. Форчнер, Т. Ніколаєва. У їх дефініціях базовими категоріями є “мова”, “мовлення”, “текст” і “контекст”. Одним із типових визначень є *“дискурс - посередник між мовою та мовленням”*[48]. У своєму підході велику увагу вони приділяють контексту, мові, тексту. Основа їхнього дослідження - це власне текст і взаємозв'язок між мовою й мовленням. Ця дефініція формувалася в період розквіту лінгвістики й початку розвитку інших підходів до визначення дискурсу.

Натомість представники семіотичного підходу сприймають те саме поняття зі символічної точки зору через поняття “смісл”, “знак” або “значення”. Типовими представниками цього підходу є Я. Бломерт, Дж. Мулдеріг, Н. Феркло та інші. Вони визначають дискурс як *“сукупність семіотичних ресурсів, придатних творити певні значення”*[48]. Для такого підходу характерним є трактуванням мови як знакової системи.

Також існують соціальний та міждисциплінарний підходи. Серед дослідників у межах першого підходу слід виділити Дж. Пол Гі, К. Трейсі, К. Харта та А. Литовченка. У своїх працях велику увагу вони звертали на поняття “соціальна поведінка” та “ідентичність”. Кожне з понять має

широке значення й має в собі два чинники: зовнішній та внутрішній. У своїх визначеннях вони намагаються пов'язати ці два виміри і продемонструвати зв'язок між ними. До прикладу, одна з типових дефініцій говорить, що *“дискурс — соціальна практика, пов'язана з соціальними ідентичностями комунікантів”* [48]. Визначення демонструє взаємозв'язок внутрішнього світу людини (*ідентичності*) із практичними виявами в житті (*соціальна практика*). Певна обмеженість цього поняття зумовлена тими ж категоріями: *“Соціальна практика”* більшу увагу звертає на діяльність людини, а *“ідентичність”* визначається як соціальна, хоча це поняття має й інші важливі виміри.

Останнім із аналізованих нами підходів, який вважається відносно молодим, є міждисциплінарний. Його також називають інтегративним. Він має в собі різні підходи, зокрема культурний, соціолінгвістичний, когнітивно-комунікативний. У його межах працюють як зарубіжні, так і українські дослідники: К. Баркер, Т. ван Дейк, Е. Лакло, О. Кубрякова, Л. Синельникова. Вони намагаються комплексно оцінити поняття дискурсу й дати вичерпні міждисциплінарні дефініції. Одне з них таке: *“дискурс - специфічна комунікаційна подія, її завершений чи незавершений вербальний продукт, соціально придатний для інтерпретації учасниками”*[48]. У цьому підході у визначеннях з'являється поняття *“комунікації”* або *“комунікаційної події”*. Окрему увагу дослідники приділяють інтерпретації, яку створює соціальна придатність окремої події. Проте такий підхід несе в собі певну небезпеку ускладнення й тієї ж описовості, а не чіткої дефініції. Окрім цього, кожна галузь має власний набір інструментів, які визначають характер роботи з окремими термінами. Тому міждисциплінарність дала поштовх для розвитку поняття, але в той же час несе в собі певні труднощі.

У межах кваліфікаційної роботи ми будемо працювати з трьома дефініціями поняття “дискурс”, які розкривають окремі грані розуміння цього терміну, а саме:

1. **Дискурс** - це текст, що поміщений у контекст (визначення наше - М.І.).
2. **Дискурс** - це коли хтось, комусь говорить про щось згідно з правилами (мовними й позамовними) (П. Рікер).
3. **Дискурс** - це усіляке висловлювання, яке зумовлює наявність комунікантів: адресата, адресанта, а, також, намірів адресанта певним чином впливати на свого співрозмовника (Е. Бенвеніст).

Кожне визначення відкриває окремий важливий аспект. У першому випадку ключовим словом є “контекст”. Він звертає увагу на те, що будь-яка комунікація відбувається в контексті. Відповідно, щоб зрозуміти мовця, потрібно звернути увагу на два аспекти мовлення: на контекст мовця й контекст аудиторії. Подальша інтерпретація слів буде відбуватися на основі такого розуміння поняття “дискурс”.

У другому випадку більша увага приділяється мовним і позамовним правилам комунікації. Є певні принципи або передумови, з якими адресат і адресант вступають у комунікаційний акт. Це також впливає на інтерпретацію повідомлення.

У третьому випадку ми звертаємо увагу на “*наміри адресанта певним чином впливати на свого співрозмовника*”. У цьому контексті ми будемо виходити з передумови, що комунікація передбачає вплив. Ми будемо досліджувати, чи йдеться про осмислений вплив, як ці меседжі впорядковуються між собою і які результати приносять.

Важливо зазначити, що основним інструментом дискурс-аналізу є мова, слова, які в певному контексті набувають певного значення. Дискурс досліджує, яким словниковим запасом володіють читачі, які смислові блоки вони вибудовують та які блоки значень є спільними у сприйнятті медіатекстів. Однакові слова в різних контекстах можуть набувати

абсолютно інших значень. Тому соціальний контекст мови відіграє важливу роль у сприйнятті аудиторією значень і смислів, які вони зустрічають, читаючи медіатексти. Успішно підібраний набір образів, які поєднуються між собою і є знайомим для наших читачів, впливає на успіх тексту, і відповідно, на рівень впливу. Також за допомогою певного набору образів, мовних або позамовних знаків можна дізнатися, наскільки окремий індивід інтегрований у певну специфічну культуру або ж є частиною масової культури.

Мова є інструментом, який визначає наші емоції, наш спосіб мислення та наявний досвід, у межах якого ми мислимо. А основною відмінністю поданого методу від методів зі сфери соціолінгвістики є те, що мова має значно більше функцій, ніж звичайні визначення об'єктів та дій. Тому, коли ми досліджуємо тексти в дискурсі, то вказуємо на те, що мова існує в рамках більш масштабних концептуальних категорій мислення, досвіду та суспільства [26].

Подібна категорія мислення розкриває для нас велике поле для дослідження. Акцент зміщується з буквального розуміння і прочитання медіатекстів на сенси і вплив, який вони несуть. Відомий дослідник медіа Дж. Фіске проводив пряму паралель між боротьбою за значення в тексті та боротьбою за владу [26]. Подані мовні характеристики несуть у собі загальні й конкретні категорії сприйняття й мають відображення зокрема й у релігійному житті.

1.2. Релігійний медіадискурс: формування, підходи та дефініції

Українське релігійне життя має багату історію, яка довгий час формувалась у підпіллі під постійним тиском зовнішніх державницьких факторів. У часи СРСР релігія мала декілька шляхів розвитку: або стати частиною політичного державного дискурсу, або піти у підпілля. Тоталітарні методи впливу формували обмежену кількість дискурсів, які

виконували певні функції в контексті цілей, які досягалися Радянським Союзом. Ті ж дискурси, що за своєю онтологією відрізнялися або потенційно могли відрізнитися від основної повістки, бралися під контроль або зникали зі загальної повістки. У контексті релігійного дискурсу це забиало можливість формувати повноцінний релігійний дискурс, а також впливати на повістку в інших дискурсах, чи то політичному, чи соціальному, чи освітньому.

Ситуація почала змінюватися у 1991 році, коли Україна отримала незалежність і стала демократичною державою. Не стали винятком і релігійні організації, які отримали можливість повноцінно функціонувати й вибудовувати власний шлях розвитку. У той період змінились методи впливу та способи взаємодії між державою й релігійними організаціями зокрема. Зміна умов призвела до серйозних структурних змін, які стосувалися існування таких організацій і мали вплив на зміну риторики, масштабу діяльності та формування повістки.

У цей період в українському контексті з'явилась можливість вивчати релігію й релігійні явища як дискурс. Упродовж останніх 20 років було написано багато праць і досліджень, які в різних аспектах розкривають феномен релігії й релігійного життя в Україні. На думку Н. Вашрової *“недостатньо з'ясованим залишається аспект взаємодії між релігійними компонентами та різними суспільними процесами, соціальними ідентичностями та орієнтаціями громадян, внаслідок чого важко адекватно оцінити ступінь впливу релігії на різні феномени соціального життя”*[11]. Ця частина взаємодії є важливою в багатьох контекстах. Найперше, це стосується богословської й онтологічної частини християнської віри, що відображається в біблійних текстах, зокрема в тексті в Євангелії від Матвія 28:18-20, де Ісус дає останнє повеління своїм учням: *“Ідіть і навчіть всі народи...”*[3]. Цей уривок закладає онтологію існування церкви й віри та основу взаємодії між релігійним й іншими

дискурсами. Тобто потреба формування релігійного дискурсу і взаємодії з іншими бере свій початок зі Святого Письма. Можна зробити поспішні висновки щодо важливості, потрібності чи доцільності такої взаємодії або ж щодо її практичного вияву, але це питання досі залишається відкритим і малодослідженим.

Підхід до дослідження релігійних організацій із позиції дискурсу відкриває нове поле для взаємодії між суспільством і релігією — це створює “релігійний дискурс”, який має власний набір символів, знаків, мовних конструктів, значень. Спираючись на теорію дискурсу Е. Лакло і Ш. Муффа, Н. Вашрова пропонує визначати релігійний дискурс як *«сукупність значень, які мають структурну єдність, що утворюється в результаті певної дії (артикуляції) та впорядковують соціальну дійсність довкола понять «релігійного» і «сакрального» характеру, пропонуючи певні форми ідентичності й відповідні до них практики»* [11]. За її логікою, такий підхід дозволяє більш комплексно дослідити феномен соціального конструювання образу релігії та соціальної, політичної, освітньої взаємодії між Церквою та іншими інституціями, зокрема у зв’язку з тим що в українському суспільстві ми помічаємо тісний зв’язок релігійного та культурного, релігійного та політичного, що призводить до змішання понять і в окремих випадках неможливості виокремити, яке явище є політичним, культурним, а яке релігійним.

На думку Дж. Граймса, який виходить із позиції філософії релігії, релігійний дискурс — це такий, що *“використовує звичайну мову незвичайним чином”*. На думку вченого, цей дискурс має спрямовальний характер, тобто такий, що направляє людину - або до Бога, до Абсолюту, до щастя чи мети життя [62]. Фактично, він доводить, що релігійний дискурс має обмежене поле для вираження й передбачає обмежену взаємодію з іншими суспільними інституціями. Розширює подібну думку Т. Шиляєва, яка характеризує релігійний дискурс *“як статусно-рольову*

комунікацію, мета якої залучати людей до віри, закликати до покаяння, стверджувати у вірі та доброчесності, проводити богослужіння, давати пояснення релігійним і конфесійним догматам”[60]. Вона вважає, що важливими елементами взаємодії в релігійному дискурсі є мова, культура та ідеологія. А мета залучення людей до віри передбачає ширшу взаємодію, ніж це пропонує Дж. Граймс.

Натомість у 2011 році в Оксфордському університеті була опублікована праця “Rethinking Secularism”, яка є збіркою нарисів міждисциплінарної групи провідних теоретиків і вчених, що представляють галузі історії, філософії, політології, соціології та антропології. В описі книги йдеться про те, що в останні десятиліття відбулося так зване “відродження” релігії в публічній площині, яка стосується культури, соціального життя, освітньої та політичної сфер. [30]

Одну зі статей, присвячену західному секуляризму, написав відомий канадський філософ Чарльз Тейлор. У тексті він звертає увагу на те, що поняття “релігія” зі сфери суспільної, публічної перейшло у сферу духовну, приватну, сакральну. Це відображається в тому, що властивими виявами релігії стали духовні практики й особиста віра, у той час як інші форми взаємодії зі зовнішнім світом відкидалися. Однією з характерних форм прояву релігії в сучасному світі він вважає переплетення релігійної й конфесійної приналежності з політичною ідентичністю[28].

У реаліях українського суспільства ми спостерігаємо подібне повернення релігійного життя в публічну площину. Це стимулюється відсутністю обмежувальних чинників, які мали вплив раніше, і дозволяє розширювати формати взаємодії релігії й інших сфер діяльності. Ці точки дотику мали різний характер упродовж останнього десятиріччя. Їх можна по-різному оцінювати, але факт повернення є беззаперечним. На це також вплинула інституалізація Церкви як структури, яка, крім сакральної,

духовної влади, має чітку ієрархію, вертикаль єпископів, патріархів, пасторів та інших представників релігійних організацій.

Проте через сакральний характер релігії й чітку ієрархічність прихожани й послідовники певних релігійних течій у своїй практиці зустрічаються з явищем індоктринації. Ю. Савін у статті “Індоктринація та її вплив на поведінку людей” дає таке визначення: *“Індоктринація — насичення певним, вигідним еліті чи політичній організації змістом масової свідомості населення в соціальному, ідеологічному, політичному та психологічному планах у формі системи переконань, образів, установок, стереотипів”* (переклад наш — М. І.) [49].

Він відзначає, що в контексті мислення й поведінки індоктринацією слід вважати нав’язування й некритичне сприйняття особистістю чужих ідей. У такому разі цінності й благо групи стоять вище цінностей окремого індивіда. Цей підхід, своєю чергою, підводить нас до електорального й групового підходів до аудиторії і створює сприятливий ґрунт для існування різного роду сектантів і фанатиків [49]. Це є одним із публічних проблемних виявів існування не лише релігійного, а й будь-якого іншого дискурсу.

Із подібною проблемою ми зустрічаємось уже в контексті існування релігійного медіадискурсу. Релігійні медіа за своєю суттю відображають релігійні, богословські чи інші підстави існування релігії в засобах масової інформації та комунікації. Окремі релігійні організації використовували медійний вплив для насадження ідей без будь-якого осмислення. Це породжує певний конфлікт і навіть парадокс. З одного боку, дослідження релігії з точки зору дискурсу дозволяє дати глибокі й осмислені відповіді, які несе в собі релігійний, зокрема християнський світогляд. Натомість, у практичній площині часто має місце явище індоктринації, змішання політичного й релігійного дискурсу та інші явища, пов’язані з поняттям дискурсу.

Висновки до розділу I

Розвиток релігійної журналістики зумовлений загальними суспільними процесами: демократизацією, модернізацією та інституціоналізацією суспільства. Це сприяло формуванню церкви як інституції, що має чітку ієрархію влади і є частиною суспільного життя. Найважливішим періодом розвитку релігійної журналістики та комунікацій слід вважати останні 20 років. Упродовж останніх 10 років почали розвиватися цифрові медіа.

Поняття “дискурс” вперше отримало дефініцію у 1952 році американським лінгвістом З. Харрісом у статті “Discourse analysis”. Зараз вчені пропонують різні підходи до його визначення: лінгвістичний (тлумачить дискурс через поняття тексту, мови та мовленням), семіотичний (розглядає мову як знакову систему), соціальний (визначає дискурс як певну соціальну практику) та міждисциплінарний (пропонує синтетичний погляд). У межах кваліфікаційної роботи було виокремлено 3 основних поняття дискурсу:

1. **Дискурс** — це текст, що поміщений у контекст (визначення наше - М.І.).
2. **Дискурс** — це коли хтось, комусь говорить про щось згідно з правилами (мовними й позамовними) (П. Рікер).
3. **Дискурс** — це усіляке висловлювання, яке зумовлює наявність комунікантів: адресата, адресанта, а, також, намірів адресанта певним чином впливати на свого співрозмовника (Е. Бенвеніст).

Релігійний дискурс слід розглядати у площині онтології існування церкви та функціонування релігійних медіа. Він відрізняється направляючим характером риторики та певною сакральністю. Ці фактори впливають на домінування явища індоктринації (прийняття ідей без їх осмислення). Це є небезпекою у дослідженні дискурсу через те, що підхід до релігії з позиції

дискурсу має на меті дати осмислені та глибокі відповіді на питання, що виникають в релігійному дискурсі.

РОЗДІЛ 2. РЕЛІГІЙНІ МЕДІА ТА ДИСКУРС: МЕСЕДЖІ Й ОСНОВНІ ПРАКТИКИ

2.1. Історія та передумови дослідження релігійних видань

Упродовж останніх 10-ти років в Україні з'явилося більше релігійного контенту. Його продукують не лише релігійні медіа, а й окремі медійні особистості, які комунікують зі своїми читачами на сторінках у Facebook, Instagram чи Telegram. Важливими передумовами розвитку медійної активності різних релігійних організацій стала низка подій. Серед найбільших слід відзначити святкування 500-річчя Реформації, процес отримання Томосу Православною Церквою України та створення об'єднання релігійних та громадських організацій “Всеукраїнський Собор”. Ці процеси сприяли розвитку екуменічних зв'язків і розвитку церкви як медійної інституції.

Це, своєю чергою, впливало на розвиток медійних проєктів на різних платформах. Серед них створення видання “Релігійна правда” у 2017 році, “Всеукраїнський собор” у 2019 році. Це розвиток ютуб-проєктів “Перший Козацький”, DetectorUA, Витражи. Деякі ж релігійні медійні проєкти платформою для комунікації обрали Telegram (Churcher, Монастирський вісник) або Facebook (Principium, Cerkvarium).

Крім того, у медійному просторі з'являються окремі релігійні експерти й діячі, які мають вплив, досліджують та аналізують релігійну ситуацію в Україні. Серед них Дмитро Горєвой, Олена Кулігіна, Микола Данилевич, Євстратій Зоря, Юстим Бойко та ін.

За даними Департаменту у справах релігій та національностей Міністерства культури України (ред. — ліквідований у 2020 році) за 2019 рік в Україні загалом існує 530 періодичних видань різних релігійних організацій. Із них 341 - це друковані видання, 22 - аудіовізуальні (радіо й телебачення) та 167 електронних видань. Для порівняння у 2018 році було

zareєстровано 526 періодичних видань (345 друкованих, 24 аудіовізуальних та 157 електронних видань [45]. За останній рік в Україні з'явилося 10 нових електронних видань, натомість кількість друкованих зменшилась на 4. Це свідчить про поступову цифровізацію релігійних медіа упродовж одного року.

КРИТЕРІЇ ПІДБОРУ МАТЕРІАЛІВ. Кожне медіа керується власною редакційною політикою, комунікаційною стратегією й цілями в комунікації з власною цільовою аудиторією. Щоб інформувати і впливати, вони використовують різні формати подачі інформації: від новинних інформаційних текстів до аналітики, в окремих випадках навіть публіцистики. Кожен формат виконує певну функцію й дозволяє читачам ознайомитись із різними аспектами діяльності як релігійних організацій, так і окремих релігійних діячів.

Кваліфікаційна робота передбачає первинний аналіз текстів релігійних медіа в контексті релігійного медіадискурсу. Для цього були відібрані матеріали з розділу “Новини”. До кожного з текстів були застосовані контент-аналіз і дискурс-аналіз як основні методи дослідження та інтент-аналіз як допоміжний, що дозволяв продемонструвати наміри мовця в риторичі матеріалу. Кожен ресурс щодня публікує від 3 до 7 текстів у рубриці “Новини”. Вибірка дослідження передбачає дослідження 3 матеріалів на місяць. Для вибору текстів було визначено декілька основних критеріїв:

1. **Мовець.** Учасниками новинної повістки є представники й лідери різних релігійних течій, які є безпосередніми учасниками подій або причинами інформаційних приводів. У контексті риторики важливо враховувати мовця як окремого суб'єкта інформаційного матеріалу. Поданий критерій передбачає низку запитань:

- а. Які соціальні ролі має мовець у матеріалі? (займає посаду, є уповноваженим представником, неформальний мовець)

b. Який вплив має мовець на цільову аудиторію?

c. Про що комунікує мовець? (меседжі, теми)

2. **Дискурс.** Об'єктом дослідження кваліфікаційної роботи є релігійний дискурс. Релігійні організації та їх лідери за допомогою релігійних медіа комунікують на теми, пов'язані зі суспільно-політичним життям, відповідно, переходячи у площину політичну, суспільну, освітню або й, в окремих випадках, кримінальну. Для аналізу були дібрані матеріали, у яких за гіпотезою реалізується змішання дискурсів, коли мовець або новина у своїй риториці охоплює більше ніж один дискурс. Поданий критерій відповідає на такі питання:

a. У межах якого дискурсу комунікує мовець? Який основний? Які допоміжні?

b. Як це впливає на сприйняття новини?

3. **Магістральні теми.** Фільтром відбору новин стало визначення переліку тем, які є основними, магістральними в межах окремого медіа. Це допоможе відстежити загальні тенденції, розвиток окремих тем, які піднімають релігійні організації, і сприйняття аудиторією обраних тем. Зокрема, поданий критерій дозволить робити загальні висновки й порівнювати медіа між собою. Питання:

a. Які магістральні теми має кожне медіа?

b. Які теми є спільними/відмінними для кожного медіа?

c. Як різні медіа висвітлюють одні й ті самі теми?

Ці критерії допомогли відфільтрувати матеріали й обрати по 3 матеріали на місяць упродовж 2019 року для аналізу.

ЗАГАЛЬНІ ПЕРЕДУМОВИ АНАЛІЗУ ЗМІК. У ході дослідження, крім аналізу матеріалів ЗМІК, був застосований метод глибинних інтерв'ю. Розуміючи контекст й умови роботи релігійних медіа в Україні, перед аналізом матеріалів слід звернути увагу на деякі важливі чинники, які впливають на роботу релігійних медіа в Україні.

Команда. Редакції релігійних медіа є невеликими. Зазвичай ідеться про 3-5 працівників, які працюють на повний час, та волонтерську підтримку. До прикладу, у Релігійно-інформаційній службі України в команді працює 5 журналістів, у виданні “Слово про Слово” 3 працівників і ще декілька волонтерів. Для порівняння: членами ГО “Громадське телебачення” є 19 осіб [25], не враховуючи осіб, які надають послуги для цього медіа. А у Всеукраїнському суспільно-політичному видання “Ліга.net” у редакції працює 44 особи [1]. Це значний чинник, який впливає на роботу з інформацією, доступ до джерел інформації й висвітлення новин.

Фінанси. Велика частина українських медіа є збитковими, неприбутковими. Серед основних джерел фінансування є інвестиції або вливання коштів інвесторами, налаштована система підписок для читачів видання або пошук фінансування через грантові й донорські програми. Це багато визначає в контексті можливостей, ресурсів, маркетингу, просування ЗМІК.

Контекст. Релігійний контекст є досить неоднорідним. Є декілька фільтрів, які впливають на висвітлення новин релігійними медіа:

1. **Відкритість до екуменічних зв’язків.** Це питання має міжконфесійний вимір, стосунків між церквами (РКЦ, УГКЦ, ПЦУ, РПЦвУ, УЦХВС, ЄХБ та ін.), та міжденомінаційний вимір, коли говоримо про внутрішні поділи між релігійними організаціями. Це стосується відносин між різними течіями католицької, протестантської і православної церкви. Від цієї відкритості залежить формування релігійних інформаційних бульбашок, сприйняття релігійних лідерів та особливості сприйняття новин про інші релігійні організації.
2. **Церковна/нецерковна аудиторія.** Контент релігійних медіа передбачає певну підготовленість його читачів до сприйняття інформації. Це стосується використання спеціалізованої церковної лексики (церковні посади, структури та процеси), що є зрозумілою лише для вузького кола читачів, які є частиною інформаційної бульбашки. Відповідно, що буде

зрозумілим для однієї аудиторії, може бути не зрозумілим для іншої, яка теж може бути частиною релігійного медіадискурсу.

3. **Сприйняття медійного простору релігійними організаціями й християнськими союзами.** Релігійні діячі й організації формують і визначають загальні правила функціонування релігійного медіадискурсу. Основним джерелом інформаційних приводів і новинної повістки є діяльність релігійних організацій та їх представників. Упродовж останніх 10 років змінилася парадигма сприйняття керівників організацій. Якщо раніше це були менеджери, управлінці, духовні особи, то тепер до цього переліку додалася медійна складова. Від будь-якого керівника очікується медійна присутність. Проте у зв'язку з нерозумінням цих тенденцій релігійними лідерами вони або відсутні в медійному просторі або ж їхня поява в медійному просторі відбувається рідко й не формує новинну повістку. Також вислови релігійних діячів у медіа часто зумовлені належністю до риторики політичного, а не релігійного дискурсу, що не дозволяє побачити дійсну картину й дозволити релігійним медіа стати партнерами у висловленні позицій релігійних (християнських) діячів, союзів.

2.2.Особливості висвітлення медіатекстів в релігійному виданні

“Релігійна правда”

Профайл

“Релігійна правда” - це медіа, асоване у 2018 році. Засновником видання стало ТОВ “Sky Film Production”, яке також є власником та виробником контенту ютуб-каналу “DetectorUA”. Вони теж виробляють релігійний контент [17].

Шеф-редактором сайту є Сергій Гальченко, спеціальний кореспондент “ТСН. Тиждень” та частини проєкту “DetectorUA”. Слід

зазначити, що інформації про інших працівників редакції “Релігійної правди” на сайті знайти не вдалось ні через навігацію сайту, ні через пошуковики.

У своїй роботі медіа послуговується редакційною політикою, яку розмістили на своєму сайті. Там вказано, що *“Релігійна правда” є інформаційно-аналітичним релігійним виданням*”. Також команда *“керується принципами та правилами чесної, критичної та незалежної журналістики у своїй роботі”*[41].

Згідно з редакційною політикою, в окремих випадках компанія-власник “Скай філм продакшн” має вплив на публікацію “важливих” матеріалів, які проходять етап погодження з керівництвом. За деяких умов редакція залишає право не розкривати власні джерела інформації.

Особливості дослідження видання “Релігійна правда”

Для первинного аналізу медіа було відібрано 121 матеріал, який було опубліковано впродовж 2019 року. Магістральною темою стало отримання і впровадження Православною Церквою України (далі - ПЦУ) Томосу. Ця тема визначала основний спектр персоналій та новин, які висвітлювались на сайті впродовж 2019 року. Основними конфесіями, що висвітлювалися, стали ПЦУ та РПЦвУ. Інші згадувались не як самостійні релігійні організації, а в контексті співпраці, стаючи частиною риторики ПЦУ з точки зору цільової аудиторії.

Основні персоналії, які з’являються в матеріалах “Релігійної правди”, можемо розділити на 2 групи: релігійні й політичні. До першої відносимо Владика Філарета, Предстоятеля УПЦ КП, Митрополита Епіфанія, предстоятеля ПЦУ, Євстратія Зорю, заступника голови Управління зовнішніх церковних зв’язку ПЦУ та Онуфрія, Предстоятеля РПЦвУ. Рідше, з’являються Блаженніший Святослав, Отець і Глава

Української греко-католицької церкви, та Борис Гудзяк, президент Українського католицького університету. До другої відносимо Петра Порошенка, 5-го Президента України, та Володимира Зеленського, чинного Президента України.

“Релігійна правда” характеризується яскраво вираженим тематичним фокусом і має яскраво наративний характер. Лише невелика кількість матеріалів не є частиною великого наративу, що стосується Томосу. Це є основним фільтром, який визначає характер висвітлення новин і позицій, які займають головні персоналії в новинних матеріалах.

Вплив наративу Томосу на висвітлення новин у видання “Релігійна правда”

Наратив видання “Релігійна правда” став основним фільтром відбору й аналізу текстів. Окрім тенденцій, помітних у кожному окремому тексті, з’являються ті, що піддаються узагальненням. Якщо стрічку новин сприймати цілісно, помітною стає зміна риторики, персоналій та акцентів упродовж певних періодів часу. Також паралельно існують певні часові виміри, які впливають на ці зміни. Умовно стрічку новин можна розділити на три періоди:

1. Отримання Томосу, президентство Петра Порошенка (Січень-березень 2019 року).
2. Зміна Президента, зміна лідерства (Епіфаній, а не Філарет), (Квітень-липень 2019 року).
3. Напруження між Епіфанієм (ПЦУ) та Філаретом (УПЦ КП), платформа для РПЦвУ (Серпень-грудень 2019 року).

Кожен із цих періодів має власну лінію риторики та відкриває окремі особливості ієрархічної Церкви й виміри взаємодії всередині церковної структури й зовні між церковними й політичними лідерами.

Період 1 - Січень-березень 2019р.

Новини цього періоду висвітлюють новостворену Православну Церкву України як монолітну й сильну інституцію, яка буде працювати на благо української держави. Отримання Томосу чітко розділяє історію українського православ'я на “до” та “після”. Січневий матеріал видання *“Порошенко ще раз пообіцяв українцям релігійну свободу”* яскраво це демонструє. У матеріалі в різних контекстах вживаються слова “свобода” - 4 рази, “незалежність” - 2 рази, “самостійність” - 1 раз. Слово “свобода”, своєю чергою, має декілька вимірів: ідеться про *“релігійну”*, *“духовну”* свободу.

Водночас у матеріалі проголошуються потужні державницькі меседжі. Підсилювальним чинником є дієслово *“обіцяв”*, що вживається в заголовку й демонструє певний запас політичної волі влади виконати обіцянку. Це є частиною провладної риторики. У самому тексті для підсилення вживаються іменник і дієслово *“гарантія”*, *“гарантує”*, що подається як пряма мова Президента. Кожне з цих слів у контексті отримання Томосу підкріплює позицію не лише релігійного, а й політичного розвитку й укріплення держави України. За словами Петра Порошенка, Томос є *“актом утвердження української державності”*[17]. Це автоматично переводить подану подію з релігійного дискурсу до політичного; підсилює значущість події й дає можливість цільовій аудиторії видання, прихожанам новоствореної церкви, відчутти себе дотичними до більшої історії. У цьому контексті отримання Томосу виглядає частиною риторики тодішнього Президента, а не самостійною й важливою подією Української православної церкви й релігійного дискурсу. Це сприяє ангажованому сприйняттю процесу отримання Томосу й надає йому конкретного політичного забарвлення. Тут політичний дискурс формує релігійний, а не навпаки, хоча онтологія події саме релігійна.

Інший вимір поданого тексту відкриває для нас особливості риторики в поданому релігійному контексті. Церква як інституція характеризується чіткою ієрархічністю. Більшою мірою це стосується Православної Церкви України, Української греко-католицької церкви та Римо-Католицької церкви, меншою мірою - протестантських церков, але з певними ознаками подібності. Ієрархічність передбачає чітке підпорядкування, що має конкретні світоглядні передумови. У релігійному, зокрема, християнському світі важливу роль відіграють священні писання, духовні праці та інші складові підвалини християнського світогляду. Вони формують не лише світоглядні рамки, а й впливають на підхід і риторичні прийоми, застосовувані християнами. У своїй книзі “Медіа-дискурс. Аналіз медіа-текстів. Дослідження медіа і культури” Д. Матісон велику увагу звертає на мову як інструмент формування мислення і світоглядних цінностей. Він зазначає, що *“... нам не слід думати, що люди говорять певним чином, тому що вони такі, які вони є. Скоріш за все, вони такі, які вони є, тому що вони говорять саме так, як вони говорять”* [26].

Поняття влади та ієрархії є однією з визначальних рис релігійного дискурсу і релігійного світогляду. Релігійна риторика сформувалась на основі праць отців церкви і представників схоластики, які заклали підвалини, напрямки думок і подекуди вплинули на те, якою мовою будуть говорити наступники. Ще до виникнення й утвердження понять “медіа” та “дискурс” мова Церкви та її представників мала певні особливості, які мають своє відображення в теперішньому релігійному медіадискурсі.

Риторика будь-кого з церковних ієрархів є радше представницькою й обмежена окремими передумовами: богослов'ям, церковним досвідом, ієрархічністю, монологічним (наставницьким) тоном настанов. Підтвердження цьому ми знаходимо в матеріалах видання “Релігійна Правда”.

Основна риторика ПЦУ будується через трьох осіб: Владику Філарета, Митрополита Епіфанія та Президента Петра Порошенка. Упродовж січня-березня основним промовцем від імені Православної Церкви України були не офіційні представники церкви, а Петро Порошенко, який надавав цій події яскраво політичного забарвлення, про що свідчать заголовки матеріалів: *“Порошенко ще раз пообіцяв українцям релігійну свободу”*, *“Новий лідер”*. *Порошенко привітав Епіфанія з інтронізацією і днем народження*, *“Порошенко зустрівся з єпископами Української Православної Церкви в США”*.

Основні меседжі звучали саме від Петра Порошенка. У першому матеріалі (*Порошенко ще раз пообіцяв українцям релігійну свободу*) Порошенко звертається до українців як Президент. Стиль мовлення, добір слів, тез є цілком виправданим з огляду на посаду й очікування від риторики мовця.

Окрему увагу слід звернути на наступні матеріали. У першому випадку подія релігійного виміру сприймається через призму політичного. Це матеріал (*“Новий лідер”*. *Порошенко привітав Епіфанія з інтронізацією і днем народження*) не про інтронізацію Епіфанія, а про те, як Петро Порошенко привітав нового Митрополита з інтронізацією. У цьому простежується та ж релігійна передумова ієрархічності, але тепер у контексті державно-релігійних відносин. У заголовку звучить *“Новий лідер”*. Ця теза має релігійний вимір, коли ми говоримо про відносини Епіфанія й Філарета. Це свідчить про зміну поколінь і визнання від третьої сторони. Висловлювання в релігійному вимірі можна сприймати з двох різних ракурсів:

- 1. Нова церква - новий лідер.** Природній хід речей свідчив про потребу в зміні влади всередині новоствореної ПЦУ. Нова, молода церква починає свою діяльність із новим лідером.

2. Потреба в третій стороні. Привітання Президента надає ваги поданій події. По-перше, тепер це не лише релігійна подія, з огляду на попередні висловлювання й участь Петра Порошенка. По-друге, проголошує обрання нового лідера не попередній лідер, а третя особа. У контексті сприйняття це може свідчити про початок різнодум'я між Філаретом й Епіфанієм, що пізніше переросте в конфлікт у вимірі ПЦУ проти УПЦ КП.

У політично-релігійному вимірі ми теж бачимо особливості, які розкриваються в площині відносин Президента й Митрополита Епіфанія.

1. **Визнання державою релігійного лідера.** Влада, чи то державна, чи релігійна, онтологічно несе в собі представницькі функції. Увага й визнання від Президента грає суттєву роль для відносин між державою й ПЦУ. Подія перестає бути виключно релігійною і стосуватися лише окремої конфесії. Вона переходить у ранг всеукраїнської. Владний представник ділиться авторитетом, щоб підтримати “нового” лідера. Це надає певний рівень довіри й авторитету новому Митрополиту.
2. **Ієрархічний зв'язок між Церквою й державою.** У той час як патріарх Філарет не зміг прийти на інтронізацію через погіршення стану здоров'я, Петро Порошенко демонструє власний вплив на формування ПЦУ. У матеріалі ми зустрічаємо конструювання образу сильного лідера держави, а найперше особистості, що виражається через вживання прізвища “Порошенко” (4 рази). Після з'являються звертання “Президент” - 2 рази і “Глава держави” - 2 рази. Вони в цьому контексті демонструють вищість і силу державної влади. Своєю чергою, Епіфаній демонструє прихильність і згоду з правилами гри, приймаючи побажання Петра Порошенка.

Підтвердження подібним судженням ми знаходимо в третьому матеріалі. *“Порошенко зустрівся з єпископами Української Православної Церкви в США”* - президент фактично бере на себе функцію, яку мав би

виконувати обраний Митрополит Епіфаній. Він “дякує”, “наголошує” та спілкується з вищим керівництвом Української Православної церкви в США. У цьому матеріалі він виступає представницьким обличчям і верхнім щаблем ієрархії ПЦУ. Зустріч Порошенка з єпископами відбулася 10.02.2019 - через 7 днів після інтронізації Предстоятеля ПЦУ. Перший матеріал із Митрополитом Епіфанієм вийшов 10.03.2019 - через місяць після інтронізації. Це була зустріч з очільником УГКЦ Блаженнішим Святославом. Фактично, це була остання представницька дія Петра Порошенка в контексті ПЦУ. За місяць він програє президентські вибори і зникне з радарів релігійних медіа. Його присутність у медійному полі мала великий вплив на читачів релігійних медіа так само, як його зникнення призвело до певних змін у риторичі ПЦУ, особливо в контексті відносин між Митрополитом Епіфанієм і Владикою Філаретом.

Період 2 - квітень-липень 2019 року

Важливим чинником, який впливав на медійний дискурс на початку 2019 року, були вибори Президента. Частково цим зумовлена активність Петра Порошенка й зміна ролей у квітні 2019 року, коли Президентом став Володимир Зеленський. Другий період найкраще характеризується трьома чинниками:

1. Поява Володимира Зеленського в межах релігійно-політичного дискурсу.
2. Конструюванням образу й риторики ПЦУ.
3. Відносинами Епіфанія й Філарета.

Поява Володимира Зеленського у риторичі видання “Релігійна Правда”. Перша згадка ще тоді кандидата в Президенти Володимира Зеленського в релігійному медійному просторі відбулася 05.04.2019. Під час круглого столу в “УкрІнформі” його тодішня радниця Ірина

Венедіктова висловила, що *“...для України це не те, що велике досягнення, це, думаю, шлях, який так само був закладений багатьма президентами. І дійсно, Петро Олексійович (Порошенко, - ред.) зробив величезний крок, доклав дуже багато зусиль, завершивши цей процес”*[17].

Текст вийшов під заголовком *“Зеленський визнає заслугу Порошенка у здобутті Томосу для України”*. Найперше, у матеріалі йдеться про зустріч двох особистостей: Володимира Зеленського й Петра Порошенка, - що вирівнює їхні шанси, бо говориться не про Президента й Володимира Зеленського, а про дві особистості, двох кандидатів. Акценти в тексті розставлені так, що увага приділяється більше поняттям, ніж особистостям (Томос, держава, автокефалія). Найважливішим стає акцент *“процес”*, який свідчить про те, що Петро Порошенко *“доклав багато зусиль, завершивши цей процес”*.

З одного боку, штаб тодішнього кандидата в президенти став частиною риторики, яку побудував Порошенко, але в самому матеріалі ми бачимо маніпуляції, які принижують і розділяють його вплив на отримання Томосу. Уже висловлюючи позицію штабу Зеленського щодо Томосу, Ірина Венедіктова дає зрозуміти, що Україна не православна, а світська держава, хоч визнала важливість отримання Томосу. Пізніше ця риторика матиме відображення в офіційних зустрічах Зеленського з очільниками релігійних організацій, зокрема з рабинами-хасидами й Онуфрієм, очільником РПЦвУ. Це демонструє зміни в підході до комунікації та співпраці з релігійними організаціями, що буде мати своє відображення під час третього періоду, особливо в контексті РПЦвУ.

Конструювання образу й риторики ПЦУ. 21.03.2019 у виданні *“Релігійна Правда”* був опублікований матеріал, у якому подавалася пряма мова Митрополита Епіфанія. Поняття вжиті в цьому й наступному текстах закладають важливі передумови загального стилю риторики очільника

ПЦУ. У першому матеріалі про Революцію Гідності він закликає читачів “*пробачити*”, “*забути*”, “*перегорнути*”, “*будувати*”. Ці тези є динамічними і стосуються не лише минулого, а й майбутнього. Тема автоматично розширяє аудиторію й дозволяє Епіфанію звернутися не лише до церковної аудиторії, а й зачіпати суспільний дискурс.

Проте деякі терміни й підходи потребують уточнення. Риторика з точки зору духовної влади автоматично робить його цільову аудиторію старшою. Попри об’єднавчу риторику і вживання займенника “ми” 8 разів він багато апелює до категорій “студенти” і “молодь”, які знаходяться поза категорією “ми”. Відповідно, його цільова аудиторія не вони. Це допомагає зрозуміти вживання словосполучення “виховання молоді”. У цьому разі тими, хто виховує, стають його безпосередні слухачі, представники Малої академії наук. Подана риторика демонструє підхід роботи церкви з молодими людьми. Молодь сприймається як ті, кого потрібно навчити, виховати, сформувати. Вони сприймаються як майбутнє, а не теперішнє.

Матеріал, який остаточно закріплює медійний образ ПЦУ, був опублікований через декілька тижнів, 11.04.2019, зі заголовком “*Наші двері і серця відкриті для духовенства і вірян, які ще вагаються - Предстоятель ПЦУ*”. У тексті Епіфаній транслює владну, об’єднавчу риторику. У читачів не виникає запитань про положення чи статус Православної Церкви України. А цільовою аудиторією тексту є духовенство й віряни, “які ще вагаються”. Свою риторику Митрополит будує через категорії “об’єднання”, “єднання”, “єдина” (церква), “відкриті” (серця і обійми). Він демонструє відкритість церкви до людей, які вагаються й потребують прийняття. Тези в матеріалі завершують конструювання образу Православної церкви України, які в подальшому будуть транслюватись Митрополитом Епіфанієм, речником ПЦУ Євстратієм (Зорею) та іншими представниками церкви. Із допомогою такого стилю риторики вони продемонстрували власну канонічність на

протипагу канонічності, яку пропонувала “гнана” Російська Православна церква в Україні.

Відносини Митрополита Епіфанія й Владики Філарета. Перший випадок неявного різнодумства між Епіфанієм і Філаретом відбувся ще під час інтронізації в лютому. Раніше медійний образ Філарета був сформований як предстоятеля Української Православної церкви Київського Патріархату й борця за незалежну від Москви церкву в Україні. Навіть після об’єднавчого собору українських православних церков, який відбувся 15 грудня 2018 року, медійного розділення між Філаретом й Епіфанієм не простежувалося, офіційних позицій не висвітлювалося. Усі процеси подавалися як легітимні й ті, яким варто довіряти. Приховувати тенденції розділення чи дводумства вдавалось аж до травня 2019 року.

До цього позицію й відношення ПЦУ можемо охарактеризувати словом “*пояснили*”. У лютому в Православній церкві України пояснювали, чому Філарет не зміг відвідати інтронізацію Епіфанія. У травні вийшов матеріал, у якому пояснювалось “*чому митрополит Епіфаній не співслужив з почесним Патріархом Філаретом*”[17]. Ідеться про літургійну службу. У самому тексті велика увага приділяється канонічними нормам, а впродовж матеріалу неодноразово згадуються вимоги, які ставить Філарет для співслужіння. На той час уже були опубліковані заяви Філарета про відродження Київського Патріархату й образи на митрополита Епіфанія. Проте наприкінці тексту прес-служба ПЦУ наголошує, що “*відсутність літургійного співслужіння між Предстоятелем та Патріархом Філаретом пов’язана не з особистою позицією Митрополита Епіфанія, - навпаки, це його духовно засмучує, - а з категоричними вимогами, які для такого співслужіння висуває Патріарх*”[17].

По-перше, у тексті різнодум’я подається як конфлікт, створений Філаретом. Ця лінія чітко простежується в матеріалі. Враховуючи

сконструйований образ ПЦУ як канонічної релігійної інституції, легітимної духовної влади в Україні, вони займають позицію, у якій “дозволяють” зі собою комунікувати. Конструкція “*В ПЦУ пояснили*” сприймається як підтвердження влади, яка комунікує. Це створює уявлення про прозорість і відкритість релігійної організації, на яку зазіхає Патріарх Філарет, який де-юре є її частиною. У матеріалі немає жодного коментаря Філарета, а лише інтерпретації його слів чи позицій. Це відображає, що він фактично втрачає голос всередині організації. Усе починається з протиставлення Епіфанія Філарету і перетікає в опозиційну риторику між УПЦ КП і ПЦУ. Враховуючи фактор підтримки Порошенка на початку, легітимність виборів на об’єднавчому соборі та образ ПЦУ, тези Філарета виглядають непереконливо й слабо. У контексті ієрархічності й представницької риторики він не мав шансу, тому що подібна комунікація не про “особа з особою”, а “особа з організацією”, де лідер організації є представницькою особою.

По-друге, коли Патріарх Філарет говорить про відродження Київського патріархату, він говорить не про створення окремої структури чи організації, а фактично проголошує “розкол” у канонічній церкві. Він ставить під сумнів легітимно обрану владу й важливий у християнському світі принцип “єдності”. Це поняття неодноразово в матеріалах Релігійної правди описувалось як “шлях” і “процес”, до якого Православна церква України довгий час ішла і яке отримало вираження через Томос. Філарет був не просто частиною цієї риторики. Він був основним представником ідеї створення єдиної помісної української православної церкви. Навіть після створення ПЦУ Філарет залишався символом боротьби за цю “єдність”. Проте, виступаючи проти новоствореної церкви, він переходить в опозиційну риторику, отже, виступає проти ідеї “єдності”. Тепер він частина дискурсу Православної церкви України, а не її представник. Зважаючи на характер і стиль риторики - опозиційний представник.

По-третє, релігійна риторика має певні ієрархічні особливості. Церква подається як монолітна, єдина інституція, у якій не допускається різнодумство. Це підсилюють світоглядні передумови у вигляді священних писань, передань, рішень соборів та синодів. Навіть не маючи офіційної чи керівної посади, Філарет залишався представницьким обличчям ПЦУ, доки не змінив власну риторичу. На початку він сприймався представницькою особою, яка комунікувала меседжі “єдності” й “об’єднання”. І після серії подій (об’єднавчого собору, отримання Томосу, інтронізації Епіфанія) ця риторика змінюється і замість “об’єднання” Філарет комунікує про “розкол”, “відокремлення”, “обхід”. Подібний підхід міг бути ефективним лише за умови нелегітимності влади, порушення процесів, канонів, церковного порядку. Тоді б його апеляція звучала доцільно.

Своєю чергою, ПЦУ створює умови, за яких усі меседжі Філарета сприймаються через призму *“В ПЦУ пояснили”*. Філарет з’являється в матеріалах із прямою мовою лише разі, коли він дискредитує себе, як у ситуації з матеріалом *“Владика Філарет заявив, що співпраця з КДБ не є гріхом”*. Важливу роль у таких матеріалах відіграють заголовки, які мають ствердний характер. Слово “Гріх” у християнському середовищі має особливе значення. Воно відображає певний бар’єр, який не дозволяє людині мати відносини з Богом. Воно свідчить про те, що Богу не до вподоби, що Він засуджує. Коли ж Філарет заявляє, що співпраця з КДБ не є гріхом, він автоматично легалізує багато однозначних речей, які негативно сприймаються суспільством, особливо християнами, які жили ще в Радянському Союзі. Ідеться, наприклад, про переслідування християн у радянські часи, намагання КДБ контролювати церковні рухи та інші речі, які пережили християни того часу. У цей момент відбувається деконструкція образу Патріарха, який вважався моральним і духовним авторитетом. Тому він автоматично втрачає представницьку можливість,

порушуючи важливі світоглядні передумови, які мають вираження в його риторичності.

Як розвивався конфлікт?

Подальша взаємодія розвивалася за описаним вище сценарієм: деконструкція образу Філарета й укріплення позицій Епіфанія. Про подальшу втрату авторитету свідчить текст, опублікований 04.06.2019, *“Владика Філарет скликає собор в обхід митрополита Епіфанія – ЗМІ”*. Він відображає напрямок риторики, який обрав Філарет раніше. Тут ми зустрічаємо слово *“обхід”*, яке відображає певну незгоду, невизнання й у той же час неможливість вести діалог. Якщо порівнювати об’єднавчу мову Філарета з теперішньою, то на зміну *“об’єднавчому собору”* 2018 року приходить *“помісний собор”*, який протирічить процесам, які розпочалися раніше.

Своєю чергою, Епіфаній в одному з матеріалів зазначає, що *“Філарет нас не чує”*[17], спираючись на підтримку, яку він має від єпископату, духовенства та віруючого українського народу. Він комунікує з позиції влади й канонічності, коли говорить про те, що говорив владиці Філарету, що той помиляється. У посланні до Тимофія в 5 розділі 1 вірші сказано: *“Старшого не докоряй, але вмовляй, немов батька”*[3], риторика й дії Епіфанія та ПЦУ відображають поданий уривок зі Святого Письма. Фраза *“він нас не чує”* походить зі сімейних відносин, коли батьки виховують дитину і в певний момент у них виникають суперечки й різні погляди на якісь ситуації. Це одна з типових фраз, яку використовують батьки, звертаючись до нейтральної сторони, що стала свідком конфлікту. Використання такого формулювання Епіфанієм свідчить про наявність стосунків із патріархом Філаретом і бажання вплинути. Тепер не Філарет, а Епіфаній звертається з позиції батьківства, зважаючи на внесок Патріарха в розвиток православ’я в Україні.

Упродовж січня-липня відбулася зміна ролей у медійному дискурсі ПЦУ. На початку йшлося про Філарета — Епіфанія, де перший був Патріархом, а другий наступником. Цей період характеризується присутністю Петра Порошенка й чіткою ієрархією на користь Філарета, зважаючи на його багаторічний авторитет. Після інтронізації Епіфанія змінюється офіційний розподіл медійних ролей на Епіфаній - Філарет, який сприймався як логічний та виправданий крок. Новий лідер для нової молодшої помісної церкви. Основою було розуміння, що це домовлений крок, який дозволяє зберегти монолітність ПЦУ й допоможе розвивати її. Через посаду архієпископа Епіфаній виходить на перший план. Тепер усі основні меседжі походять від нього й речника ПЦУ Євстратія. Філарет, натомість, згадувався у позитивному ключі, доки не стало зрозуміло, що його позиція стосовно Томосу не така однозначна, як здавалося спочатку.

Проте, починаючи з травня-червня, читачі видання зустрічаються з розумінням, що тепер йдеться не про Епіфаній — Філарет, а про Епіфаній проти - Філарета. Якщо ж зберігати послідовність, то, швидше, Філарет - проти - Епіфаній, оскільки агресором у цій ситуації виступає саме колишній Митрополит УПЦ КП. У загальному контексті ми бачимо, що тепер Філарет представляється як опозиційний голос всередині ПЦУ, який має час на повернення. А ПЦУ, й відповідно, Епіфаній стають офіційним голосом.

Період 3 - серпень-грудень 2019 року

“Митрополита Епіфанія визнано найвпливовішим з релігійних лідерів України” — ця новина відкриває останній цикл подій. Враховуючи попередній контекст, цей матеріал символізує явну перемогу Епіфанія в медійному впливі над Філаретом. Йому знадобилося 8 місяців для завоювання потрібного авторитету. Певні передумови цієї події ми

знаходимо в попередніх періодах, коли конструювався образ новоствореної ПЦУ й Епіфанія як представника канонічної церкви в Україні.

Третій цикл новин не передбачає відкриття нових сюжетних ліній. Це, радше, розвиток попередніх подій, масштабування конфліктів та повернення попередніх персонажів у тексти “Релігійної правди”.

Відкритий конфлікт ПЦУ та УПЦ КП. Серпневі матеріали демонструють, що протистояння Владика Філарета з Митрополитом Епіфанієм стало протистоянням інституцій або ж намаганням його створити. Упродовж восьми місяців відбувалася конкретна зміна сил, влади та впливу на користь ПЦУ. Це відображається в попередніх новинах і переході на новий етап риторики всередині православної церкви. Владика Філарет вдається до конкретних дій, які відображають подібну стратегію; вона з’являлася в його діях раніше. Відкрите протистояння починається з матеріалу *“Владика Філарет стверджує, що Мін’юст не мав права ліквідувати УПЦ КП, і просить допомоги в Зеленського”*. У цьому матеріалі відбувається конкретна апеляція до структури Київського патріархату й апеляція до політичного лідера. Раніше подібна структура працювала, коли Президентом був Петро Порошенко, який глибоко асоціюється зі створенням ПЦУ, але й має добрий контакт із Владикою Філаретом, якого нагороджував державними нагородами.

І в момент кризи, коли Філарет програє, він знову апелює до політичного авторитета, до гаранта. Проте раніше ми згадували про зміну підходу Володимира Зеленського до релігійної сфери. Якщо Петро Порошенко асоціювався з конкретно Православною церквою України, то Зеленський дотримувався принципу нейтральності, зустрічаючись із різними релігійними лідерами й не втручаючись у церковні справи. Зокрема, це підтверджують заяви його помічниці, наведені вище. У ситуації, що склалася, Філарет вдається до типової поведінки, яка в новому контексті вже не може принести потрібного результату. Проте це вже

захист не самого Філарета, а структури УПЦ КП, яка мала стати частиною структури новоствореної Православної церкви України. У матеріалі він апелює до юридичної термінології “реєстрація”, “прохання”, “суд”, “права”, “скасовувати”. Він апелює до законодавства й виводить власну риторичну у формальну площину, яка потребує пояснень і відповідей третьої сторони, яка має роз’яснити сказане для читачів видання. Бо пересічний слухач не може зробити висновку про законність чи незаконність дій Міністерства юстиції. У такому разі рішення приймаються на основі власних вподобань чи емоційного забарвлення, яке несе в собі матеріал. Підсилювальним чинником виступає апеляція до авторитету, яка додає ваги обраній події, бо звертання до Президента не є пересічним фактом. Тому, з точки зору читача, цей текст може нести певний негатив і нерозуміння ситуації в той час, як із точки зору дискурсу, в якому говорить Філарет, він не може очікувати на допомогу через зміну політичного авторитету, до якого він апелює.

У цей же час виходить матеріал *“Предстоятель ПЦУ: “Господь допоможе об’єднати всіх православних українців навколо Київського престолу”*. У тексті ми зустрічаємо відмінну риторичну, ніж та, яку ми чули від Владики Філарета. Тут присутні категорії “об’єднання”, “утвердження”, “становлення” і процесу, які демонструють владу, яку має Православна церква України. Зважена мова, сильні аргументи показують, що церква розуміє, які виклики перед нею стоять, і готова чекати єдності. ПЦУ сприймає це як процес або шлях, який потрібно пройти. Другим важливим, проте з першого погляду непомітним аспектом є те, що Епіфаній у матеріалі теж апелює до авторитету. Проте, якщо в разі Владики Філарета цим авторитетом був Президент, а інструментом була юридична термінологія, то в ситуації з Епіфанієм це апеляція до Бога, а інструментом виступає концептуальна об’єднавча риторика. Така апеляція виражається як знак прозорості й сили. У релігійному контексті

Божественне визнання грає сакральну й архіважливу роль для діяльності релігійної організації й особистої віри. Така апеляція демонструє впевненість Предстоятеля і впевненість інституції в такій підтримці.

Подана риторика має практичне підтвердження в матеріалах видання, зокрема *“У ПЦУ очікують на другу хвилю переходу парафій з Російської Церкви в Україні”*. Це єдина лінія риторики, яка зачіпає не лише церкви Київського патріархату, а й РПЦвУ, що в той період була другою за кількістю парафій після ПЦУ. Зважаючи на ці чинники, у третьому періоді вона матиме своє місце для висловлення позицій та меседжів через матеріали на сайті “Релігійна Правда”.

Конфлікт інституцій у цьому контексті носив радше медійний характер і був ініційований Владикою Філаретом. У грудні 2019 року кінець такому конфлікту поставив текст *“ПЦУ гарантувала владі Філарету пожиттєве матеріальне утримання”*. Разом з остаточною ліквідацією УПЦ КП на синоді ПЦУ було розглянуте питання щодо положення Почесного Патріарха Філарета й забезпечення умов його життя й діяльності. І серед рішень була прийнята гарантія його пожиттєвого матеріального утримання. Таке рішення синоду слід трактувати в дусі спільнотності і вважати фінальною точкою нібито протистояння спочатку Філарета з Епіфанієм, а потім УПЦ КП з ПЦУ. Мотивація рішення подається наприкінці матеріалу: *“Наголошуємо, що неодноразово поширювані думки, нібито Православна Церква України “бажає викинути Патріарха Філарета на вулицю” — не відповідають дійсності та безпідставно провокують непорозуміння серед вірян у громадськості”*[17].

Це демонструє певний рівень зрілості риторики та рішень ПЦУ та єдиної лінії стратегічної риторики, якої дотримується релігійна організація й успішно її втілює в життя.

Зміна позицій РПЦвУ. У другій половині 2019 року, вже розуміючи власні позиції в Україні, РПЦвУ отримала більше простору в медіа для проголошення власних позицій та намірів, місцями проводячи відкрито агресорську риторику й дозволяючи собі досить зверхні вислови.

Перша подібна новина була опублікована ще в липні 2019 року під заголовком *“В РПЦ похвалили Зеленського за невтручання у справи Церкви”*. Цей заголовок слід вважати епіграфом наступних описів; він відображає зміну релігійного вектору країни після обрання нового президента у квітні 2019 року. З іншого боку, публікувалися матеріали *“Порошенко застеріг, що Росія здійснює атаки на українську Церкву, мову та армію”*, де п'ятий президент України використовував власні передвиборчі меседжі для появи в релігійному медіадискурсі. У цьому контексті він виглядає сміливішим і впевненішим за свого опонента й чинного президента. У першому матеріалі слід виділити дієслово *“похвалили”*, що демонструє зверхність і панібратське відношення РПЦ до України й Зеленського зокрема. Це прихований прояв влади, який виявляється в *top of voice*, який обирає РПЦ, щоб звернутися до Зеленського. Подібний підхід РПЦвУ виявляється в тому, що вони називають себе *“гнаною”* церквою в Україні, використовуючи це як засіб тиску не лише в релігійному контексті, а й політичному, бо подібні заяви в контексті недискредитованої релігійної організації трактуються як наступ на свободу віросповідання.

В українському контексті РПЦвУ стала частиною риторики ПЦУ. Відображенням цього є матеріал *“Гнана” РПЦвУ освятила новий храм і помолилась за “єдність Церкви”* — у цьому тексті РПЦвУ вдаються до термінології, яка постійно використовується ПЦУ. Вони освячують новий храм, ставлячи під сумнів авторитет ПЦУ й маніпулюють категорією *“єдності”*. Такий маніпулятивний підхід відображає перемогу в медійному полі ПЦУ й неможливість створити власний дискурс в українському

контексті. Єдиний політичний гравець, із яким вони вели агресивну комунікацію, був Петро Порошенко, який неодноразово згадується в матеріалах, де з'являються позиції представників РПЦвУ. Один із них був опублікований в день народження Порошенка під заголовком *“Ієромонах РПЦвУ побажав Порошенку на день народження “здохнути”*. Такі новини продовжують тенденцію дискредитації, як це було з Філаретом, коли пряму мову надавали лише в разі дискредитативних тез. Те саме відбулось у матеріалі, коли Вінницький митрополит РПЦвУ в одному з інтерв'ю заявив, що Росія не є агресором по відношенню до України. Це яскравий приклад використання політичного дискурсу задля дискредитації священника в релігійному дискурсі. Зважаючи на відкритий конфлікт на сході України подібні питання дозволяють поляризувати суспільство і стають наріжними. У цьому контексті саме політична позиція є дискредитуючою для священника РПЦвУ й демонструє політичний вплив РПЦ на своїх священників в Україні, а отже, і зв'язок РПЦ та РПЦвУ.

Заключний текст, що висвітлює початок нового періоду відносин у площині ПЦУ-РПЦвУ та РПЦвУ-Зеленський був опублікований в грудні. Очільник РПЦ Кирило заявив, що за Зеленського “зменшився тиск” на РПЦвУ. Він наголошував декілька разів на тому, що РПЦвУ — це “канонічна” церква. Цей конструкт є певним відображенням політики, яку обрав Володимир Зеленський та його команда зі самого початку. Позиція плюралізму й невтручання пронизана цим текстом. І впродовж другого півріччя 2019 року - це вже друге пряме звернення до Президента України від представників РПЦ. Попередній гарант РПЦ виступає не релігійною, а політичною інституцією, що на офіційному рівні комунікує в політичному дискурсі, використовуючи для цього релігійні інструменти. Але такі звернення є чи не єдиним випадком, коли РПЦ хоча б частково творить власний дискурс, а не використовує наявний інструментарій ПЦУ для маніпуляцій та адаптації під власні меседжі.

2.3.Особливості висвітлення медіатекстів в медіа про релігію “Релігійно-інформаційна служба України”

Профайл

Релігійно-інформаційна служба України (РІСУ) - медіа про релігію, засноване 1 лютого 2001 року і є проєктом Інституту Релігії та Суспільства Українського католицького університету. Базується у Львові. Шеф-редактором видання є Тарас Антошевський. Згідно з інформацією на сайті, команда РІСУ складається з 6 працівників.

РІСУ позиціює себе як “медіа про релігію” — те, що не належить до жодної церкви й дотримується принципів неупередженості й об’єктивності стосовно усіх релігій. Шеф-редактор Тарас Антошевський зазначає, що зокрема через це на сайті немає проповідей чи інших настановчих матеріалів.

Цільова аудиторія РІСУ є радше професійною, тому й спектр новин, які вони подають, є ширшим. На сайті можна знайти актуальні новини про релігійні події, детальну інформацію про релігійні спільноти, аналітичні статті й інтерв’ю, релігієзнавчі й богословські публікації, релігійне краєзнавство, подорожі й маршрути паломництв, веб-каталог, документи конфесій і державних органів, релігійну статистику й релігійний календар з анонсами. [44]

Особливості дослідження “Релігійно-інформаційної служби України”

РІСУ є одним із найстаріших ресурсів про релігію в Україні й довгий час не мало аналогів. У широкому контексті це не просто медіа - це інформаційне агентство, що акумулює й поширює інформацію про релігію в Україні й за кордоном. Під час дослідження текстів простежувалось конкретне відображення цінності неупередженості й об’єктивності. На відміну від “Релігійної правди”, у матеріалах “РІСУ” зустрічаються всі

релігійні течії. Тому пошук магістральної теми був не такий однозначний, як із першим медіа.

Серед труднощів, які виникли в ході дослідження, слід відзначити незручну навігацію по стрічці новин. На відміну від “Релігійної правди” та “Слова про слово”, які мають посторінкову навігацію, на “РІСУ” потрібно шукати новини через гарячу клавішу “показати більше”, яка дозволяє побачити додаткові 20 новин. Відповідно, пошук новин 2019 року зайняв додаткову кількість часу.

Матеріали “РІСУ” відрізняються професійністю, приємним оформленням сайту й текстів та насиченістю оновлення новин на сайті. У середньому, ідеться про 10-15 новин за день у 2021 році та 6-10 новин у 2019 році.

Особливості мовців на шпальтах “РІСУ”

У релігійному контексті видання “РІСУ” відображається як медіа, що працює з різними релігійними течіями й несе в собі певний релігійний плюралізм думок. Якщо у виданні “Релігійна правда” основний акцент був на ПЦУ й отриманні Томосу, що формувало загальну новинну повістку медіа, то в матеріалах РІСУ значно частіше згадуються інші мовці.

У текстах ми зустрічаємо не лише Митрополита Епіфанія й Владику Філарета, а й інших церковних, політичних та громадських діячів. Серед релігійних слід відзначити Патріарха УГКЦ Блаженнішого Святослава, Вселенського Патріарха Варфоломія, Владику Філарета, Головуючого РПЦ Кирила, Папу Римського та Митрополита Епіфанія. Також у текстах згадуються політичні діячі, зокрема Петро Порошенко, Володимир Зеленський та Сергій Лавров, міністр закордонних справ РФ. Вони не займають важливої ролі, проте згадуються в матеріалах. Останньою групою, на яку слід звернути увагу, є експерти. Вони пояснюють і дають оцінку збоку якимось подіям, що відбуваються з церквою. Це єдине медіа,

де експертів запрошують для пояснення або формування повістки в дискурсі видання. У текстах згадуються Дмитро Горєвой, Віктор Єленський та Андрій Юраш, які мають безпосередній стосунок до релігійних процесів і дають незалежну оцінку подіям, що траплялися в церкві.

Серед релігійних діячів у текстах РІСУ найчастіше згадувався Патріарх УГКЦ Святослав, який з'являвся і в якості представницької особи, і в якості лідера думки з певних питань, зокрема це відбулося в тексті *“Патріарх Святослав: «Єднання між УГКЦ та Православною Церквою України цілком реальне»*. Матеріал був опублікований одразу після отримання Україною Томосу. Проте на шпальтах РІСУ вона висвітлювалась і нейтрально, де інформували про отримання Томосу, і через призму цього матеріалу. Тут створення ПЦУ сприймається через призму можливого об'єднання й налагодження співпраці між новоствореною канонічною церквою та УГКЦ. У цьому випадку ПЦУ стало частиною риторики Блаженнішого Святослава, який досить предметно пояснив, за яких умов може відбутися об'єднання та співпраця цих двох церков. Він оперував категоріями “єднання”, “об'єднання”, “єдність”, “діалог”, “рух”, що демонструє концептуальний підхід і розуміння глави УГКЦ, як відбувається єднання, що дозволяє йому балансувати на межі популізму. Інша згадка Святослава в якості лідера думки відбулася під час президентських виборів у березні 2019 року *«Обираймо того, з ким пройдемо вперед, до свободи»*, — *Глава УГКЦ про вибори Президента*”. У цьому разі вже Святослав став частиною політичної повістки. Цей матеріал демонструє змішання релігійного й політичного дискурсів, що виражається у висловленні заклику релігійного діяча до своєї цільової аудиторії. Концептуальні категорії також дозволяють балансувати й уникати прямих посилань на якогось із кандидатів. Також Святослав згадується в якості представницької особи, як

у тексті *“Патріарх УГКЦ бере участь у святкуваннях першого візиту до Польщі святого Папи Івана Павла II”*. Це відображає іншу роль, яку він виконує в медійному просторі. Він представляє УГКЦ у різного роду заходах на різних рівнях. Певною мірою він виступає провідником, який може розповісти й показати, що відбувалось там, куди звичайні прихожани не мають доступу.

У матеріалах РІСУ відображається цікава тенденційність згадувань Папи Римського. Він виступає основним лідером думки в Україні попри те, що тут є власні єпископи. Це відображається в новинах через відсутність згадок будь-кого з представників РКЦ в Україні. А в католицькому контексті згадуються лише Патріарх УГКЦ Святослав і Папа Римський, які формують релігійну повістку в матеріалах РІСУ. Такий взаємозв'язок демонструє новина, опублікована в лютому 2019 року *“Під час зустрічі з Головою УГКЦ Папа запевнив про молитовну підтримку України”* — це демонструє зв'язок католицького світу й відносини УГКЦ з Папою Римським. У тексті простежується особливість релігійної комунікації, що відображається в тезі *“запевнив про молитовну підтримку”*, яка фактично не є зрозумілою для нецільової аудиторії. Проте, враховуючи авторитет Папи й особливість трансцендентного зв'язку, в релігійному контексті ці слова мають велике значення для церкви в Україні.

У православному контексті згадуються декілька Патріархів, серед яких Варфоломій, який є Вселенським патріархом і своєрідним духовним авторитетом для православного світу. Саме він підписував Томос, тому є знайомим для українських читачів. У матеріалах РІСУ він згадується усього декілька разів (2-4) упродовж 2019 року. На початку він поділився тим, скільки державних лідерів привітали Україну з отриманням Томосу, а пізніше, уже в контексті конфлікту Філарета й Епіфанія він згадувався в дещо негативному контексті, який, однак, не був дискредитуючим.

І конфлікту Філарета з Епіфанієм були присвячені матеріали на РІСУ. Це один з елементів історії, які зустрічаються у стрічці новин цього видання. Попри подібність позицій та дублювання матеріалів, слід розглянути відмінні риси комунікації й матеріалів “Релігійної правди” та “Релігійно-інформаційної служби України”. Найперше, у текстах РІСУ Владика Філарет має пряму мову. Перший такий матеріал був опублікований у травні під заголовком *“Буду захищати Київський Патріархат до кінця, - Філарет”* — це опис ситуації, що сталася на синоді ПЦУ в ході діалогу Філарета з іншими членами синоду, зокрема з Епіфанієм. Такий матеріал більше розкриває наміри й тези Філарета. РІСУ дає простір для риторики самого Філарета й водночас дає можливість читачам зробити висновки й побачити, що відбувалось під час синоду. Текст, опублікований одразу після цього, тепер є більш зрозумілим, беручи до уваги позицію Філарета. *“Синод ПЦУ був одностайним у своїх рішеннях, крім владики Філарета”* — у матеріалах “Релігійної правди” поданий матеріал не був зрозумілий, бо не мав того контексту, який має РІСУ. Там приховувалось різнодум’я, яке стало зрозумілим, уже коли Філарет почав сам це відкривати, а не через конструкцію *“В ПЦУ пояснили”*. Це стало можливим завдяки прямій мові Філарета, який не є частиною риторики ПЦУ, а намагається сформулювати власну риторику. Навіть у цих текстах проглядається належність до ПЦУ, але тут він має голос. У наступних матеріалах стає помітно, що в контексті канонічної ПЦУ він сам себе дискредитує в той час, як ПЦУ посилювало власні позиції. *“Філарет розповів про "таємну угоду між Патріархом Варфоломієм і президентом Порошенком”* — у медійному просторі подібні заяви звучать непереконливо і, враховуючи становище, у якому знаходиться Філарет, це виглядало радше виправданням і прямим шляхом до медійної дискредитації Владика. Опісля на сайті з’явився матеріал *“Собор Філарета відновив УПЦ КП з усіма її структурами і власністю та*

розкритикував текст Томосу” — стадія відкритого конфлікту засвідчилась саме в цьому матеріалі, коли Філарет перейшов до конкретних дій і почав критикувати Томос, який отримала Православна церква України. Це стало певною медійною лінією неповернення для самого Патріарха, який вже не був у процесі дискусії, а вийшов у медійне поле зі заявою про критику Томосу, знецінюючи цим самим те, до чого так довго йшла православна церква. Після цього власну риторику Філарет перевів у юридичну й судову площину. Це завершилось судовим позовом проти речника ПЦУ Євстратія щодо “захисту честі та гідності”. У тексті Євстратій поділився, що це не перший подібний досвід у його життя й попередній позов його опоненти програли. Підсумовуючи, патріарх Філарет проходить подібну медійну історію, що і в “Релігійній правді”, із розширеною подачею інформації від РІСУ.

У порівнянні з Філаретом Епіфанію присвячено менше часу, проте риторику значною мірою повторюється. У трьох матеріалах Епіфаній згадується як Предстоятель ПЦУ, в інших він говорить від свого імені, виступаючи в ролі лідера думки й представницької особи, подібно до Святослава. Він інформує, в основному про розвиток ПЦУ й визнання церквами новоствореної автокефалії. *“ПЦУ може домовитись про визнання Румунською Церквою, - Митрополит Епіфаній”* — це один із прикладів виконання представницької владної функції, яку має митрополит. Його комунікація представницька у площині “церква з церквою”. Також йому приділяється увага як лідеру думки, який може звертатися до прихожан і транслювати для них якісь меседжі. *“Митрополит Епіфаній в Тернополі: Якщо будемо розділені, агресор матиме можливість захопити Україну”* — у цьому контексті він, як релігійний лідер, висловлює об’єднавчі меседжі уже не тільки в контексті ПЦУ, а в контексті політичному, державницькому. Він стає частиною політичного дискурсу, висловлюючись на політичну тематику. Він говорив

у категоріях “відповідальність”, “майбутнє”, “становлення” й частково перейняв риторику Петра Порошенка, використовуючи у своїй мові слово “агресор”, характерне для мовлення п’ятого Президента України. В інших матеріалах він є відображенням впевненості й носієм нової ідентичності Православної Церкви України.

Особливістю висвітлення новин на РІСУ є залучення експертів у текстах, які оцінюють церковні події з альтернативної точки зору. Під час розвитку конфлікту між Філаретом й Епіфанієм у різний період часу в матеріалах з’являються експерти: Віктор Єленський, Дмитро Горєвой та Андрій Юраш.

“Віктор Єленський: Немає жодних підстав говорити про розкол у ПЦУ” — у травні 2019 року сталися перші події, що нагтовхували на думку про розкол ПЦУ. На той час ще було важко оцінити масштаб впливу Філарета й ситуація не видавалась такою однозначною. Тоді в тексті з’явився доктор філософських наук, релігієзнавець Віктор Єленський, який взяв на себе роль стороннього спостерігача, який може дати оцінку ситуації, що активно розвивається в ПЦУ. У тексті він пояснює юридичні аспекти й веде риторику підтримки ПЦУ, пояснюючи, що ліквідація УПЦ КП є “процесом” і справою часу. Він теж вдається до об’єднавчої риторики, пояснюючи процеси, які відбуваються всередині новоствореної церкви.

Друга поява експерта відбулась у липні 2019 року, коли Дмитро Горєвой, відомий релігійний журналіст, прокоментував заяви Філарета про захист і відновлення діяльності УПЦ КП. Цей приклад слід віднести до пояснювального коментаря, який проливає світло на діяльність Філарета й дає краще зрозуміти його наміри. Заголовок *“Філарет розбудовує не Київський Патріархат, а свій іменний проект, — Горєвой”* дуже влучно передає те, про що йтиметься в матеріалі. Дмитро розповів читачам, що в Україні існують подібні іменні проекти, які не мають великого успіху, але

існують у межах окремих областей та міжобласних об'єднань. Головним меседжем було те, що не можливо зберегти УПЦ КП, а те, що розбудовує Філарет — це його іменний проєкт, а не Київська Патріархія, яка була повноцінною структурою.

Третя поява експертів у матеріалах РІСУ припала на грудень 2019 і закінчення конфлікту між ПЦУ та УПЦ КП. У разі з релігійною правдою заключним матеріалом став текст про життєве забезпечення Філарета. У контексті РІСУ вийшов дискредитуючий текст із коментарем експерта і в той час чинного директора департаменту у справах релігій та національностей Андрія Юраша. У тексті відбувається повна деконструкція образу Філарета та його проєкту. На відміну від липневих коментарів Дмитра Горєвого, він не дає навіть шансу подумати про успіх Філарета. *“Нинішнє оточення Філарета – це невдахи та абсолютні лузери, - Андрій Юраш”* — у цьому тексті експерт в негативному ключі проходить по амбіціях Владики Філарета. Для аргументації він використовує оточення. Він проговорює, хто й за яких обставин підтримав Філарета. І теза про те, що його підтримує не більше 15 громад по Україні, є фактологічним ударом по медійній активності Владики Філарета.

Тому, на відміну від Релігійної правди, РІСУ залучає експертів до коментування подій та забезпечення об'єктивності. У цьому разі експерти долучилися до деконструкції образу Філарета, а особливо до його спроб критикувати Томос і повернути УПЦ КП. В інших виданнях (“Релігійна правда”, “Слово про Слово”) експерти не згадувались у матеріалах. Залучення експертів ззовні призводить до десакралізації образу Філарета. Це сторонній мовець з-поза церковного оточення, який дає незалежну оцінку подіям. У цьому випадку РІСУ дає різнобічну оцінку подіям, тому залучає в тому числі й експертів, які дають власну оцінку подіям з Філаретом. Такий підхід до написання текстів є нетиповим для релігійних медіа. У текстах “Релігійної правди” та “Слово про Слово” залучається

мовці, які підтримують загальну риторику видання. Це дозволяє підтримувати сакральність, духовність релігійного медіадискурсу. У своїх текстах “РІСУ” намагається десакралізувати позиції Філарета та ситуації ПЦУ та УПЦ КП за допомогою сторонньої оцінки.

Отож, РІСУ має власний особливий підхід до створення новинної повістки й залучає ширше коло релігійних організацій та мовців до висвітлення актуальних подій. Присутні інші акценти, проте немає явних преференцій для окремих мовців. У матеріалах висвітлюється ширше коло релігійних діячів, що формує більш повну картину релігійного життя в Україні.

Дискурс видання “Релігійно-інформаційна служба України”

Матеріали, що публікуються на сайті РІСУ мають на меті знайомити читачів із релігійним життям в Україні. Кожен із текстів несе в собі певне відображення загальної ідеї видання. Торкаючись різних тем, видання комунікує зі своєю аудиторією в різних вимірах.

Упродовж 2019 року в усіх матеріалах медіа про релігію РІСУ риторики текстів була побудована в межах релігійного медіадискурсу. Їх кількість складала 36. Кожен опублікований текст був відображенням ідеї видання і мав зв’язок із релігійним дискурсом. У деяких текстах релігійний дискурс був основним, у деяких він був допоміжним.

Перша частина текстів була написана в чистому релігійному дискурсі (17 текстів). У них описуються події, що стосувалися виключно внутрішнього релігійного життя. Подані висловлювання можна поділити на декілька категорій:

1. Звернення Предстоятелів церков щодо церковного, релігійного життя.
2. Пояснення щодо ПЦУ: переходу до спільнот, визнання автокефалії іншими церквами.
3. Офіційні зустрічі релігійних лідерів.

Ця група текстів якнайповніше відкриває категорії, якими мислить релігійний дискурс, і дає побачити формотворчі ознаки такого дискурсу в українських реаліях. Одним із таких матеріалів став *“Румунська Церква наразі призупинила процес визнання ПЦУ, але діалог буде продовжено, - митрополит Епіфаній”*. Ми згадували подібний текст у контексті представницьких функцій Епіфанія. Це другий текст за цією темою, і він відкриває особливості життя новоствореної церкви в релігійному дискурсі. ПЦУ є новою інституцією, яка потребує кількох вимірів підтримки, щоб підтверджувати канонічність, яку вони отримали. Першим є внутрішній - це підтримка священства, окремих діячів та громад. Головним антагоністом цієї історії в релігійному вимірі став Владика Філарет, який відстоював ліквідовану структуру УПЦ КП. Зовнішній вияв канонічності церкви - це визнання від інших церков на міжнародному рівні. Кожну з цих ліній ПЦУ розвиває в контексті релігійного дискурсу. Вони діляться результатами і прогресом. В окремих випадках до комунікації підключається Вселенський Патріарх Варфоломій, який підписав Томос для України. В окремих випадках ми зустрічаємо дотик різних дискурсів у кожному з вимірів. Проте онтологічно подана тема є релігійною.

У цьому ж релігійному дискурсі з'являються події, які описують процес становлення ПЦУ — *“До ПЦУ з УПЦ МП перейшла ще одна громада на Сумщині”*. Такі новини не завжди формують повістку, проте передбачають підтримку дійсного вектору розвитку організації, що відображається в практичній діяльності церкви. Такі тексти допомагають бачити динаміку розвитку новоствореної церкви. Комунікаційні меседжі ПЦУ втілюються в практичне життя церкви та формують довіру на місцях. Цільовою аудиторією таких текстів є *“громади, які сумніваються”*, про які згадує Епіфаній у матеріалах *“Релігійної правди”*.

Третьою частиною, яка формує релігійний дискурс, є зустрічі офіційних представників церков. Це стосується синодів ПЦУ, зустрічей

Голови УГКЦ Святослава з Папою Римським, комунікацію Патріарха Варфоломія з Епіфанієм. Такі зустрічі підсилюють релігійний дискурс і дозволяють розвивати його на рівні міжконфесійності та екуменічних зв'язків.

Наступною категорією є новини, у яких згадується більше ніж один дискурс. Загалом, у матеріалах РІСУ 17 текстів із 36 мають у собі більше, ніж один дискурс. Окрім релігійного, згадуються політичний (17 разів), суспільний (4 рази) та юридичний (2 рази). Найчастішою комбінацією дискурсів є вживання в одному матеріалі релігійного й політичного дискурсів. Це зумовлено певною онтологічною подібністю обох дискурсів. Кожен з дискурсів переважає владу та вплив. У межах обох дискурсів існує чітка вертикаль влади. І релігійний, і політичний дискурс працює з масами.

Найчастіше змішання дискурсів передбачає взаємозв'язки, коли є основний дискурс, у якому ведеться риторика, і допоміжний, який стає частиною риторики медіатексту. У подальшому аналізі ми будемо відштовхуватися від передумови, що релігійний медіадискурс є основним, зважаючи на кількість його використання в текстах і позиціюванні самого медіа. Винятки ми розглянемо окремо.

“Патріарх Варфоломій: велика кількість державних лідерів привітала нас з наданням Томосу Україні” є одним із перших текстів у 2019 році, який поєднує в собі політичний та релігійний дискурси. Ми бачимо релігійну подію, яка об'єднала Православну Церкву України. Це відображає релігійну складову цієї новини. Проте друга частина матеріалу говорить про державних лідерів, які є частиною політичного дискурсу й виявили увагу до отримання Україною Томосу. У тексті не згадується конкретних імен, натомість використовується фраза *“Я повинен, однак, запевнити Вас, що велика кількість очільників держав привітала Вселенський Патріархат з цим рішенням. Одні листами, а інші - публічними заявами”*[44]. Ця фраза автоматично цю подію робить не лише

релігійною, а й політичною. З одного боку, це розширює аудиторію й демонструє взаємозв'язок релігійного й політичного життя. З іншого - небезпеку такого зв'язку описує й сам Патріарх Варфоломій: *“Коли якась держава вітає рішення Вселенського Патріархату, це не означає, що вона впливала на це рішення. Наша Церква діє вільно від зовнішніх впливів і тиску світових держав”*[44]. Він згадує про небезпеку, яка в цьому контексті, за умови дотичності Петра Порошенка до цього процесу, має зміст і може потенційно впливати на прийняття рішень окремими релігійними діячами й релігійними організаціями.

Іншим типом змішання релігійного й політичного дискурсів є матеріал *”Наша єдність у різноманітті робить нас сильнішими, ніж єдність у казармі «руського мира» – Президент”*. Мова матеріалу ведеться від імені тодішнього президента України Петра Порошенка, отже, основним дискурсом є політичний. Основа риторики політика передбачає автоматично розширення аудиторії, чим і користується Порошенко. Подані тези висловлюються під час зустрічі з представниками Всеукраїнської ради Церков і релігійних організацій, що надає цій події міждискурсного забарвлення. У цьому матеріалі немає діалогу. Тут Президент України проголошує важливі державницькі меседжі, зокрема й пов'язані з релігійним життям в Україні, на релігійну аудиторію. Тому як присутність політичної фігури, так і його меседжі свідчать про наявність у матеріалі політичного дискурсу.

Порошенко апелює до категорій “свободи”, “єдності”, “утисків”, “переслідувань”. Кожне з цих тверджень має в собі як релігійну, так і політичну складову. Термін “єдність” неодноразово у своїй термінології використовує Епіфаній, який закликає громади переходити до ПЦУ. Подібну термінологію на свій лад використовує РПЦ, говорячи про власну канонічність. Її ж використовує Петро Порошенко, звертаючись до своїх слухачів. Представники Ради Церков постійно апелюють до терміну

“Свобода”, зокрема свобода віросповідання, свобода совісті, релігійна свобода. Мовець є зрозумілим і переконливим для своєї цільової аудиторії. У той же час ці меседжі він переплітає з тезами про Росію, “русский мир” та іншими маркерами, які натякають на військовий конфлікт на сході України. Тому якщо про пряму присутність військового дискурсу ми не можемо говорити через контекст зустрічі й переважання релігійної складової, то політична складова в риториці Петра Порошенка присутня. У поданому контексті він демонструє не лише розуміння аудиторії, а й використовує риторичні прийоми, які знаходяться на межі декількох дискурсів, і мастерно формує з них власні меседжі.

Не менш цікавим феноменом є пересікання суспільного й релігійного дискурсів. У листопаді 2019 року конфлікт між ПЦУ й УПЦ КП остаточно добіг свого завершення й перейшов у стадію гібридного конфлікту між РПЦ, РПЦвУ та ПЦУ. Цей конфлікт підігрівався тезами РПЦвУ, які висловлювалися про те, що вони є найбільшою конфесією України. І в одному з матеріалів Євстратій Зоря, речник ПЦУ, спростував ці тези цікавим способом. *“Кількість вірних УПЦ МП неухильно знижується, - статистика”* — під таким заголовком вийшов текст наприкінці листопада.

Релігійна складова цього тексту достатньо зрозуміла й закладена безпосередньо у сам конфлікт, що відбувся. Вона виражається через мовця (Речника ПЦУ) та об’єкт розмови (конфлікт). Проте цей матеріал відображає нетиповий для релігійної організації підхід. Зазвичай релігійна риторка передбачає апеляцію до авторитету, суспільних норм, моралі, богослов'я, підтримки прихожан та церкви. Проте в цьому випадку ПЦУ обрало шлях співпраці зі соціологією. У матеріалі йдеться, що за даними Центру Разумкова, *“починаючи від 2010 року кількість респондентів, які ідентифікують себе з МП, неухильно знижується. Якщо тоді таких налічувалося 23,6% від усіх опитаних (34,5% від православних), то цього*

року таких лише 10,6% (16,3% від православних)” - зазначив архієпископ Євстратій. Використання соціологічного дослідження не є типовим рішенням для Церкви. Тому поданий текст має в собі дві важливих складових:

1. Нестандартний, нетиповий підхід.
2. Змішання суспільного й релігійного дискурсу.

Цей підхід передбачає відхід від концептуальних категорій, таких як “підтримка”, “єдність”, та використання мови цифр, які дають вичерпну відповідь у цьому контексті. Завдяки такому підходу ПЦУ цікаво й нестандартно використали суспільний дискурс для відповіді на закид опонентів. Вживання

Двічі в текстах РІСУ згадувався судовий дискурс. Він застосовувався, коли коментували певні судові рішення. *“Жоден суд не може зробити Московський Патріархат - не московським, - у ПЦУ прокоментували рішення адмінсуду”* — був одним із таких текстів. Тоді Євстратій прокоментував рішення адміністративного суду щодо перейменування Української православної церкви Московського Патріархату в Російську православну церкву в Україні. Такі звернення допомагають читачам краще зрозуміти ситуацію й підхід до ситуації й сформулювати власне ставлення. У цьому разі подія сприймається через призму конфлікту між ПЦУ та РПЦвУ, де другі знаходились у не вигідному положенні.

Раніше використання судового дискурсу передбачало медійну перевагу опонента. До цього ж прийому вдавався Філарет, програвши Епіфанію в аргументації й риториці. Тоді він перейшов у сферу судову.

І саме зв'язок судового дискурсу й медіа дозволяє зробити подану сферу зрозумілішою й піддати трактуванню для читачів. Такі дії у відповідь допомагають створювати медійний та суспільний тиск, що допомагає зробити судовий процес прозорим для ширшого кола аудиторії.

Загалом у матеріалах Релігійно-інформаційної служби України згадують 4 окремих дискурси, які, крім релігійного, усі дотичні до інших. До прикладу, релігійний із політичним, суспільним із релігійним, а в одному з матеріалів відбулось змішання релігійного, судового та суспільного дискурсів у матеріалі, де Владика Філарет заявив, що не вважає співпрацю з КГБ гріхом[44]. Такі взаємозв'язки демонструють тісний зв'язок релігійного дискурсу з іншими й підтверджують основне позиціонування РІСУ як медіа про релігію.

Магістральні теми видання “РІСУ”

На відміну від видання “Релігійна правда”, магістральні теми в РІСУ не такі помітні й однозначні. Це виправдано й має деякі передумови. По-перше, вони висвітлюють новини про різні релігійні організації. Якщо певною мірою можна говорити, що ПЦУ й УГКЦ приділяється більша увага, то це не допомагає нам визначити, які основні теми піднімає РІСУ в новинній повістці, бо увага до якоїсь релігійної організації не означає уніфікацію тем. По-друге, їх тексти охоплюють ширшу аудиторію, тому побудова однієї-двох магістральних тем не була б цікавою для широкого кола читачів. Тому в контексті РІСУ цікавим є поєднання різних тем у межах одного видання, що зумовлене певним змішанням дискурсів й об'єднанням аудиторії.

Однією з небагатьох магістральних тем, які висвітлювались упродовж 2019 року була тема розвитку ПЦУ в різних контекстах. Це зумовлено загальною увагою до події (підписання Томосу, отримання автокефалії) і розширенням пулу православних читачів РІСУ. Розвиток цієї теми має подібні риси, що були вже висвітлені в текстах “Релігійної правди” з певними відмінностями. Найперше, більша увага в текстах РІСУ приділяється протистоянню УПЦ КП і ПЦУ, а не особистому протистоянню Філарета й Епіфанія. У текстах РІСУ вони обидва виконують представницьку функцію, не переходячи на особистості, крім

матеріалу “Згубив те, що набув», — митрополит ПЦУ про вчинки владики Філарета”. Епіфаній висловлювався виключно про поточну повістку ПЦУ й розвиток її як сильної інституції. У той же час Філарет вів опозиційну риторику, але не проти Епіфанія, а виступаючи за збереження Київського патріархату як окремої інституції.

Більша увага була приділена виміру відносин Православної церкви України з Українською православною церквою Московського патріархату (тепер Російська православна церква в Україні) та Російською православною церквою. Зважаючи на риторику єпископів РПЦвУ, їхні дії та спільні позиції з РПЦ в наступних абзацах будемо вважати й говорити про них як про РПЦ.

Ця історія взаємодії має певні передумови. По-перше, створення ПЦУ передбачало перехід прихожан і священників із РПЦвУ до новоствореної канонічної церкви. Тому цей конфлікт мав вимір канонічності, який передбачає взаємовиключність. Відповідно, це говорило б про капітуляцію РПЦвУ або ж початок гібридного конфлікту між двома інституціями. Гібридний формат є зручним для опонентів ПЦУ, тому що відкритий конфлікт призвів би до масштабної відкритої дискредитації, яка б призвела до повної втрати впливу й приходів.

По-друге, створення ПЦУ передбачало ліквідацію УПЦ МП, УПЦ КП та УАПЦ та об'єднання вже в межах існування об'єднаної автокефальної церкви. Найбільш лояльною до ПЦУ структурою виявилась УАПЦ, яка не вступала в медійну полеміку. Натомість, медійна активність УПЦ КП була зумовлена позицією Владики Філарета, а не підтримкою великої кількості громад чи священнослужителів. У цей час УПЦ МП виступило структурою, яка вступила в конфронтацію ще задовго до Об'єднавчого собору. Під час з'їзду православних церков вони не відпускали священників під страхом відлучення від служіння. Ідеологічний конфлікт мав свій подальший розвиток уже після отримання Томосу. Це

підсилювали заклики громад і священників переходити до об'єднаної канонічної православної церкви. Перший медійний закид стався ще в лютому 2019 року зі заявою синоду РПЦ, який звинуватив Україну в “переслідуванні” УПЦ МП. У цьому матеріалі з'являються тези про “гнану” й “канонічну” церкву, які пізніше використовувались українськими медіа для позначення вже РПЦвУ. Характер риторики був різко опозиційний, але на відміну від Філарета, РПЦвУ мало підтримку центральної Московської церкви й ресурс для продовження полеміки.

Ця тема була магістральною й зумовлена канонічністю. ПЦУ є носіями канонічного права служіння в Україні. Це підтвердило об'єднання церков, отримання автокефалії, переходи громад і священнослужителів до Православної церкви України. На фоні перерахованих подій РПЦ теж використовувало термін “канонічність”. Це поняття вживалося в ширшому значенні, тому що РПЦ є окремоправною помісною православною церквою. Вони мають юрисдикцію відкривати приходи й діяти в інших країнах, зокрема в Україні. Завдяки такому підходу, апелюючи до канонічності, мають на увазі право служити в Україні. Поданий конфлікт має релігійний та політичний дискурс, що в умовах РПЦ є монолітним поняттям.

Цей конфлікт відразу перейшов у гібридну фазу. Це помітно через характер риторики ПЦУ, яка обрала владний, але спокійний тон, у якому лейтмотивом звучить, що питання переходу церков до ПЦУ - це лише питання часу. Натомість стратегія РПЦ передбачає затягування й стримування цього процесу, що відображається в характері риторики цієї інституції.

Крім цього, в текстах Релігійно-інформаційної служби України розглядаються теми життя католицької церкви, зокрема УГКЦ. Також є окремі новини в релігійному й релігійно-політичному житті, що говорять про представницьку роль Святослава в житті УГКЦ і законодавчу

діяльність департаментів, Президента, який підписав Закон щодо підлеглості і процедури державної реєстрації релігійних організацій та діяльності Всеукраїнської Ради церков та релігійних організацій, які розглядали цілий спектр питань, пов'язаних із релігійно-політичним і релігійно-суспільним життям України.

Позиціонування РІСУ відрізняється від інших видань. Медіа працює із професійною цільовою аудиторією. У текстах переважає змішання дискурсів, зокрема релігійного та політичного. Це зумовлено низкою спільних рис: ці дискурси є владними та передбачають роботу з масами.

Матеріали РІСУ відрізняються залученням експертів, які коментують внутрішньо-церковні справи. Їх залучення передбачає десакралізацію меседжів та цінностей релігійного дискурсу. У цьому випадку РІСУ вдається до такого підходу, зважаючи на роботу з професійною цільовою аудиторією.

2.4.Особливості висвітлення медіатекстів в релігійному медіа “Слово про Слово”

ПРОФАЙЛ

Газета «Слово про Слово» є Всеукраїнською християнською газетою, яка публікує новини, коментарі, аналітику, що висвітлює релігійну тематику в Україні й світі. Газета була створена у 2012 році. Засновник і головний редактор Анатолій Якобчук. Видання базується в Тернопільській області. За даними сайту, у команді зараз працює 4 журналісти.

Вони позиціюють себе як незалежне, недержавне видання, яке створене й діє з метою підвищення рівня духовності українського народу. Своєю метою редакція вважає донесення аудиторії різнобічного розуміння світу й процесів, які в ньому відбуваються, із християнської точки зору[12].

На сайті публікуються актуальні новини про релігійні події, аналітичні статті й інтерв'ю, релігієзнавчі й богословські публікації, релігійна статистика, блоги й авторські колонки, а також релігійний календар. Спочатку видання функціувало у вигляді газети. Перші новини на сайті почали з'являтися у вересні 2013 року, через рік після заснування газети.

Особливості дослідження релігійного медіа “Слово про Слово”

“Слово про Слово” є яскравим зразком протестантського релігійного медіа. Крім нього, у цьому сегменті функціують такі видання, як “Всеукраїнський Собор”, “Світогляд” та “Християни для України”. Це видання не має повноцінних аналогів, які б поєднували в собі увесь інформаційний спектр, який охоплює “Слово про Слово”.

Загалом новинна повістка релігійних медіа, які працюють із протестантською аудиторією, значно відрізняється від тих, що працюють зі спеціалізованою професійною аудиторією (нецерковною) чи тією, що ідентифікує себе як православних або католиків. Це відображається в підході до творення медіа й формування новинної повістки, яка є помітною для читачів. Зокрема, можемо виділити декілька особливостей: загальні твердження, неочевидне позиціювання та переважання просвітництва над журналістськими стандартами, знеособлення новинної повістки.

ЗАГАЛЬНІ ТВЕРДЖЕННЯ. Характерною рисою протестантських медіа в інформаційному просторі є загальні об'єднавчі твердження. Орієнтуючись на протестантську аудиторію, у матеріалах протестантських медіа, зокрема “Слово про Слово”, ретранслюють об'єднавчі заклики й звернення, які штучно розширюють цільову аудиторію. Серед найпопулярніших “християни”, “українське суспільство”, “жінки України”, які переводять риторику в загальний релігійний та суспільний дискурси. У багатьох аспектах такі твердження є досить маніпулятивними й популістськими. Зокрема, на це впливають кількісні показники, коли в

контексті подій фактична кількість учасників значно менша від заявлених, до прикладу в заголовку матеріалу. Такі тези допомагають відрізнити риторику протестантських медіа на противагу риториці інших видань.

НЕОЧЕВИДНЕ ПОЗИЦІЮВАННЯ. Коли читаєш новини, які стосуються ПЦУ, УГКЦ чи іншої церкви, одразу формується чіткий портрет і позиціювання такої організації. Це виражається в чіткій ієрархії, сформованій представниками церковної структури, які висвітлюють та формують позицію церкви в медіа, та церковним органам, які приймають рішення. Це формує чіткий образ церкви в інформаційному просторі й за наявності окремих маркерів дають зрозуміти й ідентифікувати окрему церковну структуру. Протестантська церква характеризується подбробленістю, яка відображається через існування різних союзів та об'єднань, що внаслідок створення єдиного позиціювання протестантської церкви. На сьогодні навряд чи існує єдність у розумінні протестантської церкви.

Позиціювання є складним через змішування суспільного й релігійного, де суспільне переважає. Робота через благодійні фонди, місії та громадські організації, які не мають прямого зв'язку з церквою не дає можливості формувати єдину інформаційну повістку для зовнішньої цільової аудиторії.

ПРОСВІТНИЦТВО НАД СТАНДАРТАМИ. Автори релігійних медіа визнають власну заангажованість і в новинних матеріалах зазвичай дотримуються принципів інформаційної журналістики. Протестантське медіа “Слово про Слово” не є винятком. Проте в новинних матеріалах видання можна зустріти оціночні судження, порушення стандарту відділення фактів від коментарів. Непідготовлені читачі, зокрема належні до цільової аудиторії, можуть сприймати поданий факт як частину медійної повістки, проте це є досить серйозним порушенням принципів інформаційної журналістики. З одного боку, розуміння власної

заангажованості сприймається позитивним чинником, з іншого - якщо це впливає на формування новинної повістки, то сприяє уривчастому сприйняттю інформації через призму інтерпретацій авторів матеріалу.

ЗНЕОСОБЛЕННЯ НОВИННОЇ ПОВІСТКИ. Новинна повістка протестантських медіа відрізняється від інших. Вживається багато загальних тверджень, які перегукуються з пунктом “Загальні звертання”, проте характеризуються ще й відсутністю конкретних лідерів думок чи офіційних представників церкви, які готові коментувати події й виконувати принаймні представницьку чи смислотворчу функцію, як представники католицької чи православної церкви. Замість конкретних прізвищ у матеріалах спілкуються мовою статистики або іншими загальними твердженнями.

Ці аспекти слід враховувати, аналізуючи матеріали видання “слово про Слово” й інші видання, які позиціюють себе як релігійні медіа, що спеціалізуються на роботі з протестантською аудиторією.

Особливості мовців у виданні “Слово про Слово”

Характер риторики і згадувань окремих особистостей у виданні “Слово про Слово” має свої особливості, що відображаються в новинній повістці. Як зазначалось вище, новинна стрічка видання є практично повністю знеособлена й наповнена загальними категоріями тверджень. Зважаючи на це, немає потреби ділити мовців на категорії й розвивати кожну з категорій. Тут, радше, важливо розібрати окремі випадки згадувань лідерів думки чи інших категорій мовців.

У контексті загальних тверджень у матеріалах згадуються “українці”, “екс-губернатор штату Арканзас”, “влада Харкова”, “сатаністи” і т.д. Зазвичай ці поняття актуалізуються для читачів. Зокрема, у матеріалі “*Екс-губернатор штату Арканзас Марк Хакабі виступить на Дні подяки*” невідомий для цільової аудиторії нечинний політик стає частиною промокампанії однієї з найбільших протестантських подій “День подяки”,

що традиційно проходить кожного вересня в Києві. Його ім'я не є відомим для читачів видання, тому важливою є згадка соціальної ролі, яка підсилює значущість особи в контексті його виступу. Іншим підсилювальним чинником є його національна приналежність до США. У цьому контексті слід зазначити про загальну зацікавленість і зв'язки з американськими партнерами членів протестантських церков. Тому в цьому разі відбулася актуалізація імені і введення його в медійний дискурс.

Одними з небагатьох лідерів думки, які є в протестантському середовищі, є Олександр Турчинов і Павло Унгурян. Вони активні учасники суспільно-політичного життя й прихожанами протестантських церков. Проте впродовж року Павло Унгурян лише декілька разів згадується в матеріалах “Слово про Слово”. Один із текстів опублікований під заголовком *“Депутат Павло Унгурян про відзначення Дня безпеки в Інтернеті”* — цей текст побудований за структурою типового привітання політичного чи релігійного діяча, який звертається до своєї цільової аудиторії. Важливою є соціальна роль особи, що звертається. Роль “депутат” має значення для аудиторії, зважаючи на зацікавлення протестантами політичним життям країни. У такому разі мовець знайомий для читачів видання і підсилювального чинника зі соціальною роллю достатньо, щоб пояснити його появу в новинному дискурсі видання “Слово про Слово”.

Обмеженість лідерів думок у релігійному середовищі сприяє появі такого матеріалу: *“Дружина Турчинова закликала обмежити діяльність іноземних фондів”* — цю новину можна сприймати по-різному, проте зупинимося на деяких критичних аспектах. Представлення “дружина Турчинова” в матеріалі свідчить про певну соціальну вагу людини, про яку йдеться. З одного боку, це свідчить про авторитет, який Олександр Турчинов поділяє зі своєю дружиною, і це робить її впізнаваною в контексті позиціонування через власного чоловіка. З іншого боку, таке

словосполучення можна вважати дискримінаційним, тим, що принижує мовця аналізованого матеріалу. У заголовку з-поміж інших можливих варіантів обрали не “відомий український педагог” чи “Ганна Турчинова”, а саме “Дружина Турчинова”, визначивши його пріоритетним для своєї цільової аудиторії.

Залучення авторитету зустрічається і в іншому тексті “Слово про Слово”. *“Сергій Бабкін на Хрещатику закликав берегти сім’ю”* — цей текст є одним із типових прикладів використання медійної персони для транслявання власних ідей. Сам матеріал є подієвим і розповідає про свято сім’ї, яке відбулось у Києві на Хрещатику. Для порівняння: слова “подружжя”, “сім’я”, “батьки”, “матері”, вживаються частіше, ніж Сергій Бабкін, який був хедлайнером цієї події. Єдиною появою виконавця в тексті став виступ, який він завершив звертанням: *“Бережіть себе, любіть один одного, дбайте про інших, бережіть ваші сім’ї”*[12]. Саме це звернення трактували як звернення лідера думки до цільової аудиторії.

Використання такого підходу має декілька небезпек. По-перше, релігійне життя передбачає чесноти й вимоги, які може продемонструвати не кожен. Тому для представника моральних цінностей важлива не лише риторика, а й практичне вираження меседжів, які той проголошує. По-друге, у християнському середовищі прислухаються до релігійних діячів, яких вважають моральними авторитетами. Тому подана теза, проголошена релігійним виданням через Сергія Бабкіна, може сприйматися і як серйозний заклик, і як дискредитація вибраних цінностей, залежно від обраного лідера думки. Тому церковним медіа слід обережно підходити до вибору суспільний, культурних чи політичних діячів, які проголошують їхні меседжі.

Загалом, стрічка релігійного медіа “Слово про Слово” виглядає знеособлено з окремими появами невідомих особистостей, яких актуалізують релігійні діячі, рідкими тезами від релігійних лідерів думок

або ж використанням медійних особистостей для проголошення традиційних меседжів.

Особливості дискурсу видання “Слово про Слово”

Матеріали “Слово про Слово” мають певні відмінності в результатах дискурс-аналізу порівняно з іншими медіа. Це видання відрізняється характером риторики і специфічним набором дискурсів, які воно охоплює. Загалом, у текстах “Слово про слово” згадується 5 дискурсів, зокрема релігійний, політичний, суспільний, військовий та освітній. Найбільш активними є політичний та суспільний - актуалізуються по 20 разів у текстах. Релігійний дискурс згадується 17 разів. Така особливість зумовлена позиціюванням видання, яким поділився редактор видання Анатолій Якобчук: *“Наше видання має місію просвітництва. Ми прагнемо давати біблійний погляд на усе, що відбувається. Давати відповіді на питання, які постають з біблійної точки зору”*. Тому, на відміну від “Релігійної правди” й “Релігійно-інформаційної служби України”, які публікують виключно тексти про релігійне життя, у текстах “Слово про слово” висвітлюються теми, які стосуються суспільно-політичного життя. У контексті новинної повістки зберігається баланс думок і точок зору та відсутність оціночних суджень, крім деяких матеріалів чи тем, які стосуються гендерної ідеології, фемінізму чи ЛГБТ-спільноти.

Виходячи з результатів дискурс-аналізу видання “Слово про Слово”, слід класифікувати як суспільно-політичне видання, що висвітлює новини з релігійної (християнської) точки зору.

Для цього видання найбільш характерним є змішання різних дискурсів у межах одного тексту. За результатами аналізу, матеріал написаний виключно в межах релігійного дискурсу, зустрічається 1 раз, політичного - 1 раз, суспільного - 4 рази. Переважання суспільного дискурсу свідчить про характер новинної стрічки й контенту, який

споживають читачі цього видання. Проте підбір текстів є досить специфічним навіть у контексті просвітницького позиціонування. Одним із характерних текстів є *“Українські жінки вийшли на акцію за збереження сімейних цінностей”*. У тексті йдеться про те, що в Києві відбувається Друга європейська лесбійська конференція. Проте головним акцентом тексту є “мирна акція протесту”, організована під час конференції. У цьому контексті розгортається декілька важливих ліній: характер акції “за збереження цінностей”, твердження “українські жінки” та вживання терміну “християнська держава”.

ХАРАКТЕР АКЦІЇ. У заголовку йдеться про акцію “за збереження сімейних цінностей”. Коли читаєш матеріал, відкривається ширша картина, де читач дізнається про контекст акції й проведення конференції. Розвиток тексту показує, що акція має характер “протесту”, а в тексті окреме місце залишають для терміну “загроза”. Ширша картина піднімає питання, чи ця акція несла позитивну, автентичну повістку чи стала частиною риторики ЛГБТ-спільноти й несла повістку “проти”.

За своєю сутністю вживання слова “збереження” в цьому контексті сприймається як статичний термін, який не має динаміки. “Сімейні цінності” вживаються як усталене, сформоване, зрозуміле для читача питання. Воно передбачає певну заангажованість й належність читача до спільноти медіа “Слово про слово” чи протестантського контексту. Проте, цей текст передбачає також динамічність, яка в тексті розподіляється на дві частини:

1. Позитивна повістка - терміни “проведення”, “конференція” свідчать про якусь організацію, підготовку, підготовленість організаторів заходу. Завдяки цьому саме представниці й організатори конференції виступають першоджерелом цієї акції. Вони формують повістку.
2. Повістка “проти” - “акція протесту”, “загроза” - ці терміни доносять до читача стихійний характер і реакцію на організовану подію. Це не

проактивна чи превентивна акція - це стихійний захід, організований як реакція на організовану конференцію в момент проведення цієї конференції.

У цьому контексті організована акція стає частиною риторики організованої конференції. 13 квітня видання Deutsche Welle опублікували текст “Як у Києві проходить європейська конференція лесбійок”, у якому йдеться, що *“на тлі нападів ультраправих і пікетів релігійних консерваторів у Києві проходить масштабна європейська конференція лесбійок”*[8]. У ліді матеріалу виникають одразу дві проблеми, які стосують радше акції протесту. “Ультраправі та релігійні консерватори” - вживання цих двох аудиторій у риториці ЗМІК формує образ тотожності між цими двома групами. Це означає, що релігійні спільноти вважають закритими, радикально налаштованими групами, не готовими до діалогу. Це виправдовує організацію такої акції, проте відкриває серйозну проблему в контексті християнського вчення.

Другий момент характеризується фразою *“на тлі”*, що свідчить про нашу належність до події, яка відбувалася 12-14 квітня в Києві. Ідеться про протиставлення “Ми” - “Вони”, яка поляризує цільові аудиторії й формує “образ ворога”, із яким потрібно боротись.

“Українські жінки” й “християнська держава”. Такі загальні твердження є відверто популістськими, маніпулятивними та орієнтованими виключно на власну цільову аудиторію. Вони побудовані за допомогою конструкції “Ми” - “Вони”, яку використовують для конструювання образу ворога, де “Ми” - це “українські жінки” й “християнська держава”, а “Вони” - це представники ЛГБТ-спільноти, зокрема учасниці конференції. Такий підхід конструює сильний образ, який має характер винятковості для окремих соціальних груп. Маніпулятивність поданих тез виявляється в перебільшеннях і формуванні викривленого сприйняття події. Конструкт “українські жінки” більш

реалістично, хоча теж ангажовано звучить у тексті Deutsche Welle - “релігійні консерватори”. На відміну від першого тексту тут присутній чіткий, не абсолютистський поділ на соціальні групи, який відкриває ширший контекст події.

У цей же час термін “християнська держава” не має під собою фактологічної основи й базується на світосприйнятті учасників акції протесту. Маркером у тексті є теза “*неприпустимі для християнської держави позиції*”, де Україна апіорно виступає в ролі “християнської держави”, хоча існують різні соціальні групи, включно з атеїстами, агностиками, мусульманами та представниками інших релігій. Подана конструкція, радше, стосується сфери риторики, ніж соціології, тому її слід розглядати в контексті маніпуляції, ніж із точки зору фактів.

Д. Матісон піднімає у своїй праці проблему формування ідентичності й конструювання образів таблоїдами й “жовтими” виданнями. В одному з текстів він говорить про проблему конструювання образів “Ми” - “Вони”: *“Ми заглиблюємось в “жахливі фантазії” пропоновані журналами/виданнями не для того, щоб зрозуміти їх, а щоб насолодитись сенсаційним порушенням, при цьому дистанціюючись від нього на безпечну від себе відстань”*[26]. Аналізований нами матеріал формує в читачів чіткий образ девіантної поведінки, проте в той же час дозволяє дистанціюватись і не сприймати цей матеріал особисто. Це конструювання образу конфлікту, а читач виступає не суб’єктом, а об’єктом. Він сторонній спостерігач, який стоїть перед вибором приналежності. Із точки зору новинної журналістики, цей текст доцільно випускати не в якості інформаційного тексту, а коментаря чи, швидше, експлейнера.

Підсилює факт маніпуляцій використання суспільного дискурсу для висвітлення цієї проблеми. Релігійне медіа подає це не в релігійному, а суспільному вимірі, розширюючи аудиторію загальними абсолютистськими твердженнями.

Другий матеріал поданий через призму суспільного дискурсу *“В Каліфорнії прийняли положення про сексуальне виховання дітей”*. У тексті йдеться про положення, яке прийняли в департаменті освіти Каліфорнії. За словами автора, тепер у класах *“заохочується обговорення гендерної ідентичності і ставлення до ЛГБТ”*. Матеріал має чіткий інформаційний характер, у якому простежується чітке відділення фактів від коментарів та баланс думок і точок зору.

Однак увагу слід звернути на основну аудиторію, яка згадується у матеріалі, - “батьки”. У різних формах автори апелюють до цього поняття 6 разів, закликаючи батьків до активної участі - “прийти”, “відмовити”. Її одна з важливих емоцій, на яку варто звернути увагу, - це “страшно”, яка висловлюється матір’ю 6 дітей Патрісією Рейес. Цей страх змусив її проїхати “більше 400 миль” задля участі на слуханнях.

У матеріалах видання “Слово про Слово” найчастіше послуговуються суспільним та політичним дискурсом. Це зумовлено більшою відкритістю та інтегрованістю в суспільне життя протестантських течій. У текстах допускаються узагальнення, які не відповідають дійсності. Матеріали в суспільному дискурсі часто апелюють до загальних категорій, які не мають нічого спільного з релігійним медіадискурсом.

Магістральні теми “Слово про Слово”

Матеріали “Слово про Слово” мають характерні риси та повторюючі тенденції. Найбільш вживаною є тема, що стосується гендерної ідеології, що піднімається через призму діяльності Ради Церков і релігійних організацій. Іншою великою частиною текстів є новини про закордонне християнське або суспільно-політичне життя.

“Рада Церков виступає за євроінтеграцію України без гендерної ідеології” — ця новина є одним із прикладів типової риторики Ради Церков та

релігійних організацій. Цей матеріал збирає у собі цілий набір термінів, що неодноразово згадуються за цією темою: *“гендерна ідеологія”*, *“сімейні цінності”*, *“Стамбульська конвенція”* — ці тези є стрижневими і на них багато в чому будується комунікація видання та протестантських релігійних течій. Проте, ці тези є досить загальними та їх важко декодувати. Вони лунають як гучні беззаперечні лозунги, які працюють у категоріях “Ми” - “Вони”, що об’єднують читачів на основі страху. У матеріалі присутні заклики до різних цільових груп: *“конфесії”*, *“народ”*, *“батьки”*, *“матері”*, *“рада”*. Деякі є досить загальними, а деякі досить чіткими та персоналізованими.

На противагу гендерній ідеології завжди протиставляються *“сімейні цінності”*, які вже доволі чітко характеризують риторику протестантів у медіа. Загальну тему також розвивають через подібні новини - *“Новообраний парламент повністю ігнорує питання української сім’ї”*. Вони демонструють за що виступають християни і які пріоритетні напрямки розвивають у своєму підході. У тексті йдеться про те, що у новому парламенті скоротили кількість комітетів з 27 до 23. Серед тих, що скоротили виявився комітет з питань сім’ї, молодіжної політики, спорту та туризму, який замінили на комітет з питань молоді та спорту.

“СІМ’Ї ВЖЕ НЕ ІСНУЄ!” - такий заклик зустрічається у тексті декілька разів і описує логіку авторів тексту. Існування сім’ї залежить від наявності комітету. Проте, автори говорять у межах політичного дискурсу і йдеться радше про те, що в межах законодавчого і політичного поля зникає питання сім’ї через скорочення комітетів. Цей матеріал несе в собі викривальний мотив, що має на меті продемонструвати справжні наміри *“новообраного парламенту”*. Це стає також платформою заявити про досягнення у сфері сімейної політики і заявити про важливість відновлення попереднього курсу.

Висновки до розділу 2

Упродовж останніх 5 років в Україні зросла кількість релігійних видань. Проте, є ті, що зайняли доволі впевнені позиції в медійному просторі. У цьому розділі основна увага була приділена саме таким виданням: “Релігійна правда”, “Слово про Слово” та “Релігійно-інформаційна служба України”.

Кожне з цих медіа має принципові відмінності від конкурентів. Видання “Релігійна правда” використовує елементи наративу в побудові новинної стрічки. РІСУ працює з професійною цільовою аудиторією та вирізняється релігійним плюралізмом думок. “Слово про Слово” використовує суспільний і політичний дискурс для висвітлення новин, хоча позиціонує себе як релігійне медіа.

Тексти в яких йдеться про католицьку або православну церкву вирізняються специфічною релігійною термінологією, яка передбачає певну підготовку та зацікавленість читача у темі. У текстах “Слово про Слово” голосом або представником видання стають відомі, в обмежених колах люди, знаменитості або статистичні дані, що говорять від імені протестантського медіа.

Кожне медіа залучало різний набір мовців. У “Релігійній правді” — це ті, хто був залучений і підтримував процес Томосу. Ці люди склали основний кістяк риторики, а час та кількість матеріалів з прямою мовою про цих людей визначався їх прихильністю до новоствореної ПЦУ. Тексти РІСУ були подібними за винятком залучення експертів до оцінки релігійних українських процесів. Це дозволяє працювати з професійною аудиторією, яку цікавить аналітика та осмислення подій. “Слово про Слово” охоплює унікальний сегмент аудиторії, який значно відрізняється від попередніх ЗМІК. У медійній риторичі їхня аудиторія об’єднується навколо понять “сімейні цінності” та “гендерна ідеологія”, що значно

розширює власне цільову аудиторію і виводить її за межі людей, що є прихожанами однією з церков або людиною, що цікавиться релігією.

Загалом, у матеріалах кожного з видань зустрічалися різні тенденції, які мали як спільні так і відмінні риси від своїх конкурентів. Завдяки цьому кожне видання виявляє чітку ієрархічність влади у релігійному середовищі та націленість на поширення ідей на масову аудиторію. Відмінними були методи поширення цих ідей, які використовувало кожне медіа

ВИСНОВКИ

Період української незалежності ознаменувався багатьма процесами, які безпосередньо або дотично впливали на розвиток і становлення релігійної журналістики. У суспільній сфері йдеться про модернізацію, демократизацію, інституалізацію та глобалізацію суспільства. У сфері технологій відбулася загальна діджиталізація, яка дала нові можливості в розвитку інформаційних технологій. У загальному контексті за останні 20 років збільшується вплив інформації й відбувається поступовий перехід до інформаційного суспільства.

Загальні тенденції, які формують суспільство, впливають і на релігійні процеси. Формування чітких ієрархічних структур і загальна інституалізація церкви відкриває нову перспективу аналізу релігійних організацій. У порівнянні з періодом 70 - 90-х рр. XX століття релігія переживає реновацію й відновлення в публічній площині. Це супроводжується активною співпрацею і взаємодією з іншими суспільними інституціями. Тенденції публічності й медійності релігійних організацій формують нову парадигму їх сприйняття у публічній сфері. Це повноцінні організації, що мають власне позиціювання, образ, меседжі, канали комунікації та аудиторію. Це народжує інтерес до церкви не лише як духовної, а й до медійної інституції й дає підстави стверджувати функціонування релігійного медіадискурсу, що й стало об'єктом дослідження.

1. “Дискурс” за своєю природою є багатозначним поняттям. У зв’язку з цим вчені пропонують різні підходи до його визначення: лінгвістичний (тлумачить дискурс через поняття тексту, мови та мовленням), семіотичний (розглядає мову як знакову систему), соціальний (визначає дискурс як певну соціальну практику) та міждисциплінарний (пропонує синтетичний погляд). У межах нашого дослідження ми працювали із поняттям дискурсу як:

1. **Дискурс** - це текст, що поміщений у контекст (визначення наше - М.І.).
2. **Дискурс** - це коли хтось, комусь говорить про щось згідно з правилами (мовними й позамовними) (П. Рікер).
3. **Дискурс** - це усіляке висловлювання, яке зумовлює наявність комунікантів: адресата, адресанта, а, також, намірів адресанта певним чином впливати на свого співрозмовника (Е. Бенвеніст).

Релігійний дискурс, своєю чергою, - це використання звичайної мови незвичайним чином (Дж. Граймс). Він характеризується такими ознаками: інституційність (осмислення церкви як певної інституції), ієрархічність (наявність чіткої вертикалі влади всередині церкви), трансцедентність (націленість комунікації на зв'язок з Абсолютом), цінніснотворчість (формування певного набору цінностей), метафоричність (застосування метафори як інструменту для формування сакральності) та монологічність (комунікація відбувається з позиції влади).

2. В українському релігійному медіадискурсі відстежуємо такі тенденції: використання наративів, ієрархічним (представницьким) характером риторики та відсутністю експертів зовні, міждискурсність.

Використання наративів. Оповідь використовується для формування та вкорінення образу церкви в історію, в сучасне суспільно-політичне життя та свідомість аудиторії. Тому видання “Релігійна Правда” використовує наратив для конструювання образу ПЦУ як молоді, новоствореної релігійної організації.

Ієрархічний (представницький) характер риторики. Він допомагає підтримувати монолітний образ церкви. Слово надається представникам, які комунікують не власні меседжі, а позиції церкви. Представляють церкву виключно вищі релігійні чини.

Відсутність експертів. Церква є закритою структурою, зокрема тому що визначається як сакральна. Експерти не є офіційними представниками

церкви. Незаангажованість у позиціях призводить до десакралізації церковних смислів, що, безумовно, становить загрозу канонічності церкви.

Міждискурсність. Використання набору дискурсів у межах релігійної комунікації. Релігійний дискурс є базовим у висвітленні суспільних, політичних чи освітніх тем. В окремих випадках політичний дискурс є основою для висвітлення релігійних тем.

3. Релігійні медіа в новинних матеріалах висвітлюють суспільні й політичні події й теми, виходячи з цінностей і цілей релігійної організації.

Церква у своїй риториці займає навчальну позицію, опираючись на свою монологічність та ієрархічність.

Релігійні організації (ПЦУ, УГКЦ, РПЦвУ, РКЦ) у комунікації спираються на власну інституційну ідентичність, тому їхні меседжі є більш статичними й розрахованими на специфічну аудиторію. Натомість протестанти більше інтегровані в суспільно-політичне життя. Тож “Слово про Слово” у своїй риториці частіше використовує суспільний та політичний дискурси. Зацікавленість новинами з політичного, суспільного дискурсів та їх подальше трактування через призму релігійного світогляду посилює вплив у поданих сферах.

4. Релігійні медіа працюють здебільшого з двома дискурсами: релігійним і політичним. Вочевидь, це зумовлено їх подібною природою:

- **влада.** Релігійний та політичний дискурси формують сенси та забезпечують владу вирішувати, що є правильним і загальноприйнятим;
- **ієрархічність.** Кожен із дискурсів формує й підтримує чітку вертикаль влади;
- **вплив на маси.** І релігійний, і політичний дискурси передбачає роботу з громадською думкою і вплив на широкі маси.

5. У матеріалах видання “Релігійна правда” простежується чітка заангажованість за конкретною релігійною організацією (ПЦУ). Така заангажованість формує обмежену, але загалом цілісну картину світу.

“Релігійно-інформаційна служба України” націлена на професійну аудиторію, зацікавлену релігійною тематикою. Матеріали РІСУ відображають різноманіття релігійних організацій, тем та способів висвітлення релігійної тематики.

Своєю чергою, “Слово про Слово” використовує суспільний та політичний дискурси, щоб інтегрувати аудиторію в релігійний контекст. Просвітництво є інструментом залучення та переважає над стандартами інформаційної журналістики.

Перспективи дослідження вбачаємо у вивченні жанрової системи, владного дискурсу в релігійних медіа та порівняльному аналізі новинного контенту християнських, мусульманських та інших релігійних ЗМІК.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ І ДЖЕРЕЛ

1. Автори новин | liga.net. *Останні новини України та світу* | LIGA.net. URL: <https://www.liga.net/authors>.
2. Анисимова Е.Е. О типологизации религиозного дискурса (к постановке проблемы) / Е.Е. Анисимова // Вестник Московского государственного лингвистического университета. – 2010. – № 583. – С. 30–43.
3. Біблія, або книги святого письма старого й нового заповіту : Із мови давньоєвр. й грец. на укр. дослівно наново переклад. Київ : Укр. Бібл. Т-во, 2003. 1166 с.
4. Блакар Р. Язык как инструмент социальной власти / Р. Блакар // Язык и моделирование социального взаимодействия. – М., 1987. – С.146–168.
5. Богачевская И. В. Язык религии в контексте национального самосознания : монография / Ирина Викторовна Богачевская. – Киев, 1999. – 180 с.
6. Бондаренко К. А. Специфіка релігійного дискурсу. *Publishing house "baltija publishing"*. 2020.
7. Борейко Ю. Мова релігії як вияв повсякденної комунікації віруючих. 2014.
8. Бурдига І. Як у києві проходить європейська конференція лесбійок | DW | 13.04.2019. DW.COM. URL: <https://www.dw.com/uk/як-у-києві-проходить-європейська-конференція-лесбійок/a-48315319>.
9. Валерія Кондратова. Грішний трон Кирила. Історія про великі гроші, розпусту, амбіції та ФСБ. LIGA. URL: <https://www.liga.net/politics/articles/grishniy-tron-kirila-istoriya-pro-veliki-groshi-rozpustu-ambitsii-ta-fsb>.
10. Василик Л. Є. Релігійний вимір українських мас-медіа. *Наукові записки Інституту журналістики*. 2011. Т. 42, січ. - берез. С. 63—64.
11. Вашрова Н. Методологічні особливості дослідження релігійного дискурсу. *Вісник Харківського національного університету імені ВН Каразіна*. 2013. № 31. С. 34—38.
12. Газета "Слово про Слово". "Слово про Слово". URL: <https://slovoproslovo.info/>.

- 13.Главацька В. Особливості релігійної комунікації в новітніх медіа : магістерська робота. Острог, 2020.
- 14.Гончаренко А. В. Компоненти релігійного дискурсу. *Записки з українського мовознавства*. 2014. № 21. С. 61—68.
- 15.Громадське телебачення - Останні новини дня, всі надзвичайні новини в Україні | Громадське телебачення. *Громадське телебачення*. URL: <https://hromadske.ua/>.
- 16.Демьянков В. З. Политический дискурс как предмет политологической филологии / В. З. Демьянков // Политическая наука. Политический дискурс: История и современные исследования. – М.: ИНИОН РАН, 2002. – №3. – С. 32–43.
- 17.Інформаційно-аналітичне релігійне видання "Релігійна правда". *Релігійна правда*. URL:<https://religionpravda.com.ua/>.
- 18.Кадикало А. М. Інформація і віра як єдиний формат релігії // Академічне релігієзнавство. – 2004. – № 2 (30). – С. 137 – 145
- 19.Кім О. Релігійний дискурс як різновид інституціонального дискурсу. *«Міжкультурна комунікація і перекладознавство: точки дотику та перспективи розвитку»* : МІЖНАР. НАУКОВО-ПРАКТ. ІНТЕРНЕТ-КОНФ., м. Плзень.
- 20.Климентова О. Прагматика проповіді в просторі релігійної комунікації. *Науковий вісник МГУ*. 2018. № 37. С. 140—142.
21. Кожемякин Е.А. Религиозный дискурс: Методология исследования /Е.А. Кожемякин // Научные ведомости Белгородского государственного университета. Серия: Философия. Социология. Право. – 2011. – Выпуск № 2(97), том 15. – С. 1–16.
- 22.Козиряцька С. А. Релігійна журналістика в Україні: огляд періодичних видань. *Держава та регіони. Серія: соціальні комунікації*. 2018. 1 (33). С. 67—72.
- 23.Кулигіна О. Де нам навчитися досконалої комунікації?. *Verbum*. URL: https://www.verbum.com.ua/08/2021/freedom-and-responsibility/perfect-communication/?fbclid=IwAR2y37HOu8_KVQiLuGMtua4C2i7cq9IHbFiYAwgQbFMbZiEw1EuYCu4IluA.
- 24.Лавриш Ю.С. Діалогізм у нових медіях України як засіб соціальних комунікацій: релігійний аспект: Автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. наук із соц. комунікацій: спец. 27.00.04 «Теорія та історія журналістики» / Ю.С. Лавриш. – К., 2016. – 20 с

- 25.Лавриш, Ю. С., 2014. Соціальна комунікація українських нових медій: методологія дослідження (на основі моделі «церква — нові медії — суспільство»), Наукові записки Інституту журналістики, Том 57, Жовтень — грудень, с. 17 — 19
- 26.Матісон Д. Медіа-дискурс. Аналіз медіа-текстів. Дослідження медіа і культури / ред. А. А. Кисельова ; пер. з Англ. О. Гритчина. Харків : Гуманітар. центр, 2013. 264 с.
- 27.Матласевич О.В. Психологія релігії: навчальний посібник / О.В. Матласевич. — Острог: Видавництво Національного університету «Острозька академія», 2012. — 350 с
- 28.Мохненко Г. Практические рекомендации по организации информационных комитетов в поместный церквях, миссиях и деноминациях [Электронный ресурс] // Релігійно-інформаційна служба України. — Режим доступа: <http://risu.org.ua/ua/index/projects/masmedia/33402/>
- 29.Нікіфорова Б. Релігійний плюралізм: локальне вимірювання процесу глобалізації. *Філософська думка*. 2007. № 5. С. 138—150.
- 30.Одарчук Н. А. Структурно-функціональні особливості релігійного дискурсу / Н. А. Одарчук, Н. П. Приварська // Науковий вісник Волинського національного університету імені Лесі Українки. Розділ 1: Дискурсознавство. — 2008. — № 5. — С. 44—48
- 31.Оцінка ситуації в країні, довіра до інститутів суспільства та політиків, електоральні орієнтації громадян (березень 2021р.). *Центр Разумкова*. URL: <https://razumkov.org.ua/napriamky/sotsiologichni-doslidzhennia/otsinka-sytuatsii-v-kraini-dovira-do-instytutiv-suspilstva-ta-politykiv-elektoralni-orientatsii-gromadian-berezen-2021r.>
- 32.Папа Бенедикт XVI. Священик і душпастирство у цифровому світі: нові засоби масової інформації на служінні слова // Credo [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://credo.pro/2010/01/13059>
- 33.Петрушкевич М. Актуалізація ідей Торонтської школи у дослідженні релігійної комунікації. *Multiversum. Philosophical almanac 1-2*. 2019. С. 159—173.
- 34.Петрушкевич М. Методологічні виклики у дослідженні масової релігійної комунікації. *Гілея: науковий вісник. Ч. 2. Філософські науки*. 2019. С. 119—123.

- 35.Петрушкевич М. Нові медіа та можливості діалогізму у середовищі масової релігійної комунікації. *Вісник Черкаського університету*. 2017. № 2.
- 36.Петрушкевич М. Основні аспекти функціонування невербальної релігійної комунікації. *Вісник Національного авіаційного університету*. 2013. № 2. С. 108—112.
- 37.Петрушкевич М. Релігійні комунікації як об'єкт впливу масової культури: український контекст : дис. ... д-ра філос. наук : 09.00.11. Острог, 2019.
- 38.Петрушкевич М. С. Basic aspects of fenkcionirovaniya of un verbal religious communication. *Proceedings of the national aviation university. series: philosophy, cultural*. 2013. Vol. 18, no. 2. URL: .
- 39.Почепцов Г. Мегацеркви та їх комунікативні стратегії // РІСУ [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://risu.org.ua/article_print.php?id=43059&name=masmedia&_lang=ua&
- 40.Почепцов Г. Нові медіа як засіб міжнародних інформаційних інтервенцій [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://osvita.mediasapiens.ua/ethics/manipulation/novi_media_yak_zasib_mizhnarodnikh_informatsiynikh_interventsiy/
- 41.РЕДАКЦІЙНА ПОЛІТИКА - Релігійна правда. *Релігійна правда*. URL: https://religionpravda.com.ua/?page_id=58843.
- 42.Релігійно-інформаційна служба України. Декларація про утворення ради євангельських протестантських церков України - РІСУ. *Релігійно-інформаційна служба України*. URL: https://risu.ua/deklaraciya-pro-utvorenniya-radi-yevangelskih-protestantskih-cerkov-ukrajini_n34574.
- 43.Релігійно-інформаційна служба України. Екуменічна концепція Української Греко-Католицької Церкви - РІСУ. *Релігійно-інформаційна служба України*. URL: https://risu.ua/ekumenichna-koncepciya-ukrayinskoyi-greko-katolickoyi-cerkvi_n123035.
- 44.Релігійно-інформаційна служба України - Інтернет-портал про релігію. *Релігійно-інформаційна служба України*. URL: <https://risu.ua/>.
- 45.Релігійно-інформаційна служба України. Релігійні організації в Україні (станом на 1 січня 2019 р.) - РІСУ. *Релігійно-інформаційна*

служба

України.

URL:

https://risu.ua/religiyni-organizaciji-v-ukrajini-stanom-na-1-sichnya-2019-r_n97463.

- 46.Рожило М. Інтернет-сайти православної церкви Волині як інноваційні канали релігійної комунікації. *Теле- та радіожурналістика*. 2011. Вип. 10. С. 182—186.
- 47.Рожило М. Новітні форми релігійної інтернет-комунікації. 2012.
- 48.Савелюк Н. Психологія розуміння релігійного дискурсу : монографія. Київ, 2017. 400 с.
- 49.Савін Ю. Індоктринація та її вплив на поведінку людей. *Праці Костромської державної сільськогосподарської академії*. 2016. С. 82—87.
- 50.Смола Л. Є. Проблематика висвітлення релігійного дискурсу в інформаційно-комунікативному просторі України /Л. Є. Смола, М. В. Будейна // Наукові записки інституту журналістики. – 2015. – Т. 59. – С. 29–34.
- 51.Тарасюк Т. Послання як засіб релігійної комунікації. *Лінгвостилістичні студії*. 2015. № 3. С. 194—203.
- 52.Ткаченко О. Релігійна традиція в контексті постсекулярної парадигми. *Human studies: a collection of scientific articles. series of «philosophy»*. 2020. № 40. С. 107—120. URL: <https://doi.org/10.24919/2522-4700.40.200826>.
- 53.ТОВ СКАЙ ФІЛМ ПРОДАКШН — Код ЄДРПОУ 43750707. *Рішення для бізнесу YouControl*. URL: https://youcontrol.com.ua/catalog/company_details/43750707/.
- 54.Филипчук С. Роль провідних речників у соціальних комунікаціях православних та греко-католиків сучасної України. *Гуманітарний вісник Запорізької державної інженерної академії*. 2017. № 71. С. 97—106.
- 55.Филипчук С. Трансформації нових медіа християнських конфесій України. *Схід*. 2018.
- 56.Фролова І. Т. Філософський словник / І. Т. Фролова. – Москва: Республіка, 2001. – 719 с.
- 57.Церква та ЗМІ: 7 кроків до розуміння. 2012. Бабінська С., Завадська Ю., Карапінка М., Кулігіна О. Езра, 240 р.
- 58.Чорноморець, Ю. "Церква в інформаційному суспільстві: як уникнути принципових помилок і суттєвих іміджевих

- втрат?[Електронний ресурс]." Режим доступу: <http://www.religion.in.ua/main/analitica/15662-cerkva-v-informacijnomu-uspilstvi-yak-uniknuti-r>.
59. Шаповалова Г.В. Інноваційні процеси в сучасному медіатексті (функціональнолінгвістичні аспекти). – Рукопис. Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата філологічних наук зі спеціальності 10.01.08. – журналістика. – Київський національний університет імені Тараса Шевченка. – Київ, 2003
 60. Шиляєва Т. В. Учасники англомовного православного дискурсу. 2011.
 61. Юнусова Є. Й. Комунікативний простір релігії в європейській культурі : дис. ... канд. філос. наук : 09.00.04. Харків, 2005.
 62. Яковенко А. І. Релігійна філософія і християнська теологія: проблема аксіологічного взаємозв'язку : дис. ... д-ра філос. наук. Київ, 2013. 416 с.
 63. Ясперс К. Смысл и назначение истории: Пер. с нем.- М.: Политиздат, 1991.-527 с. (Мыслители XX в.).- С.28-286.
 64. Ясперс К. Комунікація / Ситниченко Л. Першоджерела комунікативної філософії. – К.: Либідь, 1996. – С. 132 – 148
 65. Crosbie V. What is New Media? [Electronic resource]. – Access mode: <https://lindsayheald.wordpress.com/2011/09/01/what-is-new-media-vin-crosbie/>
 66. Harris Z. S. Discourse analysis: a sample text. *Papers in structural and transformational linguistics*. 1952. P. 349—372.
 67. Geddes Mc. Gregor Dictionary of Religion and Philosophy.– N. Y.: Paragon House, 1989.
 68. Karpenko S. R. Дискурс влади і дискурс мас у сучасній філософській антропології: культурний, біологічний та релігійний виміри. *Grani*. 2015. Т. 18, № 6. С. 60—67.
 69. Neuman R. The future of the mass audience. – Cambridge university press, 2001. – 205 p.
 70. Rethinking secularism. *Oxford University Press - homepage*. URL: <https://global.oup.com/academic/product/rethinking-secularism-9780199796687?cc=ua&lang=en&>.
 71. Taylor C. Western secularity. *Rethinking secularism*. New York, 2011. P. 31—53.

ДОДАТКИ

Додаток 1.

Інтерв'ю з головним редактором видання “Слово про Слово” Анатолієм Якобчуком.

Як ви собі відповідаєте на питання хто ви, для чого?

Це цікаве питання над яким я постійно думаю. Почалося дивно. Якби мені хтось раніше сказав, що я буду займатися цим (ред. - журналістикою) і в мене буде сайт відомий я б напевно сказав, що це якась маячня. Але це відбувалось поступово. 9 років тому (в листопаді 2012 року) до мене передзвонив один чоловік із США. Анатолій, мене звуть Михайло. Я живу в Філадельфії, але я родом з Підгаєць, з-під Тернополя. Я живу тут, але в мене є багато знайомих, родичів і я не знаю як їм розповісти про Бога, думаю найкращим способом буде газета. Я вже все вирішив. Є редакція, яка буде її друкувати, є поштарка, яка це буде роздавати. Я тобі буду надсилати гроші, а ти будеш їй платити. Моя роль була маленька, посередницька і потрібно було зареєструвати видання, щоб його можна було офіційно видавати. Ми зареєстрували це видання і почали готувати перший номер. Він до мене телефонує і говорить, що усе зривається, бо редакція, яка мала верстати номер відмовилась співпрацювати зі мною.

Можливо, ти знаєш когось? Я спробував. Ми почали з того, що видали перший друкований номер. Це було друковане видання. Видали газету і вона мала видаватися тільки в одному регіоні - Підгаєцькому. Видали перший номер - 1000 екземплярів. Після цього вирішив, що її можна поширювати і далі. Запропонував знайомим в Тернополі, розповів іншим людям і вже за рік ми географічно покрили усю територію України. У 2013 році запустився сайт. Ми передруковували статті з газети і поширювали.

А чим ви до цього займалися?

Я пастор церкви. З медіа не був пов'язаний абсолютно. Тобто, до журналістики відношення не маю.

Як ви відповідаєте на питання хто ви?

Ми позиціонуємо себе як ЗМІ з релігійним контентом. Ми не позиціонуємо себе з якоюсь конфесією. Хоч я є пастором баптистської церкви, але видання не може бути пов'язане з однією конфесією. Ми висвітлюємо новини про різні конфесії.

Наше видання має місію просвітництва. Ми хочемо давати біблійний погляд на усе, що відбувається. Давати відповіді на питання, які постають з біблійної точки зору.

Чи обмежуєте ви себе в контексті авторів? Є лише протестанти чи католики, православні теж?

У нашому пулі авторів є різні. В більшості це протестанти, але не всі. Є Сергій Чаплигін - він належить до православних. Є ще декілька авторів, які не є протестантами, але основний напрямок - це протестанти.

Медіа “Слово про Слово” - це про просвітництво чи про стандарти?

Ми намагаємось дотримуватися журналістських стандартів. Тому що це важливо. Ми перевіряємо інформацію, фактчекінг, ми намагаємось писати факти, надавати

менше оцінок, хоча є речі, коли потрібно надати оцінку, коментар. Щодо просвітництва, то звичайно - це більш ідеологічна складова. Саме наші публікації, які не з категорії новин - вони відносяться до просвітництва. Вони мають місію давати людям якийсь цікавий матеріал, який міг би бути корисний. Не заради цікавості чи спортивного інтересу, а заради позитивного впливу.

Хто зараз ваша аудиторія? Для кого ви пишете?

Як правило, наша аудиторія не обмежена релігійною приналежністю. Ми прагнемо досягати повністю увесь спектр людей, яким цікава релігійна тематика. РОзуміємо, що це певний сегмент людей, які цікавляться релігійною темою. Якщо говорити фактично, то більше протестантів.

Церковні люди?

Наша аудиторія - це протестанти або наближені до протестантів. Є група атеїстів, які бомблять нас з усіх сторін.

Чи є хейт в плані гендерної ідеології?

Як вам сказати, ми намагалися виходити на їхню аудиторію і кидати свої публікації. Мене там заблокували дуже швидко. Навіть чисто за коментарі. Як правило дуже мало є з того боку щось. Вони намагалися блокувати і подавали скарги.

Ми намагаємось не розвивати цю тему, бо вона вже стала токсичною, а це не є основою для нашої риторики.

Скільки в команді людей?

До недавнього часу було троє. Ми платили за цю роботу. Зараз у нас є 3 новинних редактори. Зараз беремо ще одну людину, яка буде займатися християнською музикою.

Коли ви дивитесь на аудиторію? Які принципи, теми ви тримаєте в голові?

Найперше, нас цікавить резонанс. Щось відбувається і це канал приходу до нас людей. Це постійний новий трафік. Коли буває резонанс, то приводить потік нових читачів. Ставимо за ціль бути першоджерелом, шукаємо нові джерела, які можуть давати нам інформацію, шукаємо нових людей, з якими можемо співпрацювати. Вибудовуємо різні стосунки, канали. Більше, це ціль - надавати новинами.

Зараз є кілька сайтів християнських і якщо подивитися на новинну повістку, то контент дуже подібний. Багато наших текстів вони публікуються на інших сайтів. Ми вже навіть говорили про те, щоб якщо беруть наші новини, то рерайтили.

Ми прагнемо бути унікальними. Ми рерайтиме тексти, які публікуємо. Мінімально - це 85% унікальності.

Як за останні декілька років змінився ринок? Як ви переживаєте ці зміни?

З'явилася конкуренція. Ми побачили, що нам потрібно закінчувати волонтерство, рерайтити тексти. Це десь професійно нам дало такий поштовх росту. Я для себе прийняв рішення, що варто далі рухатися, бо стояв момент, коли стояло питання чи варто далі це все рухати? І якщо варто, то в який спосіб варто рухати?

Збільшення новинних, протестантських ресурсів підштовхнуло нас на якусь професійну лінію. Ми почали рерайтити тексти, більше давати новин. Ми не є зараз лідерами в кількості новин, але ми і не прагнемо бути лідерами. Ми десь публікуємо в день до 10 текстів. Тому що ми бачимо приблизну динаміку і такої кількості новин достатньо.

Перехід від волонтерства до роботи: як шукали фінансування?

Якщо розумієш, що треба рухатися на рівень професійний, то потрібно шукати фінансування. Без фінансування неможливо. Ніхто не може собі дозволити сидіти цілий день за комп'ютером і нічого не отримувати. Почали шукати підприємців і один з Тернополя погодився на певний час давати частину фінансування. Почали займатися фандрейзингом. Щоб давати собі раду нам потрібно 100,000грн. Такої суми у нас немає і це є для нас зараз виклик.

Люди розуміють, що це вплив, але мало людей розуміють, що це потрібно фінансувати. Ми шукаємо партнерства. Для нас це зараз питання порядку дня - ми постійно шукаємо фінансування, щоб забезпечити наших журналістів. Тут не побудуєш бізнес-моделі, що ти щось продав і щось отримав.

Я б сказав, що ринок зараз не розвивається, бо в нашому українському контексті немає людей, які готові зараз підтримати або шукають кого підтримати.

Чим релігійні медіа відрізняються від світських?

У нас немає офісу, ми всі працюємо віддалено. Навіть якщо говорити, то з теперішніми журналістами я жодного разу не зустрічався. Я навіть їх особисто не знаю. Звісно, якби була редакція, то продуктивність праці збільшилась би, але разом з ними і витрати. Це все потрібно утримувати.

Ми ще відрізняємось тим, що у нас просвітницьке видання, у нас не питання інформування цікавить, а впринципі просвіта. Ми даємо не просто інформацію, а інформацію, яка може змінити життя людини.

Ми не просто робимо це заради того, щоб робити. Ми робимо це цілеспрямовано, бо віримо, що слово має силу і воно змінює, і як християн, так і не християн.

Яку роль Слово про слово займає між церквою та аудиторією?

Воно точно не є рупором церкви, але це більше як соціальне служіння церкви для суспільства. Але разом з тим - це є двосторонній такий напрямок. Це і для церкви, і для світу. Тут для різних людей, тому що те що ми публікуємо корисне для різних людей, а не тільки для вузької аудиторії. ЦЕ більше як соціальне служіння церкви. Я асоціюю себе з церквою, але це якраз дає можливість церкві можливість вийти за рамки якихось культурних, світоглядних навіть речей і мати майданчик спілкування з аудиторією ширшою.

Чи бачите ви свою роль як платформи для дискусій?

Ми ще цілеспрямовано намагаємось спровокувати ці речі. Не знаю наскільки це вдається, але навпаки десь є відверто кажучи, часто доводиться давати пояснення чому я зробив ці чи інші речі.

Які теми викликають таку дискусію?

У нас є такий блогер Себастьян Тегза - він достатньо часто пише. У нього була одна тема і в нього там було трохи зверхне звернення до аудиторії і це дуже сильно зачіпило аудиторію і була реакція. Тобто, я завжди виступаю за можливість створення інфоприводу, тому що він дає можливість дати відповіді на питання про які не думав або просто на просто не було часу подумати.

Або є якісь тенденції, які тобі незрозумілі, але ти так робиш, бо так робилось завжди. І в інфоприводах дається пояснення чому. Це наша перевага в тому, що наше видання є незалежним. Воно залежне лише від мене (редактора і засновника). Тобто,

що я буду там вважати за потрібне - воно буде. З одного боку є обмеження бо я обмежена людина. З іншого - це все-таки позбавляє зайвої цензури чи обережності. Ми не є виданням якоїсь конфесії чи об'єднання, союзу. І це дає нам можливість публікувати інші речі, можливі неприємні для когось. Але певно потрібно гостріше. Але тут вже варто бути митцем. Бо є люди, які пишуть, як ріжуть ножом. Але цим можна зловживати і себе спалити. Бо тут потрібна якась іронія, мудрість і сміливість. Але думаю, що це питання часу.

Чому в християнському, зокрема протестантському середовищі так мало лідерів думок?

Тут ще складніша ситуація. Дуже багато дискредитованих людей. Складне дуже питання. Не знаю чи ви в курсі останніх рухів в соборі - деякі конфесії вийшли із Собору. І якраз це пов'язано із такою дискредитацією в плані, що люди себе почували використаними. Тому цитувати когось - це одразу відмітати когось іншого. З іншого - не так багато людей чиї цитати мають вагу.

У деяких новинах ми беремо коментарі в різних церковних діячів, принаймні найбільш впливових конфесій. Не так багато є людей, які можуть коментувати. Думаю, що це питання зрілості. У нас немає жодного релігійного діяча, яка міг би бути моральним авторитетом.

Не завжди можна і попросити коментар. Він прийде через тиждень і буде неактуальним. Думаю, що це більше така наша історія. Це пов'язано з багатьма речами. Більшість церков дотримуються такого позиціонування ізоляції. Тобто, світ там, ми там. Про них ніхто не знає. Вони не публічні люди і їхнє слово немає публічної ваги. Тому потрібно дійсно таких моральних авторитетів, які не просто можуть говорити, а до яких люди можуть прислухатися. На жаль, якщо є люди, які мають слово в державі, то до них важко достукатися.

Додаток 2.

Інтерв'ю з шеф-редактором видання “Релігійно-інформаційна служба України” Тарасом Антошевським.

Як ви себе позиціонуєте? Як всередині команди відповідаєте на питання, хто ви?

У нас 21 рік без змін. Ми є позаконфесійне видання про релігію в Україні, і частково в світі.

Яка є місія, візія вашого існування? Для чого ви?

Фактично це є продукування якісної, об'єктивної інформації про релігійне життя в Україні не з позиції якоїсь церкви, конфесії, віри, а з позиції власне журналістики. Звертати на головні процеси, на головні події, писати про різні конфесії, не представляти жодну з церков, жодну з релігійних організацій. Не бути рупором.

Основне завдання - бути рупором релігії в суспільстві. Говорити про роль, яку церква відіграє в суспільстві, можливо, коли інші медіа не хочуть цього говорити. Говорити про той вплив, який церква має в суспільстві і говорити про ті корисні речі, які

релігійні організації та церква роблять в суспільстві, зокрема протиставлятися секуляризму, захищати релігійну свободу.

Як ви бачите, чим релігійні медіа в цьому контексті відрізняються від світських?

Розумієте, треба розрізняти два поняття: релігійні медіа та медіа про релігію. Тобто якщо релігійні медіа - це є медіа, які належать до певних релігійних течій, то медіа про релігію - це є медіа, які розповідають про релігійне життя і можуть розповідати з різних точок зору. Ми себе позиціонуємо як медіа про релігію.

Тоді таке питання: чим відрізняється медіа про релігію РІСУ від релігійної колонки у світському медіа?

Колонка в якомусь медіа - це колонка. Це вузьке поняття. Це може бути колонка людини, яка говорить про релігію або тематична колонка. До речі, таких колонок насправді дуже мало є. Треба сказати від початку, що коли я ще до РІСУ займався моніторингом преси я вже тоді фіксував, що маючи такий відсоток віруючих людей в Україні медійно релігійне життя було обділене або видавалось, що було намагання його не бачити. Тепер ми бачимо, що мало, що змінилось. Почали більше писати про релігію, але релігія розглядається більше в контексті загальних суспільно-політичних процесів - чи це напрямок культури, чи це напрямок суспільства, політики чи чогось іншого. Розглядається більше в контексті, як звичайні процеси. Але немає розуміння глибокого, базисного, що таке релігія.

Завжди було цікаво порівнювати Росію й Польщу. В Росії в багатьох серйозних виданнях є редакційні колонки про релігію. Те саме можна зустріти в Польщі. Особливість Росії, що у всіх масових виданнях, наприклад "Независимая газета" є окремий додаток релігія, де на дуже серйозному рівні аналізуються різні релігійні процеси. Колись це видання було більш незалежне. Тепер воно більш заангажоване під загальну політику Кремля, але це серйозне професійне видання. Це собі не жарти, не є читання для старих бабць, які шукають там молитви чи щось таке. А це є серйозне видання.

Так само ми можемо говорити про інші видання, де можемо зустрічати релігійний додаток, тому що є розуміння, яку роль релігія відіграє в суспільстві. В Росії воно трошки відрізняється від нашого. Нам намагаються накинати російську модель (політична повістка у релігійному світі), але у них є набагато краще розуміння цієї моделі. Коли не релігія відіграє якусь суспільну роль, а коли релігію використовують для певних суспільних питань, проблем і болей. Або наприклад коли видання діляться на пропутінські й антипутінські. Першим все, другим - нічого.

Тепер якщо ми говоримо про Польщу, то там трохи інша ситуація. Там звичайно релігії дають велику увагу - це так віддавна. Релігія в Польщі завжди відігравала дуже велику роль. Це відчувається, по-перше в тому, що у всіх серйозних виданнях про релігію пишуть. Звичайно, є певна політична заангажованість - хтось пише з якихось лівих поглядів, хтось з правих поглядів, хтось намагається принизити церкву, хтось намагається скомпрометувати церкву, але про церкву і релігійне життя загалом пишуть. Плюс до того, що особливо важливе, що в Польщі є професійний підхід щодо журналістики релігійних видань. У нас фактично неможливо знайти професійних повноцінних видань релігійних.

Є телеканали, можливо ще деє є газети, є сайти, але воно переважно робиться не повністю професійно. У них може працювати професійні люди, але я так скажу, що РІСУ не є до кінця професійне видання, бо ми просто не можемо собі дозволити таке повноцінне існування через фінансові питання. Ми не маємо сталого фінансування. Ми не залежні від релігійних течій, церков. Жодна з церков нас ніколи не фінансувала. Це тільки пожертви або гранти. Відповідно, зараз фінансування дуже погане - ми не можемо собі дозволити розширення штату редакції або чогось іншого. Навпаки, відбулося скорочення.

В Польщі існують повноцінні тижневики друковані, які я не знаю як зараз, але декілька років тому вони були в топі серед зачитуваності серед усіх тижневиків. Фактично, можна так сказати, там немає такого чіткого поділу, який у нас є - що релігійна журналістика це така собі любительська журналістика або змішаний формат (поєднання любительської/повноцінної), а світська - це суто професійна журналістика.

Там є також звичайно не всюди є професійний підхід, але журналістика у нас взагалі в багатьох випадках у нас має проблеми, але в Польщі існують повноцінні видання про релігію, які пишуть професійно. Які якісні, хороші видання.

З чим це пов'язано?

Ці видання теж не суперприбутками, і коли я з ними спілкувався, то казали, що в більшості вони не є прибуткові. Але ці видання продаються - до них є такий певний інтерес, вони викликають цей інтерес. Вони власне є тими, які мають свій бізнес-план, тобто розвиваються в цьому форматі. Але є ще така річ, що є розуміння значення медій. Там є повноцінна католицька агенція інформаційна, чого немає в нашій країні. Ця агенція більшість своєї інформаційної продукції продає. В Україні немає такого, щоб були готові платити за інформацію. Коли ми намагалися зробити частину інформації платною - нам одразу сказали, що купувати цього ніхто не буде, бо нікого ця інформація в платному форматі не цікавить. В Україні взагалі існує лише декілька агенств, які продають свої новини чи ексклюзивні тексти. В більшості випадків вони не продаються, а споживаються безкоштовно і тут виникає запитання - якщо щось безкоштовно, хто за це платить? Як заробляють ці медіа?

Для кого ви пишете? Яка ваша цільова аудиторія?

Наша аудиторія, коли роблю зріз нашої аудиторії в google analytics вона дуже відмінна від уявлень, хто читає інформацію про релігію. Що цікаво, у нас переважає молода аудиторія. Нас найбільше читачів 18-25, 18-35 років. У нас переважають чоловіки над жінками, що для релігійної тематики не є правильно, стандартно. Зазвичай жінки більше читають релігійну тематику. У нас так. Плюс до того, у нас відповідно є зацікавлення професійне. Ми не є просто мас-медіа. Ми є інформаційна агенція. Тобто, ми збираємо інформацію, обробляємо, переписуємо та її поширюємо. Тобто, людина шукаючи релігійну інформацію заходить до нас, наприклад якийсь журналіст і звітти бере інформацію. Це молода аудиторія, бо в першу чергу це є журналісти, які працюють в різних газетах, мас-медіа і мають професійне зацікавлення цією сферою і відповідно вони її використовують.

Але це ще може бути варіант, що комп'ютери оформлені на молодих людей, а їхні родичі читають. Як ми запустили новий сайт півтора роки тому, то в нас зросла кількість переходів з малих комп'ютерів (смартфонів, телефонів, планшетів). До того

нас читали з ноутбуків і стаціонарних комп'ютерів. Новий сайт дозволяє досить легко і зручно читати з інших пристроїв. Це не суттєво вплинуло на саму аудиторію. Вона більш менш яка була - така і є.

Це можуть бути не лише журналісти, а й священнослужителі, які такі чи інакше пов'язані з релігійним життям. У нас є багато переходів прямих (до 20%) люди, які просто заходять і читають РІСУ цілеспрямовано. Але велика кількість є переходів з інших сайтів до нас. Тобто, на інших сайтах люди знаходять нашу інформацію і йдуть до нас. Це переважно мережеві сайти, які самі не продукують інформацію (наприклад ukr.net).

Звичайно, що є великий захід тих людей для яких релігія - це не тільки професія, а й особисте життя і вони звичайно читають. Є велика частина переходів з пошуковиків і наприклад у нас є релігійна література, поезія християнська, літературні твори, які у нас постійно шукають.

Це можуть навіть бути твори, які були написані багато років тому, наприклад у нас постійно читаються твори Шевченка і Франка. Ми колись зробили невеличку підбірку віршів, поему "Мойсей". Вона у нас читається просто чудово. Я розумію, що це є шкільна література.

Але є така особливість, що коли ми ставили, наприклад час від часу матеріали присвячені якимось святам. У фейсбуці ми ставили на рекламу, щоб популяризувати наші добірки матеріалів про свята. Власне там переважала жіноча аудиторія і старша. Тобто, звичайно, що є серйозні новини, події, процеси, цим цікавляться ті, які в тому живуть. Всяка популярна тематика, що пов'язана зі святами цікавить широкий загал. Так само, якби ми умовно купували видання, яке виходить щодня, але в певні дні, воно має додаток з програмою, то відповідно широкий загал його купить швидше. Такі, що цікавляться інформацією серйознішою будуть виходити на спеціалізовані видання, яким вони довіряють.

Це завжди є розуміння, хто є твоєю цільовою аудиторією це завжди є дуже важливим для медіа, які розуміють не лише хто твоя аудиторія, але і якою мовою твоя аудиторія говорить. Що її цікавить і так далі. Насправді, одна з проблем, з якою я зіштовхуюсь, коли читаю релігійні видання - вони зроблені не професійно, і незрозуміло для кого зроблені. Наприклад, коли в них є якісь перекази проповідей, але нічого не сказано, що в церкві відбувається. Я розумію, що можливо у тій ситуації єпископ чи архиєпископ - то він фінансує це видання і хоче, щоб він там був. Але скажемо так, я це не буду купувати, я можу послухати проповідь наживо. Хіба ця проповідь буде суспільно важлива і я тоді би її використав наприклад, в новині. А так я не буду це використовувати, слухати чи читати. Більше того, якщо мені треба буде проповідника, то я буду брати проповідника, який мені найбільше подобається і це рідко, коли буде архиєпископ. Бо якщо брати старших, мені більше подобаються молоді проповідники.

Як вибудовуєте комунікацію зі своїми читачами? З якої позиції спілкуєтесь з ними?

Я взагалі дуже відкритий до спілкування, люблю говорити. Як правило, мені звертають увагу, що це забагато є. Якщо є якісь звертання чи автори якісь потенційні пишуть... колись багато комунікації було через коментарі на сайті. Зараз більшість йде

в коментарях в соціальних мережах, в першу чергу фейсбуці. Ми маємо свою сторінку в фейсбуці, де ми поширюємо лише вибрані речі і їх досить гарно читають.

Нещодавно створили сторінку в інстаграм. У нас акаунт буквально від вересня, але вже 1000 людей читають.

Звичайно, у нас на сайті можна знайти усі прямі контакти до нас. Люди до нас пишуть, дзвонять. Є можливість поспілкуватися наживо. Є якісь зауваження, часом якусь критику, є різні речі. Часто, коли ти шукаєш на якихось сайтах контакти не завжди можна знайти. У мене переважно у такому випадку є недовіра до такого видання, яке ховає команду свою. У нас є все доступно, все відкрито. Відповідно люди можуть брати і звертатися до нас.

Як думаєте чим зумовлена така анонімність?

По-перше, це є не професійні видання. По-друге, у них може не бути постійної команди. Можливо, у них немає постійного фінансування. По-третє, у цьому теж є непрофесійність. Чому? Бо вони не розуміють, що ці речі мають бути. Коли піднімався шум, що медіа чи журналісти, чи громадські активісти вимагають від держслужбовців подавати декларації, то я вважаю, що і журналісти, і громадські активісти теж мали б це робити. Бо якщо ти когось критикуєш, що він корупціонер, злочинець, то ти маєш показати, хто ти. Мені не складно, бо у нас прозора бухгалтерія донедавна жили за рахунок грантів, зараз ми значною мірою на утриманні Українського Католицького університету. Ми шукаємо кошти, доброчинців. У нас прозора бухгалтерія, ми платимо податки, наших кореспондентів оформляємо. Але коли у виданнях цього всього немає, то ясно, що був випадок, коли дуже відомий у Львові журналіст, який вже не працює в журналістиці, вчепився до чиновника звідки в нього такі прибутки, а чиновник працюючи в податковій виклав про цього журналіста в прямому ефірі всі дані, що в цього журналіста мінімальна зарплата, але він купив, таке, таке, таке. Тоді постає питання, як цей журналіст може запитувати таке, якщо він сам не є таким.

Ще одне, що ми не маємо на сайті - це проповідей. Ми не ставимо проповідей в себе, це не є наша тематика.

Чому?

Тому що ми не пропагуємо жодної з релігій. Уявіть собі, якби ми діяли з позиції нейтральності до всіх релігій - ми б перетворились у збірник проповідей усіх релігій, усіх конфесій. Тому що кожна релігія хай пропагує у себе - на своїх сайтах. Ми можемо з ним знайомити культурологічно - ми можемо знайомити релігієзнавчо, ми можемо розповідати про основи вчення чи чогось такого, але не займатися чистою проповіддю. Навіть якщо люди мали блоги у нас - ми не ставили проповідей. Це можуть бути роздуми, але не можуть бути проповіді.

Додаток 3.

Результати дослідження видання “Релігійна правда”

МІСЯЦЬ	ДАТА	ПОСИЛАННЯ	НАЗВА	КОНТЕНТ-АНАЛІЗ	ІНТЕНТ-АНАЛІЗ	ДИСКУРС-АНАЛІЗ	ПРИМІТКИ
СЧЕНЬ	04.01	https://religionpravda.com	Ми віримо, що першим ПЦУ визнають Церкву грецької традиції – митрополит Епіфаній	Епіфаній (3), отримати (1), отримати (2), визнати (4) Апокаліпсис (3), незалежність (1), Томос (4), Церква (14),	Працювати (1), Церква (Україна), Православна митроцерква	Релігійний, політичний (?)	
		https://religionpravda.com	Порошенко ще раз пообіцяв українцям релігійну свободу	Порошенко (2), свобода (релігійна, духовна, громадянська), Незалежність (2), утвердження (1), самостійність (1), поважати (2) релігійний вибір, гарантує (2), гарантія (1)	поважати (2) (релігійний вибір), гарантує (2), гарантія (1)	Релігійний, політичний	Варто звернути увагу на заголовки (це раз) “Незалежність” вживається взагалі не в релігійному контексті, а в політичному. Незалежність України. Томос як “акт утвердження української державності”.
		https://religionpravda.com	Путін пропонує “реагувати” на церковні конфлікти в Україні	Росія (3), Православна (4), запит (1), реагувати (2), українцями (2), влада (Росії) (1), втручання (1), поважали, поважати (2), свобода (вирішення) (2)		Релігійний, політичний	Путін бере подібні терміни до української риторики і вживається під іншим соусом. Це дуже подібно до новин про Порошенка. Воно досить подібно спрацювало. Один президент заявив, інший підтримує. Один показав, що цікує свободу віросповідання, інший підтвердив, але продемонстрував, що має якийсь вплив.
ЛЮТИЙ	03.02	https://religionpravda.com	“Новий лідер”. Порошенко приїтав Епіфанія з інтронізацією і днем народження	Порошенко – 4 раз, інтронізація (3), Президент, глава держави, нового лідера (2) +1 в заголовку	Приїтав (2), заявив (2), додав (2), бажано, віро	Релігійний, суспільний	
		https://religionpravda.com	Патріарх Філарет не зміг прийти на інтронізацію Епіфанія через погіршення стану здоров'я	Філарет (2) в заголовку, Епіфаній (3), інтронізація (2), лікарі (2), лікарня (2), лігурия (2)	(не)дозволили, (категорично) заборонили,	Релігійний	
	08.02	https://religionpravda.com	Порошенко зустрівся з єпископами Української Православної Церкви в США	Петро Порошенко (4), УПЦ в США (2), митрополит (5), архієпископ (2), єпископ, підтримка (2), допомога, незалежне, незалежність, ПЦУ (розкриття 3)	підтримував (патріарх), вірши, наголошув,	Політичний, релігійний, суспільний	“Порошенко двічі від імені ПЦУ в США за Томос патріархам
БЕРЕЗЕНЬ	10.03	https://religionpravda.com	Митрополит Епіфаній зустрівся з Главою УГКЦ Святославом	Епіфаній (2), Предстоятель (3), Святослав, Митрополит, зустріч (2), Церква (5), Омельник (2), порозуміння (2), співпраця (2), єдність (українського народу), позиція (2), діалог (3)	обмінялися, співпрацювати, Близький - проликевий, переорієнтація - індоорієнтація, внутрішні - зовнішні, конструктивно, лідерно	Релігійний, суспільний	Довго формалізована новина після формалізованої зустрічі.
		https://religionpravda.com	На Буховині ПЦУ на виставі священиків для нових промод	Митрополит Данило (2), Богослужіння (2), християн (2), священики (2), нестана (2),	заявив, позбавилися (мислительською ідеєю), стерпіти якийсь час (2), титар священицтва	Релігійний	Це не прямий текст священика. Це вірша перетворена в інформацію
	21.03	https://religionpravda.com	Револуція Гідності зробила можливим отримання Томосу – Епіфаній	Револуція Гідності (3), Мала академія наук (2), Предстоятель (2), захід, Томос (2), авторіація (2), учасники (2), творці, співтворці, ми (8), виконані модами (2), студенти (2), модами (3),	Епіфаній (2), єдині (2), силні (2), аїна (3), українці (2), аїна (1), віра (1), свобода (1), любов (1)	Релігійний, освітній, політичний (через останнє висловлювання про європейський шлях розвитку держави / НАТО)	Говорить позитивний тон. Використовує об'єднані значення, щоб залучити слухачів. Має велику, важливу місію, яку представляє від імені церкви. Це чіткий приклад, коли старі думки говорять про те, на що вони не дуже сильно впливають
КВІТЕНЬ		https://religionpravda.com	Порошенко про релігійну свободу. “Наша єдність у різноманітні робить нас сильнішими, ніж єдність у казармі “русского мира”		Пробачати, забути, перефразувати, будувати		
		https://religionpravda.com	Зеленський визнає заслугу Порошенка у здобутті Томосу для України	Томос (3), авторіація (1), зустріли (2), держава (3)	президент/президентами (2), процес (1) (закінчилися),	Політичний, суспільний	1. Слово “президент” вживається у двох значеннях: кандидат і багатами. Порошенко задумується як “глава” держави. Технічно вони визнали, але перетнули трошки одала на себе.
БЕРЕЗЕНЬ		https://religionpravda.com	Вічна завершиться, коли українці будуть єдині та сильні – митрополит Епіфаній				1. Діалогіка риторика у заголовку підтвердилась у матеріалі. Це була зустріч із дітми.

МІСЯЦЬ	ДАТА	ПОСИЛАННЯ	НАЗВА	КОНТЕНТ-АНАЛІЗ	ІНТЕНТ-АНАЛІЗ	ДИСКУРС-АНАЛІЗ	ПРИМІТКИ
ТРАВЕНЬ		https://religionpravda.com	Наші двері і серця відкриті для духовенства і вірян, які це загально – Предстоятель ПЦУ	Митрополит (5), Епіфаній (3), об'єднання (2), єднання (1), єдність (2), незалежність (1), українці (3), Україна (2), відкриті (серця і обійми) (1),		Релігійний,	
		https://religionpravda.com	“Це наша земля!” Моє святе місце, моє діло, моє життя – це земля України. Митрополит ПЦУ	Православна церква України, ПЦУ (2), вірши (3), наша земля (2), земля (4), Православна, христий хід (2), православно (2), монахи (2),		Релігійний, суспільний, фінансовий	1. У цьому матеріалі гра значень відбувається у контексті слова “земля”. Монахи проповідують одне – православно і інше. Це цікавий приклад та перевищення дискурсу у контексті одного слова.
		https://religionpravda.com	У ПЦУ пояснили, чому митрополит Епіфаній не опісляжив з почесним Патріархом Філаретом	Епіфаній (7), Предстоятель (13), Митрополит (9), опісляжив (6), опісляжив (2), Богослужіння (5), традиція (2) (літургійна, канонічна),		Релігійний	Навіть до кінця не може зрозуміти контекст
ЧЕРВЕНЬ	04.06	https://religionpravda.com	Повний оор. Проросійський народ Мурова почав служити в РПЦ разом із Новинським	Свєт Мурова (2), Іларіон (4), Новинський (3), протест (1)	Підтриму свого друга (1),	Політичний, релігійний, суспільний	1. Заголовок видається в очі. Він одразу оцінює і в контексті мажоритарної теми опрацьованої, що вилітає за бор
		https://religionpravda.com	Владика Філарет скликає собор в об'їх митрополита Епіфанія – ЗМІ	Філарет (19), Митрополит (4), Зустріч (9), “заборони” (2), Собор (політичний) (12), єпископ (3), неспівді (1),		Релігійний	Філарет жорстко чуєть
		https://religionpravda.com	Архієпископ Свєтатій довів, що єдність між умовами Томосу і “Критської моделі” на яку Філарет погоджувався 2008 року	ПЦУ (3), Митрополит Епіфаній (3), Філарет (9), Церква (7), Підтримка (2), не підтримують (1), конфлікт (1)	комфортно (1),	Релігійний, соціальний	1. Епіфаній опирається на ту підтримку, якої у владі Філарета немає
ЛИПЕНЬ		https://religionpravda.com	Владика Філарет заявив, що співпраця з КДБ не є гріхом	Гріх (2), Філарет (3), Влада (5), Віра (2), Я (6),	Слухайте, розстрілювали (розстріляти, розстріляти) (3),	Релігійний, фінансовий, суспільний	
		https://religionpravda.com	На Волині ми громадські офіційно, перешли до лона ПЦУ	Громада (6), Свято-Покровська (2), лона (1),		Релігійний	Більш технічний матеріал
	04.07	https://religionpravda.com	Митрополит Епіфаній: “Шлях, найбільш близький до Христа у кожного народу – це рідна мова”	Митрополит Епіфаній (2), українська мова (3), мова (8), Закон (5),	охоронятиметься, рідна (1),	Політичний, суспільний, релігійний	Мова – це інструмент проголошення національних ідей у релігійному середовищі
СЕРПЕНЬ	01.08	https://religionpravda.com	Митрополита Епіфанія визнали, чим він є насправді з релігійних лідерів України	Найвпливовіший (2), довіра, єдність (1), Предстоятель (2), Епіфаній (2), досягнення (1), словами (1), значення (1), приклад (1), добрі справи (1),		Релігійний, суспільний	З'являється концептуальні категорії
		https://religionpravda.com	Владика Філарет стверджує, що Мін'юст не має права ліквідувати УПЦ КП і, простіше, допомогти в Зеленському	Філарет (3), значення (основні “окасовували”) (2), рестрація (8), окасування (1), окасувати (1), звернення (2), права (3), Суд (2), прозвани (3),		Релігійний, юридичний, політичний	
		https://religionpravda.com	Порошенко застеріг, що Росія здійснює атаки на українську Церкву, мову та, армію	Атаки (8), Державно-агресор (2), війна ібрідна (1), неспівді, армія (2),	єдина церква українська	Релігійний, політичний, військовий	1. Відбулося різне став: на армію, на мову, на віру. Різні плани атак на державність. Говорить досі як президент.
ВЕРЕСЕНЬ	13.09	https://religionpravda.com	Предстоятель ПЦУ: “Господь допомагає об'єднати всіх православних в Україні навколо Київського престолу”	Предстоятель (4), Господь (3), Церква (10), утвердження (2), становлення (1), досягнення (1), об'єднати (1), Правда (2), родина (1), вижити (2), Бог (2),		Релігійний	Одна з перших згадок Бога віршів

МІСЯЦЬ	ДАТА	ПОСИЛАННЯ	НАЗВА	КОНТЕНТ-АНАЛІЗ	ІНТЕНТ-АНАЛІЗ	ДИСКУРС-АНАЛІЗ	ПРИМІТКИ
	26.09	https://religionpravda.com	"Гіана" РПЦУ освятила новий храм і допомогла з "єдністю Церкв"	Літургія (2), освячено (2), храм (4), прохання (1), єдність (1), Єфрем (2), Церква (3)	Єфрем привітав, побажав	Релігійний	
		https://religionpravda.com	Ієромонах РПЦУ лобжує Порошенку на день народження "здолути"	Порошенко (2), побажання (2), ієромонах (4), Бог (1), любов (2), смерть (1), публікації (2)		Релігійний, політичний	Інформація такої собі
ЖОВТЕНЬ		https://religionpravda.com	У владі Філарета заперечили чутки про перемовини з РПЦ щодо зняття нападів	Церква (8), Перемовини (5), Анафіма (7), Прес-служба (2), спілкування (3), час (2)	Незаконно (1), незаконічно (1)	Релігійний	1. Церква помічна, церква російська, церква Московська
		https://religionpravda.com	Вінницький митрополит РПЦУ: "Я бачу, що Росія – агресор"				
		https://religionpravda.com	Предстоятель ПЦУ зустрівся з Юлією Тимошенко	Предстоятель (2), Юлія Тимошенко (3), помічна Українська православна церква (2), становлення (1), розвиток (1)		Релігійний, політичний	Не надто багата на звернення стаття, але вона є типово інформаційною
ЛИСТОПАД		https://religionpravda.com	Варфоломій висловив задоволення. Єпископський синод Церкви за визнанням ПЦУ	Патріарх (8), Патріархат (3), Задороження (2), рішення (1), візанти (4), віршиє (2), Церква (5), Автокефалія (3)		Релігійний	
		https://religionpravda.com	У ПЦУ співають на другу хвилю, переконали парафію в Російській Церкві в Україні	Капелан (2), хвиля (4), процес (3), парафія (2), парафіни (1), закон (2), промова (8), потенціал (1), візанти (2), Святий (8)		Релігійний, політичний	Ознаки політичного дискурсу в зміні законодавства
		https://religionpravda.com	Предстоятель ПЦУ українцем: "Ми вишасмося тим, що наша Церква була і буде з народом"	Предстоятель (2), громадяни (1), дія (1), відновлення (1), віршиє (1) (розійшлися), свобода (3), незалежність (2), єдність (3)		Релігійний, суспільний, політичний	
ГРУДЕНЬ		https://religionpravda.com	ПЦУ гарантувала владі Філарету, покітасе матеріальне утримання	Філарет (8), міся (2), утримання (1), покітасе (1), заслуги (1), Церква (7), право на прохання/звернення богослужіння (2)		Релігійний, суспільний	
		https://religionpravda.com	Очільник РПЦ заявив, що дрі. Зеленському "замовиса тиса" на РПЦУ	Тиск (3), канонічна (2), церква (8), позиція (3), влада (4), Президент (3), втручання (2), неутрачання (1)		Релігійний, політичний	1. Кирило говорить про "правильну" позицію офісу президента. Він звертається до влади дикою жерелью і буквально халить її. Виглядає як троліг.
		https://religionpravda.com	У РПЦУ покусється перевозити митрополита Онуфрія влітку, "на спомин" – ЗМІ				довгий матеріал

Додаток 4.

Результати дослідження видання "Релігійно-інформаційна служба України"

МІСЯЦЬ	ДАТА	ПОСИЛАННЯ	НАЗВА	КОНТЕНТ-АНАЛІЗ	ДИСКУРС-АНАЛІЗ	ПРИМІТКИ
		https://isu.ua/patriarh-ge	Патріарх Святослав: «Єднання між УГПЦ та Православною Церквою України цілком реальне»	Єднання (4), об'єднання (1), єдність (7), пошук (2), шлях (2), діалог (2), рух (2), спільна спадщина (1), автокефалія (2), співпраця (сахаристийне) (2), співпраця (1), перспектива (3)	Релігійний	Святослав багато говорить про процес і про гіпотетичні речі, які можуть стати. Він добре володіє матеріалом, але заголовок робить свою справу.
		https://isu.ua/osvychene	Освечена вода: для чого, скільки, як використовувати – роз'яснюємо міфи	Освечена (2), Вода (34), адома (2), хрест (3), думка (4), традиції (7), парафія (2), парафія (1), шлях (1)	Релігійний	
СІЧЕНЬ		https://isu.ua/president	Президент підписав Закон України щодо підлеглості та процедури державної реєстрації релігійних організацій	Закон (9), Закон (10), релігійна організація (7), релігійна громада (4), реєстрація (5), статут (4), органи (2), підлеглість (7), глава держави (2)	Релігійний, політичний	Тут питання законотворчості піднімається
		https://isu.ua/patriarh-ge	Патріарх Варфоломій: велика кількість державних підтримки привітає нас з наданням Томосу Україні	Патріарх (5), Патріархат (3), Автокефалія (4), держава (3), Церква (5), життя (2), Рішення (4)	Релігійний, політичний	Усі згадки Церкви мають приставку - це значення, яке щоразу потрібно ділити та уточнювати. І релігійний медіадискурс чесніший, ніж офіційний церков та проповідниць. Замість "Церква Христова" вживають уточнення (Протестантська, Католицька, Православна)
		https://isu.ua/sinod-rpc	Синод РПЦ звинуватив Україну в «переслідуванні» УГПЦ МП і закликав помісній Церкві її підтримати	Синод (2), закони (1), мета (2), захоплення (1), Церква (7), ліквідація (1)	Релігійний, політичний	Важливі згадки про церкву - Гіана, канонічна
ЛЮТИЙ		https://isu.ua/pid-chas	Під час зустрічі з Головою УГКЦ Папа запевнив про молитовну підтримку України	Церква (8), політика (1), криза (1), розмова (1), підтримка (1), народ (український) (1), верта (1), самі (1)	Релігійний	Формалізм розрахований на аудиторію прихожан УГКЦ
		https://isu.ua/obraymo	«Обираючи того, з ким прийдемо виступити, за об'єктивності і слава УГКЦ про вибори. Президент»	Духовний лідер греко-католиків (1), робота (2), влада фармону (1), шлях (5), свобода (5), вибори (4), вибір (2), народ український (2)	Релігійний, політичний	Є пересічення слова "вибори" та "вибір". Вони мають різні значення, але пересікаються і є дуже подібними
		https://isu.ua/rcu-mozh	ПЦУ має домовитися про віддання Румунської Церкви, - Митрополит Епіфаній	визнання (1), переговори (1), питання (1), парафія (1), автокефалія (1), вікаріат (2), Церква (5)	Релігійний	
БЕРЕЗЕНЬ		https://isu.ua/nasha-ye	Наша єдність у різноманітності робить нас сильнішими, ніж єдність у казармі. «русского мира» – Президент	Свобода (3), єдність (5), утиски (2), переслідування (1), Церква (9), насильство (2), шлях (1), проблеми (2), організації (11)	Політичний, релігійний	Стратегія партнерство держави та релігійних організацій (3), Релігійні, протестантські, міжцерковні організації (11)
		https://isu.ua/mitropolit	Митрополит Епіфаній в Тернополі: Якщо будемо розділені, агресор матиме можливість захопити Україну	Майбутнє (3), становлення (1), Митрополит (3), відповідальність (1), життя (1), Агресор (1)	Політичний, релігійний	
		https://isu.ua/predstoyatel	Предстоятель ПЦУ привітав Зеленського із обранням та Великоднем		Політичний, релігійний	
		https://isu.ua/patriarh-ge	Патріарх РПЦ Кирил привітав Зеленського	Шанс (1), нація (1), проблеми (1), конфлікти (1), розколи (1), робота (1), суспільство (1), кандидатура (1), нація (2), утиски (1), дискримінація (1)	Політичний, релігійний	
КВІПЕНЬ		https://isu.ua/rhodan-s	Жоден суд на мою зробити. Московський Патріархат - не московським, - у ПЦУ прокоментували рішення адмінсуду	Суд (4), питання (1), організація (1), принциповість (1), провадження (1), Московський патріархат (2)	Політичний, кримінальний/судовий	
		https://isu.ua/kyiv-vi	У Києві відбувся найбільший в Європі молитовний сніданок			
		https://isu.ua/budu-zah	Буду захищати Київський Патріархат до кінця, - Філарет	Синод (4), Філарет (12), Патріарх (4), Митрополит (8), Собор (3), очільник (1), Управління (1), тиск (1), Томос (3), Статут (3), відповідальність (1), Владика (2), Предстоятель (4), ПЦУ (11)	Релігійний	1. На РІСУ далих слово Філарету. В Релігійній правді в цей період не давали

МІСЯЦЬ	ДАТА	ПОСИЛАННЯ	НАЗВА	КОНТЕНТ-АНАЛІЗ	ДИСКУРС-АНАЛІЗ	ПРИМІТКИ
ТРАВЕНЬ		https://riisu.ua/sinod-pcu	Синод ПЦУ був єдиним у своїх рішеннях, крім влади Філарета	Договори (2), ситуація (2), синод (4), заява (2), брифінг (1), Філарет (7), дума (1), переконачення (1), реєстрація (1), парафії (3), розбудова (1), духовно (1), матеріально (1), комфортно (1), Патріарх (7), Предстоятель (3), верування (1)	Релігійний	Філарет не погоджується з рішенням Синоду, але він не є керівником. Керівником є Єпіфаній. Вони можуть говорити, дискутувати, співпрацювати, але це не впливає на розподіл влади
		https://riisu.ua/viktor-yelce	Віктор Єлєнський: Немає жодних підстав говорити про розкол у ПЦУ	Православна церква України (2), ПЦУ (6), Розкол (2), рішення (2), історія (1), процес (3), соло (2), документи (1), підпис (1), Церква (7), Особа (4)	Релігійний	Йдеться про юридичну особу
	26.06	https://riisu.ua/yakshcho	Якщо мир означає погодження на умови агресорів, то не мир, не капітуляція. - Глава УГКЦ	Мир (10), Ціна (3), Війна (4), Свобода (2), капітуляція (1), справедливість (2), правда (1), джерело (1), закінчення (1), поняти (1)	Релігійний, військовий	
ЧЕРВЕНЬ		https://riisu.ua/filaret-roz	Філарет розповів про "гасло убого мін. Патріархом Варфоломієм і архієпископом Поросинком"	Патріарх (7), автокефалія (2), Філарет (2), угода (2), монастир (5), ексархати (3), монастир (5), Томос (2), права (2), питання (1), межі (2)	Релігійний, політичний	
		https://riisu.ua/sobor-fil	Собор Філарета відкинув УПЦ КП з усіма її структурами і властивістю до розв'язання, текст Томосу	Собор (9), Автокефалія (2), Церква (4), єпархії (2), ієзуїтизм (1), рішення (1), діяльність (1), постанови (5), звернення (1), текст (2), Томос (3), визнання (1)	Релігійний	
	30.07	https://riisu.ua/rumunski	Румунська Церква наразі припинила приєднання ПЦУ, але ніде не було проголошено - митрополит Єпіфаній	визнання (3), діалог (2), статус (1), делегація (1), пропозиція (1), питання (3), життя (1), лист (1), діалог (2), переговори (1)	Релігійний	
ЛИПЕНЬ		https://riisu.ua/filaret-roz	Філарет розбудує не Київський, Патріархат, а свій місцевий крик - Горський	визнання (2), експерт (2), громадськість (1), проект (3), конфлікт (2), ресурси (2), організації (2), стан (1), вигоди (1), проект (3), Патріархат (3)	Релігійний, суспільний	
		https://riisu.ua/arhiepiskop	Архієпископ ПЦУ в Києві: Нова влада повинна продовжити курс на утвердження України			
		https://riisu.ua/vladika-fil	Владика Філарет: Свідчення з КТБ - не грів	Гріх (2), Філарет (3), Влада (5), Віра (2), Я (6)	Релігійний, кримінальний, суспільний	Схоплював з релігійної правди. Текст той самий, що там
СЕРПЕНЬ	28.08	https://riisu.ua/vlada-kr	Влада Криму хоче припинити будь-які договори з єпархією ПЦУ - архієпископ Кирило	Суд (3), відкуп (1), відносини земельні (3), управління (3), влада (2), договори (2), припинення (2), рішення (1), земля (1), приміщення (3)	Релігійний, політичний (владний)	
		https://riisu.ua/patriarch-ua	Патріарх УГКЦ бере участь у святкуванні першого візиту до Польщі святого Папи Івана Павла II	Польща (5), Папа Іван Павло II (4), подія (2), Святослав (3), падіння (1), революція (1), націоналізм (1), азарт (2), запрошення (1), комунізм (1), комуністичного (1), мученицької подвиг (1), примирення (1)	Релігійний, політичний	
	22.08	https://riisu.ua/vladika-fil	Владика Філарет подав судовий позов проти архієпископа Састратія (Єврі)	Філарет (7), суд (3), судитись (2), монастир (4), архієпископ (3), Састратій (2), контроль (1), храм (2), підпорядкування (1), підпорядковувалися (1), єпископ (2), служіння (1)	Релігійний, судовий	
СЕРПЕНЬ		https://riisu.ua/z-63-rozbu	3.63% росіян, які віддали себе православному, 29% взагалі не вірять у Бога - опитування			
	28.09	https://riisu.ua/perstboy	Преставителі ПЦУ впродовж Києва, Києво-Печерська лавра з митрополитом, Галицьким Еммануїлом	Хрест (3), літургія (2), спасіння (1), символ (1), Митрополит (6), візанія (1), смерть (1), життя (1), любов (1), врата (1), раю (1)	Релігійний	Митрополит Єпіфаній та Митрополит французький (ділять титул)

МІСЯЦЬ	ДАТА	ПОСИЛАННЯ	НАЗВА	КОНТЕНТ-АНАЛІЗ	ДИСКУРС-АНАЛІЗ	ПРИМІТКИ
ВЕРЕСЕНЬ		https://riisu.ua/bo-pcu-z	До ПЦУ з УПЦ МП перейшли не одна громада на Сходу	громада (1), церква (3), сторінка (1), вірня (1), храм (1), рішення (2), двері (1), мучениці (1)	Релігійний	
		https://riisu.ua/zpubly-be	«Збудуй те, що любив» - митрополит ПЦУ про вчинки влади Філарета	Церква (6), Філарет (4), вчинки (2), тест (1), Патріарх (4), ситуація (1), шкода жалі (1), підтримка (1)	Релігійний	
		https://riisu.ua/serky-ukr	Церкві українці довіряють у 4 рази більше, ніж сукуп. населення			
ЖОВТЕНЬ		https://riisu.ua/bi-ne-sh	Я би не сказав, що сьогодні Росія агресор - митрополит УПЦ МП			
		https://riisu.ua/gnana-cek	«Гнобля» Церква: УПЦ МП оселила новий храм на Черкащині	Софроній (2), Митрополит (2), храм (4), освячення (3), зайняття (1), літургія (2), духовенство (1), настоятель (1)	Релігійний	
		https://riisu.ua/y-upc-mpu	В УПЦ МП агітують за "формулу Штайнмаєра"	Формула Штайнмаєра (2), Новенський (2), Лука (2), Президент (2), кроки (3), Мир (4), припинення (2), конфлікт (1), кровопролиття (1), війна (2), бенкет (1), голос (2), кров (2), втомелася (3), втомелені (1), "патріот" (1)	Релігійний, політичний	
ЛИСТОПАД		https://riisu.ua/liket-vtr	Кількість вірних УПЦ МП неухильно зменшується - статистика	лучні заяви (1), найбільша конфесія України (1), дослідження (1), статистика (1), респонденти (1), кількість (1), теми (1), дослідження (1), архієпископ (2), Састратій (1)	Релігійний, суспільний	Дуже нетипова історія від ПЦУ. Вони дуже вдало використали мову соціології, щоб спростувати звідки в свою сторону
		https://riisu.ua/kolshnyu-s	Колійний сенісник і депутат від ОНУК, побив в Окремі вірники ПЦУ	Священні (4), прес-служба (1), депутат (3), конфлікт (2), влада (1), активісти (1), депутат (3), церква (2), собор (3), прихильники (1), прихожан (1), громада (1), інцидент (1), змунувують (1), побити (1), ногами (1)	Релігійний, політичний	
		https://riisu.ua/tygov-zv	Лавров звинуватив США у визнанні ПЦУ	Православна/Гому (8), дипломат (2), Єпіфаній (2), митрополит (2), Вашингтон (1), структура (1), розкол (1), лист (2), зв'язаний вплив (1), питання (2), міністр закордонних справ (2), Лавров (4), Сергій (2), визнання (3)	Релігійний, політичний	Лавров дуже вміло перефразує факти, навіть декілька разів оговорюється "Єпіфаній", "УПЦ" замість "ПЦУ".
ГРУДЕНЬ		https://riisu.ua/president	Президент Зеленський привітав із Різдвом за григоріанським календарем	Президент (1), Зеленський (2), родинами (1), мільйони (1), світі (2), Церква (5), вплив (1), мир (2), довільна (1), християн (1), Різдво (5), календар (3), привітати (1), поваги (1)	Релігійний, політичний	Текст сам у собі онтологічно несе розділення. С календар, який віршує, хто коли святкує і розділяє християн
		https://riisu.ua/nirishnyu	Повинні оточення Філарета - не неслим та абсолютні ахери - Андрій Юрчи	оточення (3), влади (1), структура (1), Філарет (4), служіння (3), експерт (2), єпископи (3), єпископат (3), патріарх (2), діяльність (1), підтримка (2), підтримали (1), невадки (1), лузери (1)	Релігійний, суспільний	Юрчи просто опускає Філарета та оточення. Дуже жорстоко і прямолинійно показуючи, що ті хто з Філаретом - це невадки та лузери
		https://riisu.ua/epifaniy-z	Єпіфаній у стовбур СБУ говорив про міжконфесійні відносини, Лаврас та Крим	Митрополит (3), сторони (1), актуальні питання (2), Єпіфаній (1), слова (1), відносини (2), розвиток (1), становлення (1), гостям (1), ситуація (1), радник СБУ (1), СБУ (3), держава (2)	Релігійний, політичний	Єпіфаній прийняв гостей, помітний безпековий фактор - влади турбується про безпеку, цікавиться суспільно-політичним життям

Додаток 5.

Результати дослідження видання “Слово про Слово”

МІСЯЦЬ	ДАТА	ПОСИЛАННЯ	НАЗВА	КОНТЕНТ-АНАЛІЗ	ДИСКУРС-АНАЛІЗ	ПРИМІТКИ
СІЧЕНЬ		https://www.slovoproslovo.info	Рада Церков виступає за євроінтеграцію України без гендерної ідеології	конфесій (1), глави (1), рада (2), стамбульська конвенція (2), народ (1), батьки (1), матері (1), ратифікація (1), ратифікувати (1), гендерна ідеологія (1), сімейні цінності (1), суспільство (1)	Релігійний, політичний	
		https://www.slovoproslovo.info	Підписано Томос для Православної Церкви в Україні	Томос (10), Автокефалія (3), Церква (11), Варфоломій (1), посол (1), документ (5), ПЦУ (3), юрисдикція (1), парафії (2), Предстоятель (4), питання (1), Петро Порошенко (2), Україна (13), Патріархат (5)	Релігійний	1. Одразу падає в очі обмеження дискурсу та впливу. Протестантське медіа не подає це як велику подію для всього українського народу. Це Томос для Православної Церкви України. 2. Термін Україна та Церква мають подібну подібність, яка представлена в інших медіа
		https://www.slovoproslovo.info	Релігійні діячі закликали звільнити полонених українців	Всезаконодавча Рада церков і релігійних організацій (3), Лист (1), інституція (2), полонені (3), заручники (3), свідчення (1), висновки (1), допомоги (1), день (1), люди (2), важи (1), умови (2), утримання (2).	Релігійний, політичний, військовий	
		https://www.slovoproslovo.info	Фейсбук почав гібридну війну проти християн			
ЛЮТИЙ		https://www.slovoproslovo.info	США за Біблійні цінності – відбувся 67 Національний молитовний сніданок	молитовний сніданок (2), Президент (5), спікер (1), країни (4), Україна (4), життя (1), аборт (2), біблійні цінності (2), провіщення (1), шлях (2), побудова (1), дитина (2), слюзи (1), жертвою (1)	Релігійний, політичний	
		https://www.slovoproslovo.info	У Бразилії ліквідують трансгендерну, прогейску ідеологію в школах	Президент (2), плани (1), гомосексуалізм (1), одностатеві “шкільні” (1), насильство (1), пропозиції (1), школа (3), гендерна ідеологія (2), сексизм (1), інвагуація (1), рейтинг (1), інвагуаційна промова (1), християн (1), Болсонару (6), міністерство (3), викили (1), церква (1), родина (1), критична педагогіка (2), характер (1)	Політичний, освітній	
		https://www.slovoproslovo.info	Депутат Павло Унгурян про відзначення Дня безпеки в Інтернеті	безпека (2), інтернет (2), заходи (1), акції (1), тренінги (1), семінари (1), дотримання (1), акцент (1), життя (2), технології (2), роль (1), безпечний (3)	Політичний, суспільний	
		https://www.slovoproslovo.info	Відбулася зустріч Ради Церков з Прем'єр-Міністром України			
		https://www.slovoproslovo.info	Дружина Турчинова закликала обмежити діяльність іноземних фондів	Турчинова (3), педагог (1), правил (1), необхідність (1), виступ (1), сім'я (1), іноземні фонди (3), підкуп (1), програм (1)	Суспільний, освітній, політичний	
		https://www.slovoproslovo.info	Рада Церков проводить візідне засідання в Ізраїлі	ВРЦПО (2), Всеукраїнська рада Церков і релігійних організацій (3), Ізраїль (6), візидне засідання (2), питання (1), мир (1), паломництво (3), захист (1), загроза (1), зустрічі (6), розвиток (1).	Релігійний, політичний	
МІСЯЦЬ	ДАТА	ПОСИЛАННЯ	НАЗВА	КОНТЕНТ-АНАЛІЗ	ДИСКУРС-АНАЛІЗ	ПРИМІТКИ
БЕРЕЗЕнь		https://www.slovoproslovo.info	Християни організовують акцію проти «лесбі-параду» в Києві 8 березня	християни (3), парад (6), головна вимога (1), визнання (2), Ми (5), феміністи (3), феміністичні рухи (2), акція (3), лесбійки (2), життя (1), прокляття (1), світ (1), пропаганда (1)	Політичний, суспільний, релігійний	
		https://www.slovoproslovo.info	Содомія пішла в наступ – ресстарція ЛГБТ Церков	фронт (1), Битва (1), християн (3), храм (1), життя (1), Біблія (1), гідота (1), духовна опіка (1), слухання (2), дія (1), мета заходу (2), віра (2), церква (2), содомії (1), молитви (1).	Політичний, релігійний	Чітка конструкція “ми” - “вони”. Усі духовні терміни, які вживаються в позитивній конотацію тут використовуються в негативному ключі. Опіка, віра, церква - це все вживається в ключі захисту від ЛГБТ
КВІТЕНЬ		https://www.slovoproslovo.info	Українські жінки вийшли на акцію за збереження сімейних цінностей	Загроза (1), акція (4), проведення (1), дієвота (1), Жінки (2), міграція (1), ЛГБТ (2), лесбійська конференція (2), позиції (2)	Суспільний	1. Жінки з дитьми/жінки України. А ті, що всередині - це не жінки України? 2. У цьому контексті українські жінки вийшли на акцію разом із праворадикалами
		https://www.slovoproslovo.info	Менше половини християн Британії вірять в смерть Ісуса за гріхи людей	Опитування (4), християни (4), респонденти (6), питання (3), храм (2), злочин (1), британці (2), вірите (6).	Суспільний	
		https://www.slovoproslovo.info	Україна і світ відзначає сьогодні Міжнародний день сім'ї	сім'я (7), збончення (1), інститут сім'ї (2), пріоритети (1), статистика (1), день (2), критичний стан (1), захист (1), разом (3), життя (2)	Суспільний, релігійний	
		https://www.slovoproslovo.info	В Каліфорнії прийняли положення про сексуальне виховання дітей	школа (7), рекомендації (2), увага (1), політикою (1), статеве виховання (2), страшною (1), рекомендації (2), гендерна ідентичність (2), мета (1), дитина (1), усвідомлення (1), ідентифікація (1), дитина (1), документ (2), розкритикували (1).	Суспільний	
ТРАВЕНЬ		https://www.slovoproslovo.info	В США можуть прийняти дуже небезпечний «Закон про рівність»	Закон про рівність (6), Палата представників (3), Релігійні права (2), Релігійна свобода (1), релігія (1), законодавство (1), заборона (1), законопроект (3), випадок (1), жінка (2), стать (2)	Суспільний, політичний	Рівність вживається як щось доволі негативне.
		https://slovoproslovo.info	Сексологи виступили проти сексуальної освіти	Асоціація сексологів та сексотерапевтів (3), сексологи (2), заява (6), батьки (4), виховання (7), ліберали (1), життя (2), руйнація сімейних цінностей (2), питання (2), курси (2), спеціалісти (2), з-за кордону (1), уроки (1).	Суспільний, освітній	1. Виховання вживається у значенні “статеве”, “сексуальне”
		https://slovoproslovo.info	У четвер в Раді спробують легалізувати марихуану	Марихуана (4), легалізація (1), у четвер в Раді (2), посттравматичний синдром (2), горілка (2), тютюн (2), індустрія (1), так звана медична (1), препарат (2), смерті (1)	Політичний, медичний	1. Препарат (медичний, лікувальний)
		https://slovoproslovo.info	Сергій Бабкін на Хрещатику закликав берегти сім'ю			1. Бабкін проголошує (лідер християнської думки)

МІСЯЦЬ	ДАТА	ПОСИЛАННЯ	НАЗВА	КОНТЕНТ-АНАЛІЗ	ДИСКУРС-АНАЛІЗ	ПРИМІТКИ
ЧЕРВЕНЬ		https://slovoproslavo.info	У Києві пройшла всеукраїнська хода за права дітей і сімей	Всеукраїнська хода на захист прав дітей та сімей (2), сім'я (5), люди (2), концерт (2), весілля (1), суспільство (2), гендерна ідеологія (1), проблем (1), весілля (1), захід (2), координатор (2), Всеукраїнський собор (2), завершення (1), діти (1), посли іноземних держав (1)	Політичний, суспільний	
		https://slovoproslavo.info	В Індії почастишали випадки переслідування християн			
		https://slovoproslavo.info	Українці розлучаються для того, щоб отримати субсидію	Субсидії (8), розлучення (11), суди (2), юристи (4), пари (3), діти (3), громадяни (1), практика (1), ситуація (3), причини (6), практики (1), шлюб (2), механізм (1), видають (1), одна лавка (2)	Суспільний, юридичний (судовий)	
		https://slovoproslavo.info	Чорна правда про індустрію зміни статі	Пацієнти (1), причини (1), гендерна клініка (2), гендерна ідеологія (1), статі (7), блоктори (5), статеве дозрівання (3), препарати (2), вік(1), проблема (1), організм (1), відповідальність (1), операція (5), лікування (1), чорна справа (1), терапія (1), медицина (1)	Медичний, суспільний	
		https://slovoproslavo.info	Партії відповіли на запитання Всеукраїнської Ради Церков			
ЛИПЕНЬ		https://slovoproslavo.info	У Києві обговорили відносини церкви і держави	Учасники засідання (2), стан (2), тем (2), питання (1), голос Церкви (1), церква (2), важлива суспільно інституція (1), захід (3), вибори (1), захист (2), релігійна свобода (2), дітей (1), сім'ї (1)	Релігійний, політичний, суспільний	Учасники звучать знесолено (воно не має значення особливого)
		https://slovoproslavo.info	Екс-губернатор штату Арканзас виступить на Дні подяки	Подяка (6), політик (1), політика (1), організатори (1), захід (2), свято (2), святкування (2), фундамент (1), будівництво (1), благовістія (1), час (2), Губернатор (3),	Суспільний, релігійний	1. Подяка як поняття, і як свято 2. Час. Час, коли ми можемо закласти правильний біблійний фундамент для подальшого будівництва нашої молоді країни! 3.
		https://slovoproslavo.info	Новообраний парламент повністю ігнорує питання української сім'ї	Сім'я (17), Парламент (1), комітет (13), основа (1), пропозиція (1), формування (1), депутат (2), скорочення (2), кількості (3), питання (15), міністерство (3), політика (7)	Політичний	1. Існує апеляція до офіційного (важливо, щоб в міністерстві був комітет - тоді буде сім'я. Так пишуть автори матеріалу) 2. Політика - молодіжна, сімейна, державна у сфері сім'ї
		https://slovoproslavo.info	Відбулося перше засідання ініціативної групи сучасного перекладу Біблії	зустріч (3), переклад (11), перекладацька ініціатива (2), справа (2), бути (4), текст (15), семінар (2), ініціатива (3), дискусії (2), методика (1), досвід (2), спільнота (1), традиції (7), церква (2)	Науковий, релігійний	1. Перше перекладання Біблії чогось релігійного та наукового
		https://slovoproslavo.info	В США менше людей вважають віру, сім'ю важливішими цінностями	Релігія (4), Патріотизм (3), цінності (11), діти (8), соціалізування (2), опитування (3), покоління (3), лідер (1), країна (5), віце-президент (1), зміни (1), інтерв'ю (3), релігія (3), життя (6),	Суспільний, політичний	
		https://slovoproslavo.info	Сатаністи: "Більше 50% наших членів належать до ЛГБТ"			

МІСЯЦЬ	ДАТА	ПОСИЛАННЯ	НАЗВА	КОНТЕНТ-АНАЛІЗ	ДИСКУРС-АНАЛІЗ	ПРИМІТКИ
ВЕРЕСЕНЬ		https://slovoproslavo.info	Біблійне товариство роздало ...	ООС (1), зустріч (1), Біблія (2), Українське біблійне товариство (2), військові (1), військовослужбовці (1), атмосфера (1), воєни (3), атмосфера (1)	Військовий, релігійний	
		https://slovoproslavo.info	Влада Харкова не підтримала проведення Маршу Рівності	Харків(Грайда (5), алада (1), суд (5), марш рівності (4), акції (5), голова (3), відповідь (1), право (2)	Політичний, громадський	
		https://slovoproslavo.info	Парламентом прийняті законопроекти, які створюють перепони для діяльності релігійної спільноти	Парламент (2), закон (8), законопроект (3), релігійні організації (8), ситуація (1), проект (3), свобода (1), духовні навчальні заклади (7), зміни (3)	Політичний, освітній	
		https://slovoproslavo.info	Християни в Пакистані розповіли про нові види дискримінації застосовані до них	Дискримінація (5), християни (8), Пакистан (5), оголошення (1), продаж(оренда (2), влада (1), закон (1), сумно (1), столиця (1), регіони (1), віруючий (1), випадок (1)	Політичний, суспільний, релігійний	
		https://slovoproslavo.info	Три венеричні хвороби у США досягли історичного максимуму	гей (2), лесбійки (1), церква (3), кандидати (1), організація (2), одностатевий шлюб (1), статус (1), демократична партія (3), демократи (1), віросповідання (1), слово (1), свобода (2), вплив (1), ЛГБТ (2), Слово Боже (1), Свята Біблія (1)	Політичний, релігійний	
ЖОВТЕНЬ		https://slovoproslavo.info	У США хочуть скасувати пільги церквам, які не підтримують ЛГБТ			
		https://slovoproslavo.info	У Китаї віруючі на колінах благали поліцейських не зносити церкву			
		https://slovoproslavo.info	Всесвітня Рада Церков: Християнство грає важливу роль в суспільстві	Дослідження (3), християнство (6), населення (1), роль (1), джерело цінностей (1), внесок (1), відповідальність (1), будівлю (1), люди (1), людина (1), земля (1), благословення (1)	Релігійний, суспільний	1. Рада сама проголошує, що є корисною для суспільства 2. Вони багато апелюють до корисності
		https://slovoproslavo.info	До Верховної Ради України внесли ряд законопроектів, які викликають тривогу	Сербобачення (4), пісенний конкурс (2), диверсія (1), коментатор (1), консерватор (1), Угорщина (2), телеканал (1), гомосексуальна флотилія (1), нації (1), відмова від участі (2)	Суспільний	
		https://slovoproslavo.info	Угорщина відмовилася від участі в Євробаченні через його зв'язок з ЛГБТ	свобода (5), релігійні діти (2), релігійні організації (3), релігійна спільнота (2), питання (1), вирішення (1), Рада церков (5), Президент (4), зустріч (2), обмеження (1), загрози (1), просування (1), досвід (1), програм (2), законопроект (3)	Політичний, релігійний,	1. Президента взагалі нема. Є те, що церква сказала президенту зробити.

МІСЯЦЬ	ДАТА	ПОСИЛАННЯ	НАЗВА	КОНТЕНТ-АНАЛІЗ	ДИСКУРС-АНАЛІЗ	ПРИМІТКИ
ГРУДЕНЬ		https://slovoproslavo.info	Чоловіка засуджено до 16 років ув'язнення за спалення ЛГБТ-прапору	Моторошні новини (1), чоловік (2), виведення (1), спалення (1), ув'язнення (1), спалити (2), покарання (2), факт (2), церква (3), маніпуляція (1), стандарти подвійні (1), ЛГБТ (4), прапор (4), справа (2), риторика (3), експеримент (1), людство (1), вирок (2), гріх (1), Біблія (1)	Суспільний, релігійний, кримінальний	
		https://slovoproslavo.info	Церква залишається інститутом якому довіряють в Україні	довіра (10), недовіра (6), довіряють (6), не довіряють (7), церква (2), організації (3), українці (2), Збройні сили України (1), Центр Разумкова (2), фонд "демократичні ініціативи" (2), інституції (4), дослідження (2), судовою системою (2)	Суспільний, соціологічний	1. Волонтерські (2) та релігійні (1) організації